

Históriák

A KECSKEMÉTI MÉDIACENTRUM HELYTÖRTÉNETI MAGAZINJA

Hogyan is
dőlt meg az a
kupola...

Egy jakabszállási lány
csodás története...

Lovas Gyula,
a siket vívómester

Hornyk János, Kecskemét
történetének írója

A Don-kanyar
históriája II.

Klapka 200

Kommunista
egyházüldözés
Kecskeméten

A VASÚTKERTI PROMENÁD

Komor Gyula
kiadása Kecskemét

NEM!

NEM!

NEM! NEM! SOHA!

SOHA!

150 éves a

KECSKEMÉTI LAPOK

Védett épületek: Felelősség és lehetőség 8. oldal	Eredményes a sportiskola 15. oldal	Átvette a Károli 7. oldal
---	--	-------------------------------------

HIROS KECSKEMÉTI LAPOK

Azok a Hírös Napok!

Újjászülött a Centrum környéke
4. oldal

A városközpont elcsúszott programját tartották meg az idén hivatalosan Hírös Napokra keresztelt nagy bulijukon, majd egy újabb felirattal. A közönség nagy része a Hírös Napoktól ismét a városközpontba látogatott. Azonban a közönség és a szervezők felismerésére, előrelátására, hogy a Hírös Napoktól ismét a városközpontba látogassanak, a Hírös Napoktól ismét a városközpontba látogassanak, a Hírös Napoktól ismét a városközpontba látogassanak.

ÚJ CSÚCS a XX. emlékversenyn

Zsúrizik Kecskemét legszebb konyhakertjeit

Gyermekektáncosok az Agórában

HIROS.HU
OLVASSA AZ INTERNETEN MINDEN NAP!

LAPUNK 40.000
PÉLDÁNYBAN JELENIK MEG
HIVATALOS REGISZTRÁCIÓ SZEPTEMBER 6.

TISZTELT OLVASÓINK!

Elkészült helytörténeti magazinunk legfrissebb, összevont nyári-őszi lapszáma. Vírusjárvány után, közben, megannyi bizonytalanság közepette születtek meg cikkeink, mégis, abban a reményben bocsájtjuk útjára lapunkat, hogy előbb-utóbb visszatérhet az élet a megszokott kerékvágásba, és az iskolák is a jól ismert módon végezhetik munkájukat.

A Hírös Históriaik idei első száma a tavaszi járványhelyzet miatt nem jutott el a kecskeméti oktatási intézményekbe, de mostani kiadványunkkal együtt azt is maradéktalanul elküldjük az iskolakönyvtárak számára.

Az elmúlt időszak több szempontból is próbára tette szerkesztőségünket. E lapban olvashatják Nánási László jogász, történész kollégánk, Bács-Kiskun megye volt főügyésze utolsó cikkét, Trianon és Kecskemét összefüggéseiről. László tragikus halála azért is óriási veszteség mindannyiunk számára, mert felkészültségével és higgadt hozzáállásával példamutató módon lelkesítette kis közösségünket. Számos terve volt, utolsó találkozásunkkor örömmel egyeztettük következő cikkeinek témáit. Első kötetének kéziratát szerkesztve csak remélni tudjuk, hogy emlékét méltó módon tudjuk megőrizni.

A nyári-őszi Hírös Históriaik cikkei közül kiemelném a nagy, 1911-es földrengés következtében megdőlt zsinagóga-kupoláról szólót, melyet ifj. Gyergyádesz László írt. Egy, az 1940-es években nagy port felverő ügyről számol be Tóth Szilárd írása, „Szent” Kovács Rózsika története címmel, egy fiatal jakabszállási lányról, aki Krisztus szenvedéseit hordozta. Kecskemét múltjának feltárójáról, Hornyik Jánosról szól Péterné Fehér Mária írása. Folytatjuk a kecskeméti Don-kanyar történetét, cikkünk második részét is Bezsenyi Ádám jegyzi. A szerzetesrendek feloszlásának eseményeiről Kozicz János számol be.

Ezek mellett Hajagos Csaba kollégám szerkesztésében még számos izgalmas részlettel szeretnénk tovább gazdagítani olvasóink helytörténeti ismereteit, abban a reményben, hogy városunk múltjának megannyi színes mozaikja hozzájárulhat majd Kecskemét múltjának közös feltérképezéséhez.

Jó olvasást kívánunk!

Bán János
főszerkesztő

A címlapon a Nyári
Casino épületét ábrázoló
képeslap látható.
Forrás: magántulajdon

A KIADVÁNY MEGJELENÉSÉT TÁMOGATTA:

KECSKEMÉTI
MEGYEI JOGÚ
VÁROS
ÖNKORMÁNYZATA

Szerzők:

Bezsenyi Ádám történész

(Kecskeméti Katona József Múzeum)

Hajagos Csaba

történész-muzeológus

(Kecskeméti Katona József Múzeum)

ifj. Gyergyádesz László

művészettörténész, főmuzeológus
(Kecskeméti Katona József Múzeum)

Járdi Ádám elnök

(Bács-Kiskun Megyei
Kézilabda Szövetség)

Kenyeres Dénes hadtörténész

(Honvéd Hagyományőrző Egyesület)

Kovács Ágnes művészettörténész

(Boszó Gyűjtemény)

Kozicz János

történelem szakos pedagógus
(Piarista Általános Iskola, Kecskemét)

Máday Norbert

magánygyűjtő

Nánási László

jogász, jogtörténész

Péterné Fehér Mária

nyugalmazott főlevéltáros
(Kecskemét Írott Örökségéért
Alapítvány)

Tóth Anna

idegenvezető, magyar szakos bölcsező

Tóth Szilárd levéltáros

(MNL BKML)

Varga Géza újságíró

(Hírös Naptár)

TARTALOM

KTV Kiemelő

„...minek is kell torony egy házon, ha nem harangoznak benne?”

A Zsinagóga kupolája és a nagy földrengés Kecskeméten 5

Ne menjen nyaralni! 16

Pillanatkép

„Szent” Kovács Rózsika története 18

Egy fiatal jakabszállási leány, aki Krisztus szenvedéseit hordozta

Sporttörténeti mozaikok

Lovas Löszler Gyula, a siket vívómester 24

A kecskeméti agglomeráció kézilabdás élete 1960-tól napjainkig 26

KTV Tükör

Kecskemét múltjának feltárója, korának formálója volt

a 135 éve elhunyt HORNYIK JÁNOS 28

Értékkörzők

A Don-kanyartól a Petőfi Sándor utcáig 36

A kecskeméti Don-kanyar históriája II.

200 éve született Klapka György 44

Ami az első háborút követte...

Trianon a kecskeméti sajtóban 1920-ban 48

A trianoni békediktátum és Kecskemét 54

Évfordulók

Zrínyi Miklós emlékezete Kecskeméten 58

70 éve történt. A szerzetesrendek feloszlatása

és a piaristák újraindulása Kecskeméten (1950) 62

Kecskeméti krónika, portrék

Rivészy János cukrász – A sétatéri Kioszk bérlője 70

Szalay Lajos – A rajzoló-toll Paganinije 72

Schunda Vencel József – A cimbalom és a tárogató tökéletesítője 74

Korda Zoltán – Pusztatúrparasztól Beverly Hillsig 76

Múlt és jelen az évfordulók tükrében 78

Jeles magyarok kecskeméti kötődései 79

HÍRÖS HISTÓRIÁK

A Kecskeméti Média centrum
helytörténeti magazinja
13. SZÁM (2020. NYÁR-ŐSZ)

ISSN 2498-4957

KIADÓ:

Kecskeméti Televízió Nonprofit Kft.
6000 Kecskemét, Szabadság tér 2.
telefon: +36 76 570 440
e-mail: info@hiros.hu

FELELŐS KIADÓ,
FŐSZERKESZTŐ: BÁN JÁNOS
(ban.janos@hiros.hu)

FELELŐS SZERKESZTŐ:
HAJAGOS CSABA
(hajagos.csaba@kkjm.hu)

SZERKESZTŐ:
IFJ. GYERGYÁDESZ LÁSZLÓ
(gyergyadesz@gmail.com)

NYOMDAI ELŐKÉSZÍTÉS:
EURO BIOINVEST KFT.

KORREKTOR: VARGA GÉZA

MARKETINGMUNKATÁRS:
PIRÁNSZKINÉ SERES SÁRA
seres.sara@hiros.hu

NYOMDAI MUNKÁK:
SZOLNOKINYOMDA.HU
BERENTE IMRE NYOMDAVEZETŐ

„...minek is kell torony egy házon, ha nem harangoznak benne?”

A ZSINAGÓGA KUPOLÁJA ÉS A NAGY FÖLDRENGÉS KECSKEMÉTEN

Kecskeméten és környékén már 1911. július 8. előtt is meglehetősen sok kisebb és közepes földrengés volt. A Szegei Napló újságírója szerint „a legerősebb az összes veszedelmek között az 1899-iki volt, amikor is 110 apró földrengést állapítottak meg. Ekkor történt, hogy a zsidó templom fala oldalt egészen végig hasadt és egy leány az ijedségtől megőrült.” (Földrengés Budapesten és az Alföldön, 1911. június 21.) 1908. március 7-én, majd május 24-én és 28-án is voltak rengések, melyek közül az utóbbi napon, délelőtt 9 óra 27 perc 15 másodperckor kipattant volt a legerősebb. Sőt, 1911. június 1-jén és 19-én közvetlen előrengései is voltak a néhány héttel később bekövetkezett katasztrófának. (Az utóbbi kapcsán a témával legintenzívebben foglalkozó kutató megjegyzi, hogy „a kecskemétiiek a küszöbön álló kongresszusra való tekintettel eltúlkölték, sőt hamis hírek is jelentek meg, amelyek letagadták a földrengés igazi nagyságát.” Pedig „ezt egész Európában megéreztek, illetve jelezték a szeizmográfusok.” Réthly Antal: A kecskeméti földrengés elemei. 1911. július 8. In: Földrajzi Közlemények, XXXIX. kötet, 1911. p. 408. és 409.)

A július 8-i földrengést a július 10–13. között – többek között Kada Elek és Kacsóh Pongrác támogatása mellett – lefolytatott helyi vizsgálataira alapozva „szeizmogeográfiai szempontból” feldolgozó Réthly Antal szerint az epicentrum Kecskemétől északnyugatra, a város határában, a Baranyi-féle tanyánál lehetett, ahol egy 2 méter átmérőjű iszapvulkán keletkezett. A Richter-skála szerint 5,6-os erősségű, a Mercalli–Cancani–Sieberg-skála pedig 8-as vagy 9-es intenzitású rengés ugyan nem követelt halálos áldozatokat, azonban az épületekben komoly károk keletkeztek. „Kétségtelenül bizonyos, hogy a város al-

A zsinagóga főhomlokzata 1900 körül (Kecskeméti Katona József Múzeum)

talaja először egy alulról felfelé ható lökést kapott, aztán oldalt elmozdult. A felfelé ható lökés aránylag igen kevés kárt tett, de az oldalmozgás, amely az előbbi fellökést gondolatnyi rövid idő alatt nyomon követte, majdnem valamennyi Kecskeméti házonsérülést okozott.” (Cholnoky Jenő dr.: A kecskeméti földrengés. In: Földrajzi Közlemények, XXXIX. kötet, 1911. p. 378.)

Dr. Rónaky Kálmán így kezdte a Pécsi Naplóban 1911. július 21-én leközölt tudósítását (A földrengések városában. Kirándulás Kecskemétre): „Hirös város az Alföldön Kecskemét – mondja a régi szép és jó nóta. Hirös volt e város és hirös most is. Csakhogy míg azelőtt a menyecskejéről volt nevezetes, most a földrengéséről emlegetik országszerte, világhosszat.

Naponkint szájról-szájra járva, nyer kifejezést az a gondolat, hogy valóság-e az a nagy veszedelem, mi ott a buján termő és kenyeret adó Alföld egyik metropolisában történt, vagy pedig csak ujságnagyítás az egész. Vitatkoznak, disputálnak. Az egyik fél az egyiket vallja, míg a másik az utóbbi nézet mellé áll a – kávéházban. Ne vitatkozzunk, ne disputáljunk – hanem menjünk el megnézni. Hisz nem mindennapi látvány lehet földrengés után nézni egy várost.” A kételkedők ellenére – a Pesti Hírlapban például 1911. július 12-én olvasható volt az a hasonlat, hogy „rövid ideig tartott, akárcsak a kecskeméti földrengés” – már az esemény reggelétől kezdve megindult a katasztrófaturizmus, melynek legnépszerűbb, sőt emblematicusnak tekinthető „látványossága” az ifj. Zitterbarth János tervezte, 1864–1871 között emelt zsinagóga 55 méter magas, félrebillent kupolájú tornya volt. A képes levelezőlapokon is megörökített állapot azonban nem azonnali következménye volt a július 8-i, legnagyobb pusztításokat okozó hajnali rengésnek, ahogyan azt azóta némileg leegyszerűsítette a kollektív emlékezet. Az első helyszíni tudósítások többnyire „elgömbült gömbszerkezetéről”, vagy „dél felé hajlott” kupoláról számoltak be. Az utászok annak későbbi ledőlésétől tartva már július 10-én délelőtt leszedték a „zsidótemplom gömbalatti párkányzatát” (Kecskeméti Ujság, 1911. július 11.). Ezt az ideiglenes állapotot rögzítette a nagykorösi születésű Bakoss Tibor festőművész, aki a főhomlokzatot ábrázoló tollrajz mellé az alábbi szöveget írta: „A zsidótemplom öreg kupolája meghajlott. Kecskemét 1911 jul. 16. Bakoss”. A rajzon jól láthatóan még messze nem olyan látványos a kupola dőlése, továbbá az utászok említett tevékenysége – a hírlapi tudósítás ellenére – félbehagyottnak tekinthető. (Ugyanezt láthatta tehát a 16-án szintén Kecskemétre utazott, s a károkat számos képviselő társaságában személyesen megtekintő gróf Khuen-Héderváry Károly miniszterelnök és Székely Ferenc igazságügyminiszter.) A nagykorösi születésű alkotó műve azáltal vált igazán fontos helytörténeti dokumentummá, hogy másnap a jobb felső sarokban újra megörökítette az épületet, igaz ezúttal csupán annak a legfontosabb külső változások mutatkozó részletét. Az erre vonatkozó megjegyzését a lap alján olvashatjuk: „17-én az újabb rengés következtében már teljesen félredőlt, talán már le is dől.”

A zsinagóga főhomlokzata a századfordulón egy 1916-ban feladott képeslapon (Kecskeméti Katona József Múzeum)

A zsinagóga, az izraelita bérház és a Leszámítoló Bank ifj. Kocsis Elek üzletével a Rákóczi út felől 1904/1905-ben (Kecskeméti Katona József Múzeum)

Bakoss Tibor festőművész tollrajza a zsinagógáról (1911. július 16. és 17., Déri Múzeum, Debrecen)

A számtalan utóregés közül a „főbűnös” a július 17-én bekövetkező kettő közül a második volt, melyről így írt másnap a Kecskeméti Ujság: „Ledőlt a zsidótemplom tornya. Szemtanuk beszélik, hogy a reggeli 7 óra 10 perces földlökéskor óriási zsidó templom különben is ferdén álló gömbje, rádőlt a toronyra. Valósággal életveszéllyel fenyegeti az arrajárókat, amiért is a rendőrség már kora reggel nagy területen elzárta a teret. A megrongcsolt gömb felszakította az azt tartó gerendázatot és belesüppedvén a torony jobbsarkába, alapos veszedelemmel ijesztgeti a polgárságot. Ugy tudjuk, hogy az előjáróság már a napokban megkísérelte a torony lebontását, de az, nem akarjuk hinni, apróbb okok miatt maradt el. Most az utászok fognak kísérletet tenni vele.” Kissé másképpen tudósított az eseményről a Pesti Hírlap 1911. július 18-án: „A zsidó templom kupoláját, melyet már az első nagy rengés alaposan elgörbített, a mai rengés úgy összerongcsolta, hogy háromnegyed hét órakor az erős szél következtében teljesen eldőlt a bal oldalára.” A szél szerepét emelte ki néhány hónappal a kecskeméti földrengés egyik tudományos igényű feldolgozása is: „Még nehezebb a mozgás irányát megállapítani olyan szolidan, rugalmasan készült épületeken, mint a gyönyörű városháza. Ezen bizony nagyon komplikáltak az elmozdulások és pusztulások. Hasonlóképpen nem helyes a templomtornyokról és a magas épületekről ítélnünk. Jó példa erre az izraelita-templom, amelynek ferde kupoláját annyiszor láttuk képeslapjainkban megörökítve. Ezt tulajdonképpen nem is

A zsinagóga 1911. július 17-én vagy 18-án (Kecskeméti Katona József Múzeum)

„Ledőlt a zsidótemplom tornya.” (1911. július 17./18., Fortepan_95273)

Kovács Mihály és Koharovics János a hagymakupola bontása közben, feltehetően 1911. július 22-én (Ferenczy József felvétele, Kecskeméti Katona József Múzeum)

a földrengés, hanem a szél ferdítette el ennyire. Közvetlen a földrengés után alig volt egy kissé kimozdulva, de eltörött az a szerkezet, amely a hatalmas hagymakupolát a falazathoz erősíti.” (Cholnoky Jenő dr.: A kecskeméti földrengés. In: Földrajzi Közlemények, XXXIX. kötet, 1911. p. 389.)

A források alapján először az is felmerült – Varga Adolf t. h. mérnöknek, a kecskeméti izraelita hitközség háznagyának tulajdonítva az ötletet –, hogy a kupolát egyszerűen leöklük. Az újságokban megjelent hírek szerint többen is vállalkoztak volna a „zsidótemplom óriási gömbje” leszédésére vagy a lebontására, így például Héjjas Sándor vállalkozó 3000 koronáért, illetve a Szegedi és a Pesti Napló (1911. július 19.) szerint egy utászkatona, aki azt állította, hogy „fölmászik, kötelet köt a hegyére és így könnyű lesz lerántani a mélységbe. Az elszánt legény főhadnagya, mikor ezt megtudta, megtiltotta, hogy belemenjen a merész vállalkozásba.” Végül július 19-én délután Szentgyörgyi János fővárosi építőmester kapta meg a feladatot. Somogyi János szerkesztő a saját hetilapjában (Országos Ellenőr, 1911. július 29.) Jegyzetek a felocsudás után cím alatt jegyzett kétoldalas cikkében így mutatja a történeteket: „előállott egy idegen budapesti ember, aki a rettenetes gömböt 850 koronáért a torony hegyébe kerülve – állások nélkül leszedi. Persze, hogy belementek ebbe az olcsóbb és célszerűbb alkuba, de ... a nyaktörési oldala annál csiklandósabb volt a dolognak. Kapott aztán két merész

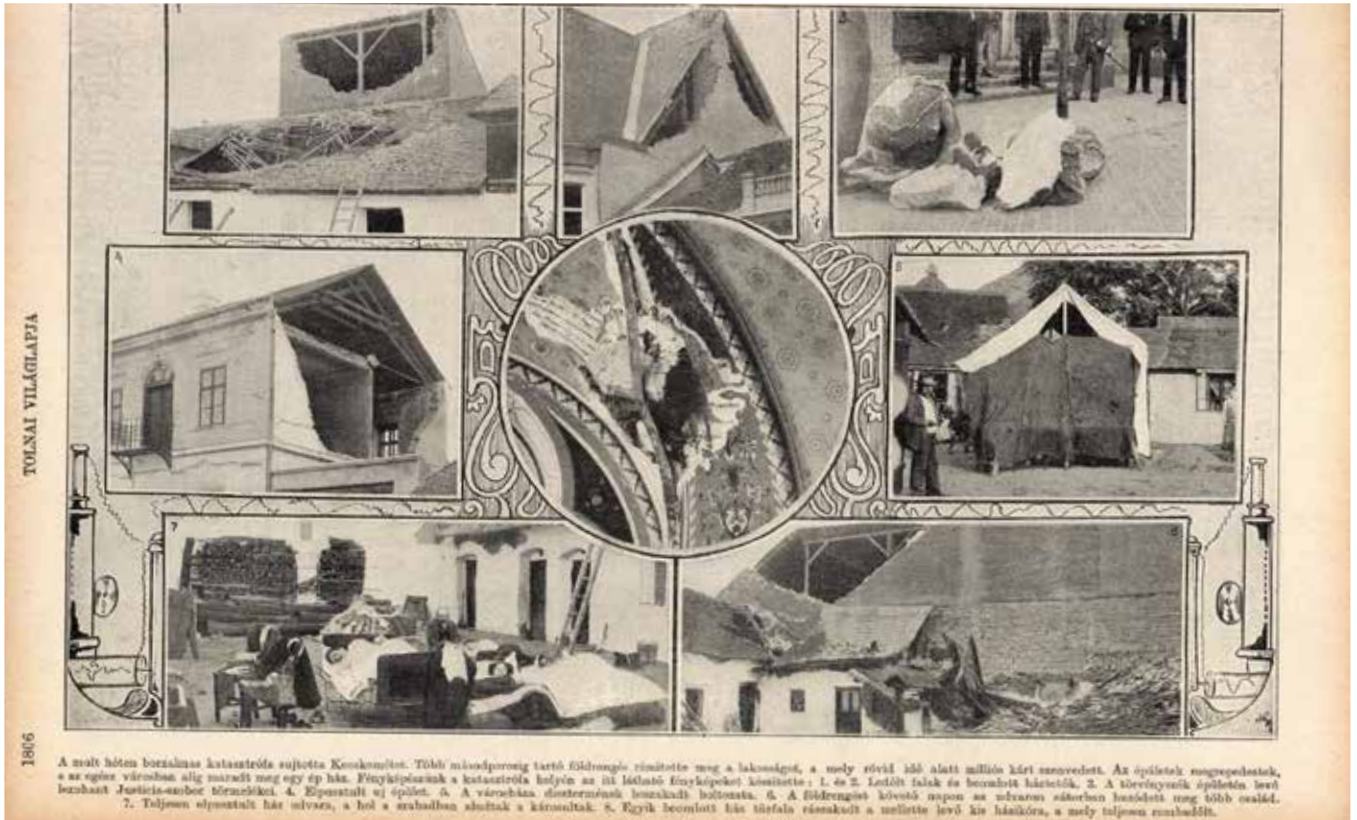
legényt a vállalkozó, akik megkezdtek a munkát. De később a két légi vándor, a csillagokba kapaszkodó ács-ivadék, nem jöhetett ki vállalkozójával és maguk lettek a főmesterek. Legelsőbb is felment az egyik a rémséges magasban billegő toronygömb-

nek tetejére és jobbra-balra leköszönt az őtet néző sokaság ezreinek. Azután mutatkozott nemsokára a másik, aki egy kötelet vitt fel derekán. A kötél egyik végét az egyik legény kötötte derekára, a másik végét a másik. Ez azért volt – esküjük tar-

totta – hogy ha az egyikőjük leesik: halálba megy utána a másik is . . . Így ment fel hol egyik, hol másik a szörnyű magasba – a toronygömb koronájába – dolgozni. És dolgoztak – minden fogódzás nélkül szabadon, mintha csak a földön álltak vol-

A zsinagóga 1911. július 17-én vagy 18-án a főtér felől (Kecskeméti Katona József Múzeum)

TOLNAI VILÁGLAPJA

1806

A múlt héten borzalmas katasztrófa sújtotta Kecskemétet. Több másnaposra tartó földrengés rémítette meg a lakosságot, a mely rövid idő alatt milliót kárt szenvedett. Az épületek megpedestek, a az egész városban alig maradt meg egy ép ház. Fényképeztek a katasztrófa helyén az ott látható ényképeket készítette; 1. és 2. Ledőlt falak és bomlott hácsók. 3. A törvényes épületén levő lezhangt János-ember kénytelenül. 4. Elpusztult új épület. 5. A városban díszteremnek hozakalt boltosok. 6. A földrengés követő napon az utcákon sátorban lakókat meg több család. 7. Tulajdon elpusztult ház utvárs, a hol a szabadban aludtak a kényszerűen. 8. Egyik beomlott ház tetején rászakadt a melléte levő kis hátsóra, a mely teljesen rombadult.

„A múlt héten borzalmas katasztrófa sújtotta Kecskemétet...” – 8 fotó az 1911. július 23-án megjelent Tolnai Világlapjában

A zsinagóga a lótszimbó alakú új kupolával egy 1918-ban feladott képeslapon (Kecskeméti Katona József Múzeum)

KECSKEMÉTI IZR. TEMPLOM KÜLSŐ
ÁTALAKÍTÁSI RAJZA.

913. mai 15.
Lipót
Baumhorn

1:100

BAUMHORN LIPÓT
MAGYARORSZÁGI
1913. 2.

Baumhorn Lipót: „Kecskeméti izr. templom külső átalakítási rajza” (főhomlokzat, 1913. január, Magyar Nemzeti Levéltár Bács-Kiskun Megyei Levéltára)

na. *Elsőbb a csillagokba nyúló vaspóznát vágták le – iszonyu munkával, ott a légben. Azután a csillagkoronát, mely a torony gyönyörű, merész disze volt. Ugy kerültek lejjebb-lejjebb.*” A két Budapestről érkezett 20 éves ácslegény (a kiskőrei születésű Kovács Mihály és a szarvasi származású Koharovics János) a korabeli beszámolók és fényképek alapján „*víg nótázás közben*”, kis darabokban szedték le a szétroncsolt

kupola darabjait, melyeket azután „*deszkaúton*” csúsztattak le a földre. Július utolsó napjaiban többen is dolgoztak „*a gömb tetején és belsejében*”, melyet követően gondok voltak a bérek kifizetésénél. (A részben sikeres megoldás módjáról, az abban aktív szerepet vállaló Országos Ellenőr számolt be Munkabér – rendőrség útján cím alatt 1911. augusztus 5-én.) A munkálatokat a torony ideiglenes lefedé-

A félig lebontott hagmakupola 1911. július 25. körül (Kecskeméti Katona József Múzeum)

sével augusztus végén fejezték be. *„Ott, ahol még nem régen hatalmas vörös gömb ékeskedett, ma már lapos, sapkaszerű fedő borítja a megcsonkított tornyot, hogy megvédje a megmaradt épületroncsot az időjárás viszontagságai ellen.”* (Kecskeméti Ujság, 1911. szeptember 3.)

Az izraelita hitközség előljárósága már augusztus elején meghívta Baumhorn Lipót „*budapesti híres műépítést, a szegedi és szabadkai zsidótemplomok tervezőjét, adjon fölvilágosítást és alkalmas tervet a templom modern stílusban leendő átépítésére*”. (Kecskeméti Ujság, 1911. augusztus 5.) Egy hónappal később kiderült, hogy az újjáépítés a tervek szerint mintegy másfél évet vesz igénybe, így a hitközség kérvényt nyújtott be a tanácshoz, hogy engedélyezze

A kupola nélküli, ideiglenes módon lefedett zsinagóga 1912-ben

számukra egy „sátor-imaház” felállítását. A munkálatok tempóját jelentősen befolyásolta a megfelelő pénzügyi háttér hiánya. Annak ellenére is, hogy a már 1911. július 14-én megkezdett gyűjtéshez hamarosan – egy Budapesten székelő bizottság irányítása mellett – országos segélyakció kapcsolódott, sőt novemberben gróf Zichy János vallás- és közoktatásügyi miniszter támogatásban részesítette a hitközséget. (Csupán érdekességképpen említjük meg, hogy a gyűjtési felhívásokban szereplő Magyar Általános Hitelbank kecskeméti fiókintézetét 1905-ben éppen a zsinagó-gával szomszédos, főtérre néző telken építették fel.)

A renoválási munkálatokat végül 1912 júniusában tudták elkezdeni, de egyelőre

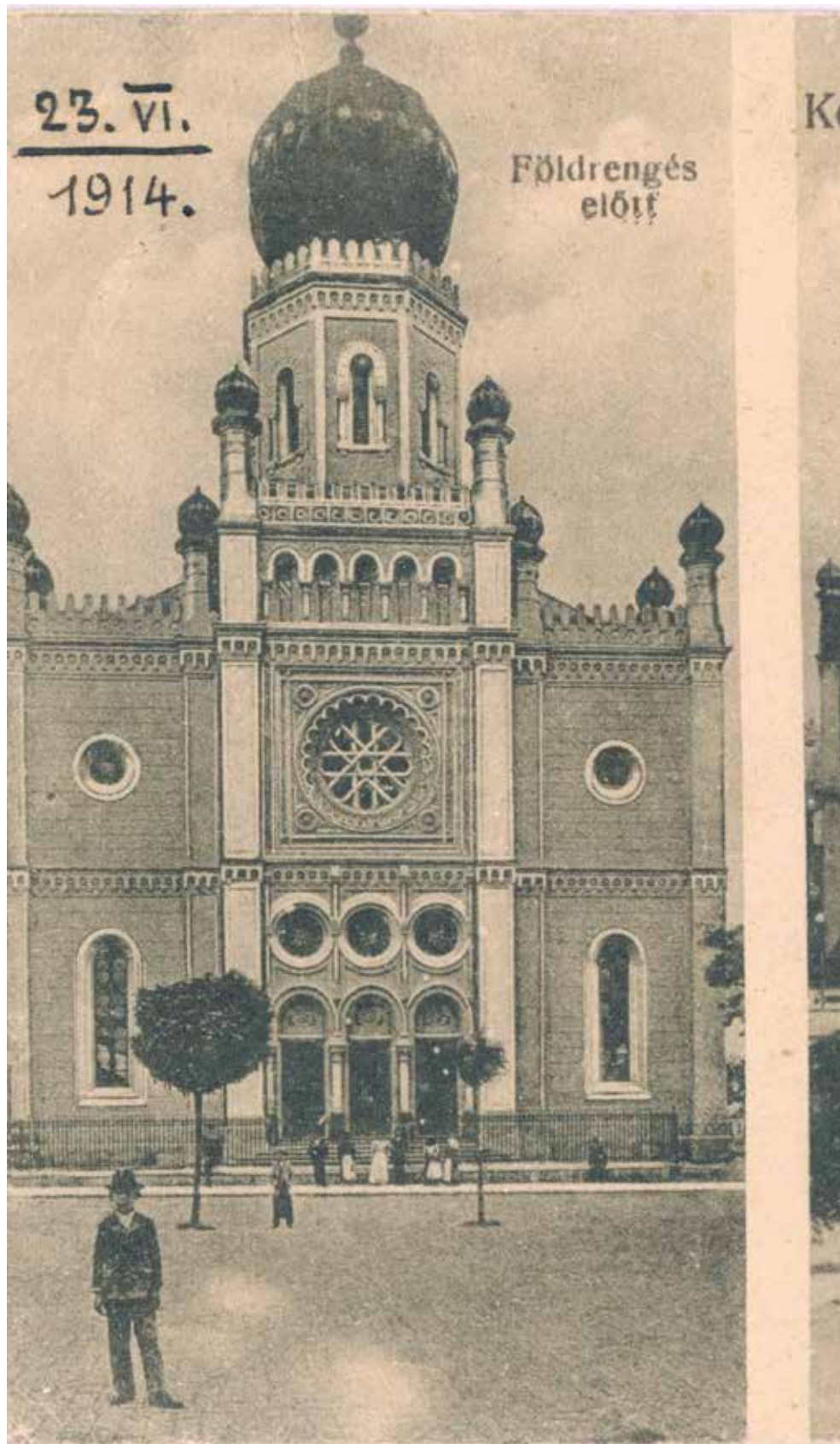
még csak a zsinagóga belsejében. A külső átalakításhoz szükséges tervrajzokkal Baumhorn 1913 januárjában készült el, így azok elfogadását követően, 1913. március 10-től immár a teljes épület kivitelezés alá került. (A befejezésre pedig fél évvel később, közvetlenül az 1913. szeptember 26-án megtartott „felszentelési ünnepséget” megelőzően került sor.) A korábban 12 éven át Lechner és Pártos irodájában is dolgozó fővárosi zsinagógaspecialista többek között a „zsidótemplom” Rákóczi út felőli déli oldalát – az 1905-ben e célból emelt kerítés és kiskert helyett – az új utcáfronthoz igazította azzal, hogy ahhoz egy hegyesszögben kapcsolódó, az izraelita bérház főtérre néző homlokzatáig tartó, a két épület öv-, illetve főpárkányainak ma-

Baumhorn Lipót (1860–1932)

gasságához és az eredeti stílusukhoz hangolt kiegészítést, toldalékokat épített. (A földszinten bérelhető boltelhelyiségek, míg az első emeleten tanácssterem és hitközségi jegyzői iroda volt eredetileg.) A főhomlokzat két oldalán, részben a korábbi nagyméretű ablakok helyén, női bejáratok lettek kialakítva, azonban a leglátványosabb változást 1913 júliusától kezdve természetesen az új – a korábbinál karcsúbb és magasabb, hagyma- helyett lóbuszbimbó alakú és díszes aranyozású – kupola jelentette. *„Baumhorn Kecskeméten a kupola formáját is megváltoztatja. Mintául a IV. György által 1783-ban Brightonban épített Royal Pavilion fantasztikus keleti kupolái szolgáltak, de abban a formában, ahogyan azt Eduard Knoblauch a Berlin, Oranienburger strassei Új Zsinagógánál is tette (1866). Ezzel visszamenőleg korszerűsítette Zitterbarth tervét – korrekten tiszteletben tartva a tervezés terminusát (1864–71).”* (Szegő György: Baumhorn Lipót – a templomépítő. In: Baumhorn Lipót építész 1860–1932. Katalógus. Szerk: Hadik András és Szegő György. Bp., 1999. p. 19.) A neológ zsidó közösség tehát a felújítás során sem mondott le a magyar zsinagógaépítészetben meglehetősen ritka, kupolával koronázott egytornyos megoldásról, különösen annak fontos jelképi tartalmi (pl. társadalmi emancipáció) miatt. (A kapcsolódó épületikonográfiai kérdésekről lásd részletesebben: ifj. Gyergvádesz László: Felépült a nagy zsinagóga. In: ifj. Gyergvádesz László – Kerényi József – Melocco Miklós – Szabics István: Zsinagóga / A kecskeméti főtér történelmi épületei 2./ Kecskemét, 2015. pp. 24–28.) Ez az, amit nem vett figyelembe az új kor hírnökeként Jánszky Béla, a Fiatalok csoportjába sorolt építész, a *Hogyan építsük fel az új Kecskemétet?* című írásában (Kecskeméti Újság, 1911. július 20.): *„A legutóbbi földrengés megmutatta még azt is, hogy mi fölösleges az épület külsőjén, homlokzatán. Bizony, a mi fölösleges volt a józanul gondolkozó ember előtt is, a földrengés mind lehányta magáról. Le a zsinagóga óriási hagymáját s megrepszttette a tornyát is. És utólag sok kérdezhetette, minek is kell torony egy házon, ha nem harangoznak benne?”*

ifj. Gyergvádesz László

Kecskemét. Izraelita templom
Földrengés után

Helyreállítva

A zsinagóga főhomlokzata a földrengés előtt, után és az új kupolával egy 1914-ben feladott képeslapon (Kecskeméti Katona József Múzeum)

NE MENJEN NYAR

Kecskemét pihenőparkjai megnyitásuktól nagy népszerűségnek örvendtek a város lakóinak körében, minden nemű és rangú látogató számára nyújtottak olyan kikapcsolódási lehetőséget, ami vonzotta őket az árnyas-lombos környezetbe. Többek között ilyen volt a századfordulós Katona József sétatér is.

Egyrészt az egészséges életmód egyik alappilléreként tekintettek a pihenőparkokra: „A sétaterek minden város közegészségügyi kellékei. (...) Aztán meg a lakosságra nézve feltétlenül hasznosak. Napi munkája után üdülés végett oda megy ki mindenki; feltéve, ha van sétatér, s ott friss levegőt, ózongerhes léget élvezhet s nem kénytelen az utcák füledt, poros levegőjét átszen-

vedni.” Másrészt a sajtó reklámokkal is erősen buzdította a parkok, zöldövezetek látogatását, gyakran adott helyet egy-egy könnyed sétatéri élménybeszámolónak, sőt olyan hirdetések is megjelentek, mint: „Ne menjen nyaralni! Töltse szabad idejét a Városi Kioszk árnyas kerthelyiségében! Hideg italok! Elsőrendű konyha! Zene! A szórakozás igazi kivonata.”

Ilyen csábításoknak kevesen tudtak vagy akartak ellenállni. A legtöbb esetben az üdülés valóban csak a munka utáni pár órát jelentette, de előfordult, hogy a közelben nyaraló családok (a Hunyadváros vasúthoz közel eső részét kifejezetten kiskertes, szőlőkkel tarkított nyaralóövezetként könyvelték, jó néhány család élvezte itt a szabadságát, sőt Kada Elek nyaralója is a területen áll) közül estéknként itt élvezték a zenét és a társasági életet, amit a Katona József sétatér és a Kioszk nyújtott. „Késő délután, este és éjjel van kint igazi élet és ha a monoklit leejted szemedről, nem kell

Forrás: KKJM Szalonfalv-album

Az egykori Kioszk helye 2020 júliusában. Fotó: Hajagos Csaba

adnak »randevút«. Felbukkantak a Csikágó (ahogy a terület nevét szlengesítették) sötét gavallérjai is:

„Ha valaki jóévtággal elfogyasztott vacsorája után egy kis tavaszi zsongást, akác-illat-orgiát akar élvezni, egyedül csak a Katona József-parkban kaphatja meg. De ugyanakkor „pompás”, jellemző képet is szerezhet Kecskemét éjszakai életéről. (...) Nyugodtan írhatjuk: a Katona József-parkban a helyzet változatlan. A Katona József szobor körül a középosztály szerelmesei bújnak meg a bokrok aljában elhelyezett padon, lent a Kioszk-osztály körül pedig a

perifériák hölgyei és lovagjai – szórakoznak a Kioszkból kiszűrődő ingyen cigányzene mellett. (...) Csikágó lovagjai, hölgyei változatlanok. Akik itt délelőttöznek, akik itt éjszakáznak. – az első cigányzenére úgy kiszivárognak, mint az éjszakai pillangók a fénybe.”

Minek nevezhetjük a látogatók összetételének ilyen változását? Leginkább természetesnek. Hiszen nem akkor teljesíti-e be legjobban egy tér a célját, ha minél többen a magukénak érzik és szívesen használják azt?

Tóth Anna

RALNI!

észrevenned, hogy egyik másik asztalhoz nagyon is házi pongyolában, hajadonfővel telepedett le egy közeli szőlőben nyaraló család. A sárga porondos úton a sétálók tarka tömege megadja a hatásos reliefet.”

Az 1930-as években a harmonikus pihenésbe duhajabb és pikánsabb hangok is vegyültek, már nemcsak a visszafogottabb rekreáció, hanem a mulatás vadabb formái is megerősödtek. Megjelentek az éjszakai pillangók: „a csendes sétahelyükön gyanúsán viselkedő nők jelennek meg és kihívóan viselkednek. Ide húzódtak a kózzóról kiűzött esti pillangók, akik itt

Forrás: KKJM Lécsey-album

„SZENT” KOVÁCS RÓZSIKA TÖRTÉNETE EGY FIATAL JAKABSZÁLLÁSISZÜLETETT AKI KRISZTUS SZENVEDÉSEIT HORDOZTA

A közelmúltban a Váci Püspöki és Káptalani Levéltárban egyéb irányú kutatásaim során egy nagyon érdekes, 1941-ből származó irat került a kezembe, melyben Kovács Sándor, akkori kecskeméti prelátus-plébános, későbbi szombathelyi püspök egy jakabszállási leányról közöl jelentést, aki – állítása szerint – Krisztus szenvedéseit hordozta.

A jelentés többszöri elolvasása után elkezdett foglalkoztatni Kovács Rozália személye, és a jelentésben leírt rendkívüli események, amelyek – ha az akkori váci püspöknek jelentést írt Kovács prelátus – vélhetően komolyak és igazak lehettek.

Így hát segítségért fordultam kedves jakabszállási ismerőseimhez, Szabóné Harkai Erikához és Földiné Dormány Margithoz, akik bár a dokumentumot nem ismerték, a korabeli történetet igen. Felkeresték a jelentéssel Volek Jánosné, Kovács Rozália legfiatalabb testvérét, aki csodálkozva olvasta az iratot, s igaznak ismerte el az abban foglaltakat. A fentiekben túl rendelkezésünkre bocsátotta Kovács Rózsika fényképének,

szüleinek írt búcsúlevelének és Czákó Ferenc „Az Úr szolgáló leánya – Kovács Rózsika élettörténete” című kéziratának másolatát, aki az ezredfordulón, akkor még több élő adatközlő segítségével megírta a Rózsikával történeteket. A fentiekben túl végigkísértek Rózsika életének főbb helyszínein, ebből születtek azok a fotók, melyből emlékének és életének még fennmaradt momentumait rekonstruálni és bemutatni próbáltuk. Ezúton is szeretnék köszönetet mondani mindhármuknak, odaadó segítségük nélkül ezt a kis írást nem tudtam volna elkészíteni.

Kovács Rozália, Kovács István apa, aki 1899. december 10-én született, s

meghalt 1962. december 29-én és Hajnal Mária anyja, aki 1901. október 1-jén született, s meghalt 1993. augusztus 15-én, Istentől megszentelt házasságából született, második gyermekként 1922. március 17-én. Keresztszülei Zöldi Ferenc és Kovács Rozália voltak. Kovács István és Hajnal Mária házasságából nyolc gyermek született, Mária 1920-ban, Rozália 1922-ben, Ilona 1925-ben, Franciska 1932-ben, Dezső 1935-ben, István 1937-ben, József 1940-ben és Teréz 1942-ben.

Az alábbiakban szeretnék bemutatni egy képet Rózsikáról – amelyet Volek Jánosné mutatott meg nekünk, illetve adott engedélyt a közzlésére, amit ezúton is nagyon köszönünk –, valamint a szülői házáról, az egykori Jakabszállás. 349. sz. alatti tanyáról, Rózsika szülei, Kovács István és neje házáról.

Kovács Rózsika szülőháza kívülről (Fotó: Tóth Szilárd)

ÖRTÉNETE SI LEÁNY, ORDOZTA

Rózsikát, azaz a második gyermeket, apai nagybácsija, Kovács József és neje magához vette, mivel gyermekük nem született, s velük is élt haláláig. Szomszédban laktak a férfitestvérek, s így minden nap találkozhattak a testvérek. Kovács Istvánék gazdálkodtak, egyben az édesapa köztisztviselőként álló, közkezdveltségnek örvendő cipész volt.

Kovács Rózsika az általános iskolában jó tanuló, értelmes, továbbtanulásra is alkalmas gyermek volt. Az általános iskola elvégzése után nem tanulhatott tovább, segített nevelőszülei tanyai gazdaságában. Minden vasárnap templomba jártak, Rózsika elsőáldozó és bérmálkozó is volt. Rózsika fiatalkorában még nem épült meg a mai jakabszállási templom, hanem a templom melletti mai parókia paplak, kápolna és iroda is volt, nagyon kis befogadóképességgel. Rózsika több tanyai

Kovács Rózsika egy helyi asszonnyal, Héviziné Margitkával (Volek Jánosné tulajdona)

diáktársával együtt az úgynevezett „Kun” iskolába járt, mely leégett, helyét már csak egy kereszt hirdeti. A mellékelt képeken az iskola telke és az iskola emlékére állított kereszt látható.

Mind Rózsika vér szerinti, mind nevelőszülei gyakori egyházi adományozók, lelkes egyháztámogatók voltak. Rózsika 1935. május 17-én bérmálkozott, bérmakeresztanyja Dubecz Pálné Kocsis Franciska, a mindenki által csak Fánika néninek becézett asszony lett.

Rózsika 18. évében járt, amikor éppen hamvazószerdán rosszul lett, s keserves kínok között, eszméletét veszítve feküdt az otthonában. Rövid, pár órányi szenvedés után a kezén és lábán, azokon a helyeken, ahol Jézust keresztre feszítése előtt átszúrták, hólyagok jelentek meg. Pár órás szenvedés után eszméletre tért, de a vele történekről semmire sem emlékezett. A következő napokban ez ugyanígy ismétlődött, a hólyagok a kezén és lábain nem múltak el, sőt mintha elmélyülni

Kovács Rózsika iskolájának, az egykori „Kun” iskolának a telke (Fotó: Tóth Szilárd)

látszottak volna, s gennyesedni kezdtek. Közeledve a nagypéntekhez az események szinte percre pontosan napról napra ismétlődtek, nagypéntekre kezein és lábain a hólyagok felszakadtak, és sárgás-vörös, tört vérszerű folyadék folyt belőlük. A sebeket kezelték, nagyszombatra jobban lett Rózsika, rosszulletei teljesen – akkor azt hitték végleg – megszűntek. A legnagyobb dilemma az volt, hogy miért pont hamvazószerdától nagypéntekig tartottak a rosszulletek, s nagypéntek után ezek miért maradtak el, s miért gyógyultak meg hirtelen a sebei.

1940 és 1946 között a fentiek minden évben maradéktalanul megismétlődtek, a nevelőszülők egy asztalra, egy fa alá az árnyékba fektették a magatehetetlen Rózsikát.

Rózsika szenvedéseinek hamar híre ment a környéken, a második évtől sok ember összegyűlt a tanya körül, egyre nőtt a térdeplő-imádkozó emberek száma. Rózsika szenvedései után mikor jobban lett, mindig csodálkozva látta az összegyűlt tömeget, együtt imádkozott az emberekkel, szenvedéseiben látott élményeiről mesélt.

Kovács Rózsika Szűzanya szobra, amelyet még életében egy csongrádi tisztelőjétől kapott. Rózsika élete végéig tisztelte és szerette ezt a szobrot, mindvégig szobájában állt. A kápolnában méltó helyre került. Sajnos, ma a kápolna már elhagyott állapotban van, így a szobrot Rózsika néhai testvérének özvegye, Kovács Dezsóné őrzi (Fotó: Tóth Szilárd)

A család emlékezete szerint berendelték Kecskemétre, az Izsáki úti kórházba, de szenvedéseire nem találtak magyarázatot. Egy-két hétre bekerült az angolkisasszonyok zárdájába megfigyelésre, hogy mi történt itt vele, erről nem mesélt. Ennél a pontnál azonban azzal a megjegyzéssel kell élnünk, hogy a család emlékezete téves volt, hisz Rózsikát Kovács Sándor prélátus-plébános jelentése szerint a kecskeméti Jó Pásztor zárdába vitték be megfigyelésre, nem az angolkisasszonyokhoz.

Az évek mentek, Rózsika minden évben megszenvedte a maga stációját, minden évben egyre többen zárandokoltak el hozzá messze vidékekről, sokan ajándékokkal kedveskedtek neki. Rózsika összegyűjtötte ezeket az ajándékokat, s minden évben árva gyermekeket vitt nevelőszülei tanyájára, ott élelemmel, ruhával látta el őket a látogatóitól kapott ajándékokból.

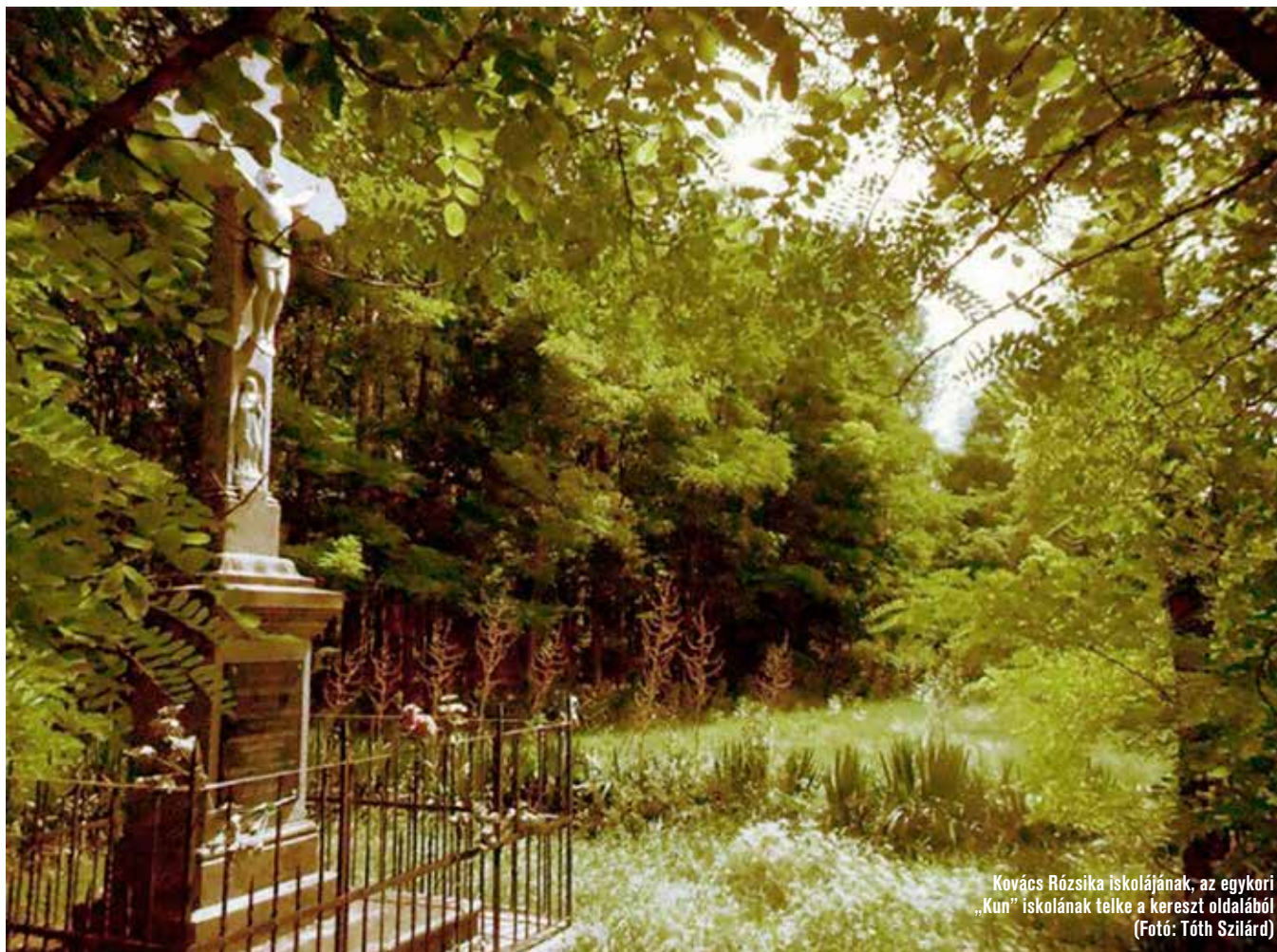
Rózsika halála évében a nevelőszülők még vendégül láttak tanyájukon egy csoport Kecskemétről érkezett árva gyermeket,

A Kovács Rózsika emlékére vitéz Turóczi István által állíttatott kereszt Rózsika volt lakóhelyén, néhai nevelőszüleinek tanyaudvarán, pontosan azon a helyen, ahová Rózsikát szenvedései idején fektették (Fotó: Tóth Szilárd)

A Kovács Rózsika emlékére vitéz Turóczi István által állíttatott kereszt Rózsikára emlékező emléktábla (Fotó: Tóth Szilárd)

Kovács Rózsika iskolájának, az egykori „Kun” iskolának telke a kereszt oldalából
(Fotó: Tóth Szilárd)

utána azonban nem mentek gyerekek többet a Kovács tanyára.

Rózsika hat éven át minden tavasszal átszenvedte a hamvazószerdától nagypéntekig tartó időszakot. Sebei minden alkalommal megjelentek a kezein és lábain, s a szenvedések elmúltával gyönyörűen el is múltak. A szenvedései idején gyakran több száz fős imádkozó tömeg gyűlt össze az udvarukon, így Rózsika híre messze földre eljutott.

Az utolsó fontos és hiteles adatközlő, vitéz Turóczi István kecskeméti lakos a következő történetet mondta el: *„Én magam eredetileg református vallású voltam, de ennek ellenére próbáltam udvarolni Rózsikának. Mint kedves, jó barátot elfogadott, de amikor ennél komolyabb dologra tértem: komoly udvarlásra, s talán a későbbiekben házasságra, szívélyesen és nagyon meleg szeretettel elhárította ezt azzal, hogy Ő Krisztus jegyese s nem kíván házasságra lépni földi halandóval.*

A Kovács Rózsika emlékére vitéz Turóczi István által öntetett harang, amely jelenleg a jakabszállási római katolikus templomban található (Fotó: Tóth Szilárd)

Elfogadtam ilyenként is a kapcsolatunkat, s maradtunk szívélyes jó barátok a későbbiekben is. Nem zavarta őt az sem, hogy mint említettem, én református vallású vagyok.

Már dúlt a II. világháború, s mi kedves, jó barátok maradtunk, beszélgettünk.

Egy ilyen beszélgetés alkalmával azt mondta nekem, hogy engem behívnak katonának, majd kikerülök a frontra. Ott súlyos harcokban veszek részt, nem sebesülök meg, de hadifogságba – orosz hadifogságba – kerülök és onnan hazajövök, de amikor hazaérkezem, Ő fogadni nem tud, mert akkor már nem fog élni.

Így is történt.

A Balaton közelében, Szentmihálypusztán, 1945 januárjában orosz hadifogságba kerültem, ahonnan csak 1948 novemberében szabadultam.

Hazajöttem, s kimentem Jakabszállásra Rózsikát üdvözölni. Ekkor közölték velem, hogy meghalt több mint két és fél évvel korábban. Beteljesedett hát, amit akkor

mondott nekem... Elhatároztam, ha majd lesz lehetőségem, más módon is megemlékezem Rózsikáról [...] Áttértem a katolikus vallásra, de nem lettem bigott vallásos...".

Rózsika 1946-ban mellhártyagyulladásban halt meg, temetésén óriási tömeg vett részt. Családi sírboltjuk, mely az egyik képen látható, a temető bejáratától nem messze található.

Volek Jánosné, Rózsika testvére rendelkezésünkre bocsátotta halála előtt írt, szüleikhez címzett állítólagos búcsúlevelének másolatát, mely sajnos nagyon nehezen olvasható. Ebben így fogalmaz: „...Ő segíts meg Szűz anya tisztaság lilioma imádlak és áldlak mindenek fölöt csak téged szeretlek és csak teéted epedek Menyországnaq fényes hajnala mej ránk virol szép napod most is áj meletünk mert Isten elen vétetünk könyörögj éretünk bocsáson meg nekünk zárj be a te sze(n)t Szívedbe hogy öröke tied legyek és az egész magyar néped hogy isten gyermekei lehesünk + (egy keresztjel) Vége o de boldog hajnal

Szűz Mária kelt fel gyönyörű énekkel és e szép izzó jóval szép szózatón (?) hajnal anyi fényvel árad a szeretet ...[itt néhány szó olvashatalan]...kezem írta...Kedves szüelim olvasátok örömel és ne sirjatok értem ...Jézus hívót...”

Vitéz Turóczi István lelkében 1946-tól ott munkált a gondolat, hogy ha lehetősége lesz, valamilyen emléket állít Rózsikának. Megnősült, gyermekei születtek, s végül a 20. század utolsó évtizedében valóra válhatott az álom. Rózsika nevelőszüleinek tanója – ahol nevelkedett – jelenleg Kurucz Mihály tulajdonában van, aki hozzájárult, hogy a tanya udvarán vitéz Turóczi István kápolnát építtethessen. Ahhoz is hozzájárult a tulajdonos, hogy körülbelül ott, azon a helyen, ahol annak idején az asztal állott, amelyre a lányt szenvedései idején fektették, egy keresztet állíttathasson.

A kápolna vörös kéménytöglából épült meg, boltíves tetőzettel, fehér fugázással, a környéket ízlésesen parkosították, a kápolnát szép díszkerítés vette körül. A kis kápolnában, a bejáratnál szemben egy egyszerű emelvénytű kiemelkedően Szűz Mária nagyméretű szobra állt. Ez a szobor is nagy kálvárián ment keresztül, a szocializmus alatt a Kovács tanya kis szobájában rejtgették a színesre festett kőszobrot, amit testvére, Kovács Dezső emlékezete szerint egy csongrádi mester ajándékozott Rózsikának. Ez a szobor Rózsika életében mindig ott állott szobájában. A bejárat mellett egy kis márványtábla a következőket adja hírül: „Kovács Rózsika itt élt 24 évet, emlékére állította vitéz Turóczi István 1995-ben”. A kápolna tehát 1995-ben készült el, azt 1995. augusztus 20-án Fekete János római katolikus plébános áldotta meg. Az ünnepségen nagyon sokan megjelentek azok, akik még emlékeztek Rózsikára. Sajnos, a kápolna ma már igen rossz, elhagyott állapotban van. A kápolna kis, Rózsika emlékére öntött harangja a jakabszállási templomban, Rózsika Szűzanya szobra, amely eredetileg a kápolnában volt, Rózsika néhai testvérenek, Kovács Dezsőnek az özvegyénél található meg.

A mellékelt fotókon a Rózsika emlékére öntött harang, Rózsika Szűzanya szobra és a vitéz Turóczi István által emeltetett emlékkápolna fotói láthatók.

Ettől a kápolnától keletre, úgy 20-25 méternyire gyönyörűen parkosított részen egy kereszt áll, ízlésesen, szolidan elkészített talapzaton. A kereszt csaknem pontosan azon a helyen áll, ahol az asztalt elhelyezték, s Rózsikát ráfektették szenvedései ide-

Kovács Rózsika hímzése kistestvére részére (a kistestvér: Volek Jánosné) (Fotó: Tóth Szilárd)

jén, ahol szenvedett, ahol a szenvedései idején őt körülvevő több száz hívő imádkozott. A kereszt 1996-ban készült el, rajta fehér márványtábla hirdeti az állítás körülményeit, okát: *„Isten dicsőségére, Isten küldötte, Kovács Rózsika ezen a helyen szenvedett és tanított 1940–1946-ig. Emlékére állította vitéz Turóczi István 1996.”*

A mellékelt fotókon a kereszt és a rajta elhelyezett emléktábla látható.

Kovács Rózsika emléke ma is él Jakabszállás hívő lelkeinek emlékezetében, kedves, kivételes és jó lelkű emberként emlékezik rá a település. Köztudott volt róla, hogy mennyire szerette a gyermekeket. Bár Rózsika 1922-ben született, segítők, a család nyolcadik gyermeke, édestestvére, Volek Jánosné pedig 1942-ben, így 20 év volt a két testvér között a korkülönbség. Volekné mégis őriz egy szép hímzést, amelyet kisgyermekként Rózsika személyesen neki készített ajándékba.

Tóth Szilárd

A Kovács Rózsika emlékére vitéz Turóczi István által épített emlékkápolnán elhelyezett emléktábla (Fotó: Tóth Szilárd)

A Kovács Rózsika emlékére vitéz Turóczi István által épített emlékkápolna volt lakóhelyén, néhai nevelőszüleinek tanyaudvarán (Fotó: Tóth Szilárd)

LOVAS LÖSZLER GYULA, A SIKET VÍVÓMESTE

R

A képek forrása: Máday Norbert

Hősünk, Lovas Gyula (1870. Szeged – 1944. Budapest) 1870. február 22-én született Szegeden, Rösler Ármin kecskeméti városi ellenőr és Rosenfeld Regina fiaként. A gimnázium alsó osztályait Kecskeméten végezte magánúton, mert a szegedi árvízben 9 évesen megsüketült.

1884-ben a Kecskemét című újság munkatársként kezdte foglalkoztatni, de 1889-ben már mint vívómesterről hallunk róla.

Rövid szolnoki és orosházi kitérő után 1890-ben városunkban kezdte tanítani a kard művészetét.

Számos vívóakadémiát szervezett Kecskeméten, melyről így tudósít a Herkules sportújság 1892. augusztus 2-ai száma.

„A Rösler-féle vívóiskola múlt hó 16-án délután díszes közönség előtt ment végbe Kecskeméten. A tornacsarnok ez alkalomból csinosan fel volt díszítve. Az ünnepélyt nagy érdeklődés közepette nyitotta meg

a vívómesternek »A hölgyek és a párbaj« cím alatt írt humoros felolvasása. A mester terme a »Nádor« tánctermeiben volt, majd a piarista iskola tornacsarnokába költözött.” Közben költemények írásával is foglalkozott és itt jelent meg 147 oldalas a „Pihenő órák„ c. könyve. A Kecskeméti Testgyakorlók Egyesület hivatalosan vívómesterévé választotta. 1896-ban csalódottan távozott a városból, mivel a helyi vezetők nem igazán támogatták tevékenységét. Budapestre költözött, ahol több évtizeden keresztül sikeres vívóiskolát tartott fenn.

Máday Norbert

A KECSKEMÉTI AGGLOMERÁCIÓ

A városföldi női kézilabdacsapat egy része, 1972

2019-ben a nagy sikerű Hírös Kézilabda Históriak a Bács-Kiskun Megyei Kézilabda Szövetség 60 éves évfordulójára készült. A három kiadvány megyénk sportági történéseit mutatta be olvasmányos formában. Az emlékgyűjtés megkezdése óta eltelt közel két év alatt olyan kézilabdaemlékeket sikerült felkutatni és a jövő generációja számára megmenteni, amelyek közül a nagyérdemű számára számos történet még most sem ismert.

Már az első kiadvány megjelenését követően látni lehetett, hogy olyasvalamit sikerült létrehozni, amely kuriózum a hazai és a megyei sporttörténelem-kutatás vonatkozásában. Az elképzelt és megvalósult históriás füzetek néha még a sportágban több éve részt vevők számára is új információkkal szolgáltak, ezért hatalmas elismerést vívtak ki sportági berkekben.

„Az eddig felkutatott tárgyi és elbeszéléses történetek gyűjtése és fogadtatása miatt a folytatás mellett tették le voksukat a szerkesztők.”

A tervek szerint 2020 novemberében megjelenő, a sorban negyedik számban ezen gondolatiság mentén haladunk tovább, és adjuk közzé az elfeledett eseményeket, történeteket. A Hírös Históriak nyári számában felvezetesként a Kecskemét város agglomerációjában működő kisebb kézilabdás műhelyek kerülnek bemutatásra, ezzel is meghatározva az új kiadvány tematikáját.

Sportági hőskor

Sokszor szokás emberöltőkkel később egy-egy időszakot hőskorként emlegetni. Mindent tesszük azért, mert azon korszak olyan

jelentős kihatással volt a következő sportági történésekre, amit méltán tekinthetünk korszakformálónak. Az 1970-es éveket a sportág hőskorának nevezni nem túlzó, hiszen a 60-as években indult úttörő és spartakiád mozgalmakon keresztül soha nem látott mértékű sportolói létszám volt az induló bajnokságokban. Minden magára adó település a labdarúgás, a teke, a kosárlabda és a röplabda mellett az egyre népszerűbb kézilabdában is csapatot állított. Nem volt ez másként Bács-Kiskunban, és azon belül Kecskeméten se. A város környéki sportági életről kapcsolatos kutatásainkat több szálon indítottuk, amelyek közül kettőt a Hírös Kézilabda Históriak első számában megjelent interjúk adtak. Az első ilyen történet az volt, amikor Holló Éva emlékezett vissza korabeli utazásuk egyik élményére.

„Abban az időben vagy vonattal, vagy busszal utaztunk, de volt olyan is, hogy szerkelrel mentünk. Egyszer vonattal indultunk Városföldre mérkőzést idegenben, talán 11 órától, és mi már öt óra körül indultunk a mérkőzésre. El is indultunk a vonattal Tabdi irányába, mert mi úgy tudtuk, hogy majd

lesz csatlakozás. Útközben kérdeztük meg a kalauzt, hogy mikor érkezik a csatlakozás, ami tovább visz minket, mire azt a választ kaptuk, hogy itt ugyan nem jön csatlakozás. Nem tudtunk mit csinálni Tabdinál. Elkezdtünk futni vissza Kiskőrösre, mert tudtuk, hogy ha sietünk, akkor még a buszt elérhetjük. 6 kilométert futottunk, és láss csodát, elértük a buszt. Odaértünk Városföldre és még a meccset is megnyertük.”

Városföld

A településen az állami gazdaság jelentette a biztos anyagi háttérrel a csapatnak, amelynek szereplése három időszakra osztható. Az első korszak a női kézilabda megjelenésétől, 1964-től tartott 1968-ig. Az első megyei bajnokságban szereplő csapat 1965-ben állt rajthoz Rác Sándor edző vezetésével. Sajnos 1968-ban a lelkesedés alább hagyott, és az őszi fordulóktól már visszalépett a csapat. Egy újrászerveződést követően aztán 1972-től a sportág szempontjából legmagasabb szinten jegyzett évei következtek Városföld csapatának. Az 1972-es bajnoki szezonban, a megyei bajnokságban harmadik helyen végeztek, ezzel indulási jogot szereztek a kísérleti jelleggel elindított NB III. női bajnokság Alföld csoportjában. Ennek a második korszaknak az edzője a település jelenlegi polgármestere, Veszélka Mihály volt, aki bár labdarúgóként került a Városföld SE-hez, de korábban igazolt kézilabdakapusként a női kézilabdázókat szárnya alá vette, akik

Ó KÉZILABDÁS ÉLETE

A városföldi női kézilabda csapat

vele érték el legnagyobb sikerüket. Sajnos az NB III-as bajnokságban nem sok siker érte a település hölgy kézilabdázóit, és a sportág iránt érzett elköteleződést a sorozatos sikertelenség is megtépázta. Így következhetett be, hogy az 1974-es rajtnál már nem találkozhattunk a városföldi női csapat nevével megyei szinten sem. A harmadik korszak Nagy Zoltán edző nevéhez fűződik, de akkor már nem csupán helyi lakosok alkották a csapatot, hanem kecskeméti játékosok is voltak ebben a szerveződéásban.

Matkó

Győrfi Pált kézilabdás berkeken belül nem kell bemutatni. Edzőként nevéhez fűződik női szinten Kecskemét városának első sikeres NB II-es osztályozójának megvívása. Az 1972-es sikert követően a Kecskeméti TE női csapata több éven keresztül szerepelt az osztályban, azonban Győrfi Pál a 70-es években tanárként, általános iskolai szinten Matkón is meghonosította a sportágat.

„A pályám kezdetén, a diploma megszerzése után a Nyírségben található bokrokban tanítottam. Onnan aztán a Kunszentmiklós melletti Bábonyra, majd Matkóra kerültem általános iskolai tanárnak. 1960-tól 1972 februárijáig tanítottam Matkón, ahol már felső tagozatos lányoknak tartottam kézilabda-edzéseket. Azon a szinten szép eredményeink is lettek, hiszen ezekkel a tanítványi lányokkal voltunk városi úttörő bajnokság győztesei is.”

Kerekegyháza

A város kézilabdaélete szintén a női szakághoz köthető. Elsőként 1965-ben jelent meg a településen a sportág, amikor is a megyei bajnokság északi csoportjában versenyezve a hatodik helyen végeztek. A következő években a megyei első- és másodosztályban szerepeltek csapatokkal, míg 1970-ben visszaléptek a bajnokság során a megyei második vonalra. Több mint negyven évet kellett várnia a településnek, hogy ismét női csapatának szurkolhasson. Surnyák Rita kezdte el szervezni a csapatot a 2007/2008-as bajnoki szezonra. Azonban a szerveződések mozgató rugója Márki Éva volt, aki németországi pályafutás után az általános iskolában kezdett el tanítani. A köré szerveződő csapat három szezont élt meg a megyei bajnokságban. Legnagyobb sikerük a 2008/2009-es bajnoki szezonhoz kötődik, amikor a 12 csapatos megyei női bajnokságban a harmadik helyen végeztek. Sajnos a következő szezonban ennek a korszaknak is vége szakadt.

Orgovány és Izsák

A két település eltérő sportági történettel rendelkezik. Orgoványon 1966-ban jelent meg a sportág női válfaja. Amíg kisebb-nagyobb megszakításokkal egészen 1979-ig volt ott csapata valamelyik megyei osztályban, addig a férfi vonal mindkét helyszínen csak később nyert teret magának. Izsákon összesen három bajnoki szezonban volt

Járdi Ádám, a Bács-Kiskun Megyei Kézilabda Szövetség elnöke

kézilabdacsapat 1973 és 1975 között. Az orgoványi férfiak esetében az 1967 és 1970 közötti időszak mellett egy sikeresebb második szakaszról is szólnak az archívumok. Zag László szervezésében 1996 és 1997 között újraélesztették a férfi szakosztályt, és a Sanimpex vállalat támogatásával nagyobb célokat tűztek ki maguk elé. A csapat tagjai között találkozhattunk Kecskemét környéki játékosokkal, de minden bizonnyal kiemelkedik közülük Farkas Csaba is, aki a híres városból indulva a Veszprém legendás csapatában is játszott.

Az elmúlt években az agglomerációban elhelyezkedő településeken újra helyet kapott a sportág. Ezek elsősorban iskolai foglalkozások keretein belül valósulnak meg, amely remélhetőleg hosszú távon beivódik a helyi közösség sportágválasztási lehetőségei közé. (Folytatjuk!) **Járdi Ádám**

NB III. kísérleti bajnokság: Alföld csoport

A Magyar Kézilabda Szövetség, látva a megyei bajnokságban szereplő nagyszámú csapatokat, az 1973. évi bajnokságban kísérleti jelleggel az egycsoportos NB I. és NB I/B, a háromcsoportos NB II. kelet, közép, nyugat csoportok mellé területi alapon NB III-as bajnokságokat szervezett. Az alföldi csoportban Bács-Kiskun, Békés, Csongrád és Jász-Nagykun-Szolnok megye legjobb 3-3 csapata vehetett részt a következő eloszlásban.

Bács-Kiskun megyéből női vonalon a már említett Városföld mellett a Jánosmhalma és a Bajai Posztó szerepelt. Csongrád megyét a Hódmezővásárhelyi

Metripond, a Szegedi Textilművek és a Szentesi VSC képviselte, míg Jász-Nagykun-Szolnok megyét Jászboldogháza mellett két szolnoki együttes, a Traktor és a Spartacus. Békés megyéből a Békéscsabai MÁV, az Orosházi MEDOSZ és a Békési Spartacus szerepelt. A férfiak mezőnyében, hasonlóan a nőkhöz, a négy alföldi megye 3-3 csapata vett részt. Bács-Kiskun megyét a Kiskunhalasi Spartacus, a Bajai SK és a Kiskőrösi Petőfi képviselte. A bajnokság lebonyolítása osztályozókkal ért véget. A megyei csapatok között külön táblázatot vezettek, így derült ki a legjobb megyei csapat kiléte a 12-es csoportban. Bács-Kiskun megyét az 1973. évi NB II-es osztályozó női fronton a Bajai Posztó, míg férfiaknál a Bajai SK képviselhette.

KECSKEMÉT MÚLTJÁNAK FORMÁLÓJA VOLT A 135

az újránősüléssel, csak 1812-ben kötötte össze életét Balázs Erzsébettel, akitől három gyermeke született. Az 1812. október 13-án született fiú a Ferenc János nevet kapta. Hornyik Ádámnak az első házasságából született két gyermeke: Terézia és Zsigmond Ádám, illetve a második házasságából született Ferenc János érte meg a felnőttkort. Zsigmond vitte tovább az apai, nagyapai mesterséget, csizmadia lett. A már gyermek korában is csak a János nevet használó fiúval azonban az apának nagyobb tervei voltak, látva eszességét, szorgalmát. A kecskeméti piarista gimnáziumba íratta be. Mind az alsóbb, mind a gimnáziumi tanulmányai során eminens tanuló volt, ezért fordulhatott apja Kecskemét város Tanácsához ajánlólevélért, hogy a Helytartótanácsától stipendiumot (ösztöndíjat) kérjen fia számára. A diák Hornyik már tizenkét éves korában nagy érdeklődéssel olvassgatta Haller János „*Hármas Istoriá*”-ját és Dugonics András történelmi tárgyú műveit.

A fiatal Hornyik János megkapta az ösztöndíjat és tanulmányait 1829-től Pesten, a

„...A múlt század negyvenes éveiben egy vörösös szőke fiatalember kerül... a levéltárba. Kevés beszédű és halk szavú, szerzetesi igénytelenségű és hallatlan munkabírású. A levéltár poros aktái beszélni kezdenek hozzá, s ő a hitbefogadók megszállottságával hallgatja a hangtalan közléseket.”

1935-ben dr. Kiss Endre, a Katona József Társaság akkori elnöke és Kecskemét város polgármestere így kezdte megemlékezését a társaság által Hornyik János halálának 50. évfordulójára kiadott „*Emlékkönyv*” bevezetőjében.

Ki volt Hornyik János, és hogy került a város történetének bűvkörébe?

A család Trencsénből származott. Hornyik János nagyapja Hornyik Ádám csizmadialegényként került Kecskemétre 1740 körül. Itt kötött házasságot 1750-ben előbb Nemes Máriával, majd annak korai halála után 1764-ben Kiss Ágnessel. A második házasságából nyolc gyermek származott: négy lány és négy fiú. A mesterség apáról fiúra öröklődött, a fiúk közül kettő a csizmadiamesterséget vitte tovább: István és Ádám. Ádám a katonaidő letöltése után megnősült, 1804-ben feleségül vette bátyja feleségének húgát és önálló lett. A feleség azonban négy gyermek világhozatala után meghalt. Hornyik Ádám két évet várt

JÁNOS FELTÁRÓJA, 5 ÉVE ELHUNYT HORNYIK JÁNOS

Magyar Királyi Tudomány-egyetem bölcsészeti tanfolyamán folytatta. Az egyetemen Horváth István volt rá nagy hatással, aki oklevél-, nemzetség-, pecsét- és címertant oktatott. A fiatalember itt jutott hozzá néhány Kecskemét történetével kapcsolatos irathoz. Erre később Hornyik így emlékezett vissza: „Még ifjú koromban, szülővárosom múltjáról hallott szóhagyományok, s némi emlékiratok figyelmem annyira felfokozták, hogy e tárgyra vonatkozó adatok gyűjtése önkénytelenül főfeladatommá lőn.”

1832-ben azonban három éve tartó tüdőbaja miatt tanulmányait kénytelen volt megszakítani, hazajött Kecskemétre. Egészsége csak 1834-re állt helyre, de nem ment vissza Pestre. Kecskemét városnál kapott tiszteletbeli gyakornoki állást, ami fizetéssel ugyan nem járt, de a hivatali gyakorlat megszerzéséhez elengedhetetlen volt.

Hornyik napközben a jegyzőkönyveket másolta szép, olvasható kézírással, szabadidejében pedig magánszorgalomból jogot tanult és a latin nyelvet gyakorolta. 1836 novemberében Hornyik végre tényleges

hivatalnoki állást kapott a városi előjáróságnál. „A Számvevői Hivatal mellett megüriült Innokságra Hornyik János úr, ki magát szorgalma és ügyessége által megismertette, ki nevezetett ...”. 24 évesen hivatalosan is a város tisztviselője lett évi 300 váltóforint fizetéssel. (Összehasonlításként: a főbíró – ekkor Szeless József – fizetése 1.125 váltóforint, a főjegyző – Nagy Lajos – fizetése 1.000 forint volt.) Mint számvevőségi írnoknak feladata volt a számvevői lajstromba a megadott számlák tárgyának és összegének bevezetése, a számlák rendbe szedése, sorszámossal való ellátása. (Egyenletes, szép, tiszta kézírása minden városi ügy irataiban könnyen felismerhető.) 1838. október 22-én került át a Jegyzői Hivatalhoz mint írók. Hivatalos iratok tisztázása, jegyzőkönyvi kivonatok készítése volt a feladata. Hornyik az évek múlásával egyre nagyobb betekintést nyert a város igazgatásába, a hivatali szervezet működésébe.

Hat éve, s négy hónapja töltötte be írnoki állását Hornyik, amikor 1843. február 27-én

– Ferenczy Móric halálával – a levéltárnoki állás megüriült. Hornyikot nevezték ki helyébe. Levéltára már a török hódoltság alatt is volt Kecskemétnek, ha akkor még nem is nevezték így a város számára fontos iratok őrzőhelyét. Ladányi Gergely 1801-ben készített városismertetésében erről így írt: „A Leveles Tárja, vagy is Archivuma ennek (t. i. Kecskemétnek) az Alföldön igen nevezetes volt, míglén azt 1707-dik esztendőben a városra véletlen rohanó Rátzság által fel nem dulatott, széjjel nem szórattott, és össze nem rongáltatott.” A levéltárra vonatkozó városi rendelkezésekkel a 18. század elejétől találkozunk. 1777-ben tanácsi határozatot hoztak a felügyeletének megszűrésére. 1806-ban, amikor az akkori városházát a Szent Miklós-templom felől emeletesre bővítették, az emeleten kapott helyet a levéltár. 1820-ban Drégely István második főjegyzői hivataláról lemondván elvállalta, hogy két év alatt rendbe szedi a levéltárat. Drégely korábban Pest vármegye levéltárában több évig munkálkodott, tehát volt gyakorlata. Két év alatt azonban nem

A régi városháza épülete.
Forrás: MNL BKML

tudta befejezni a levéltár rendbe szedését, lemondott tisztéről. 1827-től Ferenczy Móricz írnok tiszteletbeli levéltárnokként dolgozott a levéltárban, mert ilyen állást Kecskemét 1848-ig nem rendszeresíthetett Pest vármegye ellenzése miatt.

Hornyik János ideiglenes levéltárnokká való kinevezésével (1843) kedvenc foglalatosságához, a várostörténeti adatok gyűjtéséhez került közvetlen közelségbe. Erre a korszakára város-monográfiájának bevezetőjében így emlékezett vissza: „... *midőn végleges hazaköltözésem után igénytelen személyem községi hivatalra alkalmaztatott, gyűjtési vágyam még inkább szárnyra kelt, – utóbb a városi levéltárral közelebbi érintkezésem, majd ennek közvetlen kezelem alá adatása nyílt tért szolgáltatott ügyekeztem valósítására.*” A levéltárban az iratok könnyebb visszakeresése céljából mutatókat, kisebb-nagyobb irategytesekhez történeti összefoglalókat készített. (Egy év és nyolc hónapot töltött el itt.)

Hornyikot 1844. november 1-jén aljegyzőnek választották, de felügyelete alá tartozott továbbra is a levéltár. Barátai – köztük Horváth Döme – előtt nem egyszer komolyan kijelentette, hogy ha az általa gyűjtött adatokat valaha szülővárosa történelmének megírására feldolgozhatná, azt a fél világ boldogságával se cserélné el.

1848-ig volt Kecskemét aljegyzője. Közben 1845-ben megnősült, feleségül vette Sikari Kovács Gáspár 17 éves leányát, Máriát. Hat gyermekük született. Az 1840-es években kezdte vagyonát gyarapítani. Még 1842-ben veteményföldet vett, 1843-ban az öreghegyben szőlőt, 1845-ben megvette Kovács Gergely választott polgár 40 holdnyi szentkirályi haszonbéres földjét. 1848. április 25-én Hornyik már feleségével S. Kovács Máriával közösen vett egy házat a 3. tizedben. A következő évben az adó alapjául szolgáló összeírásban Hornyik vagyonaként a következőket tüntették fel: a mellett: „ház (3. tized 871. szám): 85 [öl], szántóföld: 3 [hold], árendás föld: 192 [hold], szőlő: 1 1/2 [kapa]. (A házi teendőkből ekkor egy szolgáló is segített Hornyik feleségének.) Kecskemét a korábbi századok során viszonylag széles önkormányzati jogokat vívott ki a maga számára. A 18. század első felétől fokozatosan megváltotta földesúri szolgáltatásait, a legnagyobb földesúrtól – a Koháry örökösöktől – 1834-ben. A rendkívüli súlyos terhet jelentő megváltkozás előnyeit azonban nem tudta maradéktalanul élvezni a város. Óriási erőfeszítéseket tettek a szabad királyi városi cím és a vele járó

gazdasági, jogi, politikai előnyök megszerzésére, de 1848-ig nem tudták azt megszerezni a vármegye gáncoskodása miatt. Mégis 1848. március 15-ét a város lakosságának nagyobb része, mint a közteherviselés gondolatának és a törvény előtti egyenlőség eszméjének megvalósulását ünnepelte.

Az 1848-as törvények hatályba lépése után Kecskemét sietett önállóságát realizálni, a törvény adta – a korábnál szélesebb keretek között – új szervezetét kialakítani, tisztviselőit megválasztani. A főbíró Csányi János, a polgármester Hajagos Illés lett. Amíg a főbíró a peres ügyeket intézte, ítélkezett, a polgármester a közigazgatással kapcsolatos teendőket látta el. Hornyikot főjegyzőnek választották. (Ekkor választottak először hivatalosan levéltárnokot, aki Kalmár János lett.)

Hornyiknak főjegyzőként egyik fontos feladata volt az ülések jegyzőkönyvének vezetése. (Az ülésen kézírással gyorsan lejegyezték az elhangzottakat, majd Hornyik letisztázta, vagyis javítgatások nélkül szépírással leírta azt.) A képviselőtestület határozatai alapján leveleket írt a kormányhoz, annak megbízottaihoz, az országgyűléshez. A város mindennapjaival kapcsolatos jegyzői teendők, majd a szabadságharcot vívó ország igényeinek Kecskemétet érintő teljesítése jócskán igénybe vették Hornyik idejét és munkabírását. Tetemes elfoglaltságai közepette, 1848-ban jelent meg első történeti írása: „*Ráczok a kurucz világban*”. (Megjelent az Életképek 1848. novemberi, decemberi számaiban.)

A szabadságharc leverését követő Habsburg-önkényuralom, amely átszervezni készült az egész magyar közigazgatást és jogszolgáltatást, 1849 végén még meghagyta Hornyikot főjegyzői székében. Az új járásbírószágok felállításakor azonban – minden vonatkozása ellenére – 1851. április 7-én kinevezték a Kecskeméti Cs. Kir. Társas Járásbírószághoz ülnöknek és segéd bírónak. Három évig és két hónapig töltötte be ezt a hivatalt, és csak szabadidejében élt kedvtelésének, a Kecskemét történetére vonatkozó adatok gyűjtésének. Erre az időszakra később így emlékezett vissza Hornyik: „... *s ámbár 1851–1855. évek alatt hivatalviselésem más irányt vőn is, ez maradt [ti. a várostörténeti adatok gyűjtése] központja minden ügyekeztemnek, édes foglalkozása hivatali terheim körül kiszakasztott minden üres órámnak.*” Sok szabadideje nem lehetett, mert vezette a törvénytörvényi jegyzőkönyvet, ügyeket intézett. Annak ellenére nevezték ki, hogy

Hornyik János síremléke Kecskeméten

nem volt jogvégzett, nem volt ügyvédi diplomája. 1854. október 31-ig volt ülnök a Társas Járásbíróságon. Ez alatt az idő alatt is megjelent egy történelmi tárgyú írása: „Kecskemét viszonya a Kis- Kunsághoz”, amelyet az új Magyar Múzeum c. folyóirat közölt 1853-ban.

1854-ben a bírósági szervezet újabb átalakítására került sor Magyarországon, így Kecskeméten is. Ebben a szervezetben már nem szántak szerepet Hornyik Jánosnak. 1854. november 22-én a korábbi, 1848-as városi képviselő-testület szűkített hatáskörű és csökkentett létszámú úgynevezett városhatósági „bizottmány” kinevezett tagjai közé került. Újra a város napi ügyeivel foglalkozott. Egy évig töltötte be ezt a funkciót (ugyanezen egy év alatt a Kecskeméti R. Kat. Egyház főgondnokává is megválasztották.)

1855. november 26-tól Hornyik hivatalosan is kedves elfoglaltságának élhetett, kinevezték Kecskemét város levéltárnokának. Hogy a levéltár, s a levéltárban lévő történelmi iratok rendszerezése, lajstromozása lett fő feladata, komolyan hozzálátott egyrészt a városra vonatkozó régi oklevelek gyűjtéséhez, az eredeti oklevelek lajstromba foglalásához, másrészt bizonyos tárgyú iratokhoz – a jobb használhatóság, visszakeresés érdekében – tárgymutatókat készített. Levéltári tevékenysége alatt rengeteg oklevél, irat szövegét ismerte meg, írta le. Ezek lettek alapjai várostörténelmi munkájának. A várostörténelmi adatok gyűjtése, rendszerezése során Hornyik előbb oklevéltárat kívánt összeállítani. A Magyar Tudományos Akadémia ugyanis még 1851. december 22-én felhívást tett közzé országszerte, amelyben a történelmi adatok, okmányok gyűjtésére szólított fel. Hornyik az iratok rendezése során rájött, hogy „az [...] adatok nagy része a jegyzőkönyvekben, a nélkül, hogy önálló oklevelet képeznének, elhintve lévén, sem az itt lappangó okleveleket összeillesztés, sem a jegyzőkönyvi adatokat fölvilágosító alkalmazás nélkül közölni nem lehetett”. Így született meg egy várostörténelmi monográfia megírásának gondolata. Ezt erősítette benne egyrészt az, hogy néhány város a maga történetének megírására pályázatot hirdetett (Szeged, Dézs), másrészt barátja, Horváth Döme is buzdította őt Kecskemét történetének megírására.

Hornyik döntésében segítségére volt maga a kor, a „dicső múlt” megörökítését célul kitűző történetírói mozgalom, amely Hornyik környezetében élénken működött. Szilágyi Sándor, Szabó Károly, Szilády Áron Nagykőrösön éltek, dolgoztak. Szilády Áron a nagykőrösi török oklevelek fordításával foglalkozott, Szabó Károly és Szilágyi Sándor megindították a községi és magánéletre vonatkozó történelmi emlékek kiadását. Nem messze tőlük Gyárfás István a Jász-Kunság történetéhez gyűjtötte az anyagot. Ők nem egyszer találkoztak Hornyikkal, leveleztek egymással, kicserélték gondolataikat. Hornyik kérésére Kecskemét város tanácsa vállalta a nagyszámú török oklevél magyarra fordításának költségeit, sőt a várostörténelmi kiadásának költségeit is: „A községi képviselőtestület örömmel s méltányuló elismeréssel fogadja városi levéltárnok Hornyik János úrnak azon korszerű vállalatát, mely szerint Kecskemét

város nagyszerű múltját, egy jeles és kimerítő történeti önálló munkában napfényre hozni saját hazafiúi jóakaratóból magának czélul kitzűzé. A mű, mely levéltári hiteles adatokból nyeré tiszta forrását, s szerzőnek 25 évi búvárlata s gondos tanulmányozásából kifolyó szakavatottságát viselendi egész tartamán, bizonyosan közérdekű belbeccsel leend felruházva s keszeskedni fog életre valósága iránt, minél fogva: hogy közre bocsjátassék, a községi tanács nem e város, hanem a honi történelem érdekében is, hön óhajtja s egész mérvbeni pártfogása alá venni határozza. Hogy azonban más magyarhoni városok dicséretes példája nyomán szerzőt – a mű belbeccséhez mért – külön tiszteletdíjazással méltóképpen nem jutalmazhatja, a jelen korszak általános szorított pénzviszonyaiból könnyen megmagyarázható; azonban a mű kiadásának egész költségét magára vállalja”. Hornyik azonban nemcsak a városi levéltárban őrzött iratokból gyűjtötte a történeti adatokat, hanem más világi és egyházi levéltárakból is lemásoltatta a Kecskemét említő okleveleket.

A lelkesítő, de tetemes munkát és időt igénylő feladat végzése közben Hornyik nemegyszer hanyatló önbizalmát barátja, Horváth Döme serkentette, szorgalmazta. Munkakedve lankadásához hozzájárultak személyes veszteségei. 1855-ben – a pusztító kolerajárvány idején – egymást követő napokon hunyt el édesapja és édesanyja, 1856 áprilisában elvesztette szeretett feleségét és újszülött kisfiát. Magára maradt öt kisgyermekkel. Csak három év múlva nősült újra, 1859. január 16-án feleségül vette Rozákel József özvegyét, Szabó Rozáliát. (Közös gyermekük nem született.) Az 1850-es évek második felében gyarapította földbirtokát, Szentkirályon 25 hold földet vett. 1856-ban vagyona ekkor állt a 4. tizedben egy jól felszerelt házból, katonaló befogadására is alkalmas istállóval, Szentkirályon volt összesen mintegy 120 hold földbirtoka, szőlője, veteményeskertje. 1860 júliusában – nem tudni mi okból, talán a várostörténeti munka írása kapcsán – arra kényszerült, hogy földbirtoka egy részét eladja. (Horváth Döme vette meg tőle a földet.)

1860-ban készült el Hornyik „Kecskemét város története, oklevéltárral” c. művének első kötete. (Ebben a város történetének kezdeteitől 1526-ig tárta fel az eseményeket.) A várostörténet 1.000 példányban készült el Szilády Károly helyi nyomdájában.

Ebben az időben a Habsburg-hatalom kül- és belpolitikai válsága a közhangu-

Hornyik János portréja. Forrás: MNL BKML

latot Kecskeméten is egyre nyíltabban Habsburg-ellenessé fokozta. Az akkori megyefőnök erőszakoskodásokba torkolló intézkedései miatt a kecskeméti ellenkezése egyre nőtt. Az önkényuralmi rendszer válságán, amelyet elsősorban a magyar nemzeti és alkotmányos mozgalmak fellendülése idézett elő, az uralkodó engedménnyel igyekezett úrrá lenni: kiadta az alaptörvénynek szánt „Októberi Diplomát”. Bár a végrehajtó és törvényhozó hatalom továbbra is az uralkodó kezében összpontosult, a diploma kimondta az ország- és tartománygyűlések visszaállítását. Kecskemét az 1848-as törvények visszaállítását akarta látni az októberi diplomában és a 48-as törvények alapján kezdte meg a tisztújítás lebonyolítását. 1861. január 23-án megválasztották a város polgármesterét Csányi János személyében, és a főbíró, Hajagos Illést. Két főjegyzőt (egy katolikus

és egy reformátust) választottak. Katolikus részről Hornyik lett a főjegyző. (A református Sárközi Lajos.) Hornyik mint főjegyző vezette a 168 fős képviselő-testület ülésain a jegyzőkönyvet. Több ízben járt Kecskemét ügyeit intézni Pesten.

Az 1861. április 6-án – 1848 után először – megnyílt országgyűlésen az ország jogállásáról folytatott viták közepette formálódott ki két párt: a Deák Ferenc vezette Felirati párt és a Teleki László vezetése alatt nyilatkozat közzétételének szándékával induló, majd Tisza Kálmán közreműködésével Határozatíva „szelídített” ellenzéki párt. Mindkét csoportosulás egyetértett abban, hogy az ország közjogi állását, parlamentáris, felelős kormányzatát kimondó 1848-as törvények érvényesítését kell kivívnunk. Egyetértettek az októberi diploma és a februári pátens elutasításában. Deák és hívei felirat formájában kívánták az ország

közjogi igényeit az uralkodó elé tárni, Tiszáék határozat szerkesztését indítványozták, azt hangoztatva, nincs törvényes uralkodója Magyarországnak. Az 1861-es országgyűlésen a határozatiak voltak többségben. Az uralkodó azonban át sem vette a felterjesztést, augusztus 22-én karhatalommal feloszlatta az országgyűlést. A megyék – ahol többségben voltak a 48-as törvények csorbíthatlan visszaállítását követelők – tiltakoztak. Pest megye közgyűlését katonaság szállta meg, a tisztikar lemondott. Kecskemét is tiltakozott a 48-as törvények negligálása ellen. Október végén katonaság érkezett a városba és megkezdte az adó erőszakkal történő beszedését. A közgyűlés tiltakozott, a lakosság megtámadta a cs. kir. adóbizottmány tagjait. Október 30-án a képviselő-testület és a tisztviselői kar – köztük Hornyik is – lemondott állásáról. A képviselő-testület utolsó intézkedéseként megbízta a városi tanácsot, hogy amíg a felsőbb hatóság őket másokkal fel nem váltja, intézzék a város ügyeit.

1861. november 5-től új császári parancsok szabtak törvényt Magyarországon. Az osztrák kormányzat azt ígérte, hogy csak provizórikusan (ideiglenesen) intézkednek, ehhez képest 4 éven keresztül ezek a szabályok maradtak érvényben. Feloszlatták a még meglévő megyei bizottmányokat és katonai bíráskodást léptettek életbe. A megyék élére kormányhíű főispáni helytartókat, a városok élére királyi biztosokat neveztek ki. Kecskeméten 1861. november végére az ideiglenes tisztikar működése is megakadt. Csányi János „*polgárnagy*” november 20-án 60 előkelő polgárt hívott meg a város ügyeinek intézéséről folytatandó tanácskozásra, de ötnél többen nem jelentek meg. Senki sem akart hivatalt vállalni katonasággal a háta mögött. A 74 éves Csányi majdnem 50 napig egyedül vitte a város ügyeit. Hornyik János is azok között volt, akik nem vállaltak hivatalt az adott körülmények között. Ugyanakkor sietett engedélyt kérni a főszolgabírótól arra, hogy tovább kutathasson a levéltárban várostörténeti művének folytatása végett. A főszolgabíró a tanácshoz továbbította kérését, amely természetesen engedélyezte a munkát és ezúttal is finanszírozta a kiadást. 1861 novemberében jelent meg a várostörténet második kötete, melyben Hornyik Kecskemét török uralom alatti történetét dolgozta fel, az oklevelek szövegeinek közlése mellett.

Kapy Ede főispáni helytartó 1862. november 18-án új tisztikart nevezett ki. Köztük polgármesterré Hajagos Illést, főbíróvá

Gáspár Lajost. Hornyik ismét Kecskemét főjegyzője lett, újra a város napi ügyeivel volt elfoglalva. Az új előjáróság nagy lendülettel kezdett hozzá a város súlyos anyagi, gazdasági helyzetének megoldásához. Hornyik szabadijében és esténként dolgozott műve folytatásán és 1862-ben megjelent „*Kecskemét város története, oklevéltárral*” c. műve harmadik kötete. (A műben a város földesurairól, a török idők végéről érkezett.)

Az 1863. év személyes sikert hozott Hornyiknak. A Magyar Tudományos Akadémia 1863. január 13-án tartott nagygyűlésén – a történelmi osztály javaslatára – titkos szavazással, 36 szavazattal egy ellenében, az Akadémia levelező tagjává választották. (Erre a kitüntetésre élete végéig büszke volt.) 1863. október 26-án tartotta meg székfoglaló értekezését: „*Az idéző pecsét-ről*” címmel. Az örömben ürem is vegyült, mert várostörténete 3. kötetének megjelenése után egy „*jóakarója*”, úgymond hazafias hangvétele miatt, feljelentette a helytartótanácsnál. A vád szerint a műben „*a nemzetiségek egymás ellen izgatatlak, s a felséges uralkodóházból származó régi királyok népszerűtlenné tételnek*”. A főispáni helytartó útján vizsgálatot rendeltek el Hornyik ellen. Csak Kecskemét polgármestere és a főispáni helytartó jóakarátán múlt, hogy nem állították haditörvényszék elé. Előírták viszont, hogy az ezek után megjelenő várostörténetének további köteteit cenzúrázásra a helytartótanács hoz terjessze fel.

1865-re a birtokosság körében ország-szerte felerősödött az osztrák kormánnyal való kompromisszum igénye. Deák Ferenc, aki hosszú időn keresztül várározást tanácsolt híveinek, 1865. április 16-án megjelent „*Húsvéti cikk*”-ében már a kiegyezés feltételeit taglalta. Az uralkodó a birodalom egységének biztosítását a „*magyar kérdés*” rendezésétől remélte, 1865. december 10-re összehívta a magyar országgyűlést. Az 1865. évi országgyűlésen Horváth Döme és Balázsfalvi Kiss Miklós képviselte Kecskemét nézeteit és érdekeit, belpolitikai téren az 1848-as törvényekhez való – kompromisszumokat is magába foglaló – ragaszkodást.

Még 1865-ben elkészült Hornyik „*Pusztaszer története*” c. munkája, amelynek kiadását a város csakúgy, mint Kecskemét történetét, magára vállalta. (Pusztaszer nagy része Kecskemét birtoka volt, több kecskeméti lakosnak volt ott haszonbéres földje.) Már korábban elkészült, de 1866-

ban jelent meg Hornyik Kecskemét történetét feldolgozó monográfiájának negyedik kötete. (Ez a város történetét mutatja be a „*kuruc világban*” 1703-tól 1711-ig.) Az év azonban rengeteg fájdalmat is hozott Hornyik életében. 1866 márciusában (12 éves korában) meghalt György fia, decemberben pedig hosszú betegeskedés után Mihály fia (15 évesen). Nem sokkal utánuk 18 éves nagy lányát, Máriát is elvesztette (1868). Csak Erzsébet és Zsuzsanna lánya érte meg a felnőtt kort. (Előbbi Tasy Lászlóhoz, utóbbi Harkay Józsefhez ment nőül.) Fájdalom és öröm Hornyik életében gyakran váltakoztak.

1867-ben az országgyűlés és az uralkodó hosszas tárgyalásai következményeként Ferenc József február 17-én kinevezte Andrássy Gyulát magyar miniszterelnökké, 20-án pedig a kormány tagjait. Az országgyűlés felhatalmazása alapján a magyar kormány elrendelte a törvényhatóságok újjászervezését.

Kecskeméten is új hivatalnoki kart választottak, melyben polgármester Nagy Lajos, főbíró Bagi László, főjegyző Hornyik János lett. Az eskü letétele és a hivatal átadása után rögtön a feladatok teljesítéséhez láttak. Ebben az időben égető gond volt a katonai beszállásolás (laktanya hiányában egyes lakosoknál szállásolták el a katonákat, folyamatosan 400 katona volt Kecskeméten). Nyomasztó volt az adóteher is, az inséges idők sem múltak el a város felett. Lépéseket tett Kecskemét Bugacnak a Földváry családot illető részének megszerzésére, melyben Hornyik mint főjegyző hathatósan közreműködött. Többször tárgyalt az illető család tagjaival. Hornyikot már életében tisztelet övezte, munkáját, a város érdekében kifejtett szorgalmát 1867-ben Szentkirályon 50 hold földnek jutányos áron történt odaítélésével jutalmazta a közgyűlés.

Hornyik szinte egész hivatali működése során Kecskemét egyik legfontosabb ügyeként tartották napirenden a szabad királyi városság kérdését. Hornyik teljes mértékben részese volt az ügyintézésnek, mivel minden fórumhoz ő fogalmazta a város történeti leírását. A földesúri hatalom alóli megváltkozás döntően 1834-ben befejeződött és Kecskemét folyamodott a szabad királyi város státusz elnyeréséért, a folyamat 1848-ig nem fejeződött be, az önkényuralom időszakában pedig mód nem volt a kérdés felvetésére. 1862. augusztus 5-től – királyi udvari rendelet értelmében – a helytartótanács függetlenítette

Kecskemétet Pest-Pilis-Solt megyétől, s a város hatóságát a főispáni helytartó alá, mint a szabad királyi városok az idő szerinti királyi biztosa alá rendelte. Kecskemét ettől kezdve folyamatosan törekedett a kiváltságlevél megszerzésére. Országgyűlési követelések is feladatra lett ez ügyben eljárni. 1867 augusztusában Kecskemét magához a megkoronázott királyhoz, Ferenc Józsefhez írt a kiváltságlevél „*ünnepélyes alakban leendő kiadásáért*”. Hornyik fogalmazta meg Kecskemét történelmi és közigazgatási viszonyait magába foglaló szabad királyi városi szabadalomlevél tervezetét. (Ennek elkészítéséhez másolatban megkérték Buda 1703. évi és Versecz kiváltságlevelének másolatát, mint amelyik település legutóbb elnyerte azt.) Az ügy ezután sem ment simán. Tisztázásra szorult, hogy Borbás, Szentkirály, Felső-Alpár, Ágasegyháza, Monostor és Felső-Pusztaszer, bár a város tulajdonát képezték, közigazgatási és igazságszolgáltatási tekintetben a város vagy a megye hatósága alá tartoztak.

A királyi városi kiváltságlevél tervezetének szövegét Hornyik 1868. március elején maga vitte fel a Belügyminisztériumba. Mikorra a felmerült kérdések minden oldalról kitisztázódtak, Kecskemét 1870. július 23-án levelet kapott a Belügyminisztériumtól, hogy a törvényhatóságok és községek rendezésének kérdése a törvényhozás, vagyis az országgyűlés előtt van. Ezek után született meg az 1870: 42. törvénycikk, mely 20 másik várossal együtt Kecskemétet a törvényhatósági jogú városok közé sorolta. 36 évi függőben volt ügye zárult le Kecskemétnek kedvező (?) eredménnyel. Kecskemét ennek a címnek megszerzése körüli közreműködéséért gr. Andrássy Gyulának, br. Eötvös Józsefnek, Horváth Boldizsárnak és Deák Ferencnek díszpolgári címet adományozott 1870. március 14-i közgyűlésén. (Hornyik egyike volt azoknak, akik a díszpolgári okleveleket személyesen vitték el az illetőknek.)

Hornyik János ezután részt vett a városi szervezet létrehozásában, hathatósan közreműködött a városi szervezeti szabályzat megfogalmazásában.

A szervezeti átalakítás közben is tetemes dolga akadt Hornyiknak. Nagy Lajos polgármesterrel együtt többször jártak a fővárosban Kecskemét pesti házának felépítésével kapcsolatban. Kecskemétnek már a török hódoltság előtt volt házbirtoka Pesten, a telken az 1700-as évek közepén épült házat a város arra használta, hogy a Pestre utazó lakosai ebben biztos

és kényelmes szállást nyerjenek. Utóbb már két telke is volt Kecskemétnek. A két telket nehézségek árán egyesítették, s már 1864-ben egy háromemeletes bérház építését tervezték. A megvalósítást előbb az insésés évek, majd az építésre ajánló bank megszűnése, végül a fővárosi hatóság kifogásai hátráltatták. Újabb terveket kellett készíttetni, melyre Lechner Ödön és Punczmann (később Pártos) Gyula építésszek vállalkoztak. Kölcsönből – sok nehézség közbejöttével – végül 1874-ben készült el a háromemeletes épület. Hornyik rengeteg időt fordított az ügy intézésére, alaposan tájékozódott az előzményekről, összegyűjtötte az iratokat és 1870-ben a „*Kecskeméti Lapok*” tárca rovatában megírta Kecskemét pesti házbirtokának történetét.

Hornyik mint a városi közélet egyik formálójára már 1864-ben szorgalmazta egy helyi lap indítását, amely csak 1868. október 3-ával látott napvilágot Kecskeméti Lapok címmel. Megjelenésében Hornyiknak nagy szerepe volt (főszerkesztője is volt a lapnak). Az újságban rendszeresen jelentek meg kecskeméti történelmi tárgyú írásai és a helyi közéletet foglalkoztató témákban tárcái (sokszor álnév alatt).

Miután a belügyminiszter 1872. február 25-én kelt leiratában jóváhagyta Kecskemét törvényhatóságának szervezésére vonatkozó szabályzatát, március 26-án Dáni Ferenc főispán elnökletével, megtartották a törvényhatósági bizottság alakuló ülését. (A bizottság fele részben – 86 fő – a legtöbb egyenes adót fizető polgárokból, fele részben – 86 fő – választott polgárokból állt.) Április 2-ra azokra az állásokra írtak ki hirdetést, melyek a törvényhatósági bizottság választása alá tartoztak. A polgármestert, Bagi Lászlót közfelkiáltással választották meg. A főkapitány Hajagos Illés, a főjegyző Hornyik János lett. (Hornyikot is közfelkiáltással, egyhangúlag választották meg.)

Hornyiknak egyik fő feladata maradt továbbra is a Th. Bizottság ülésein megjelenve a jegyzőkönyv vezetése. Mivel minden ülésen jelen volt, minden, a város egészét illető ügy intézésében részt vett, az egyik legszélesebb tájékozottságot mondhatta magáénak a város ügyeit illetően. Olyan ügyekben hallatta szavát többek között, mint 1872-ben a korábban egyházi iskolák városivá alakítása, Kecskemétnek az alakítandó új megye – Solt megye – székhelyévé való jelölése 1874-ben, a Kecskeméti Takarékpénztár Egyesület székházépítése a Nagykőrösi utcában 1874-ben, mintegy három század lovas katonaság – és

az ezredparancsnokság – elhelyezésére kaszárnya építése (ez 1875-ben valósult meg). 1875-ben árvaház felállításáról, a Kecskeméti Jogakadémia átalakításáról, az utcák kövezéséről, egy polgári leányiskola létesítéséről döntöttek többek között. Hornyik részese volt azon 1878. évi Th. Bizottsági közgyűlésnek, amely elítélte Bosznia és Hercegovina megszállását.

1878. november 14-én, 15-én ismét tisztújításra került sor. A hat és fél évig működött polgármester – Bagi László – leköszönt. A polgármesteri állásra ismét Bagi Lászlót és B. Kiss Mihályt jelölték, a választás során B. Kiss Mihály szerzett többséget. Hornyik egyedüli jelölt volt a főjegyzői állásra és újfent közfelkiáltással Kecskemét főjegyzője lett.

1880 augusztusában meghalt a polgármester, B. Kiss Mihály, az év végén, október 28-án újat választottak Lestár Péter személyében, aki új lendülettel fogott hozzá a város ügyeinek előmozdításához. Főjegyzői hivatala mellett, szabadidejében Hornyik lankadatlanul kutatta a város múltját, gyűjtötte az adatokat várostörténeti művének folytatásához. Lapok százait írta tele adatokkal, feljegyzésekkel, melyek ma is megtalálhatók a levéltárban.

Az 1883. február 15-én tartott közgyűlésen Hornyik egy bejelentést tett: „*mivel életkora 71-ik s közszolgálatra 49-ik évében testi erejét annyira hanyatlani érzi, hogy a nagy felelősséggel kapcsolt díszes főjegyzői hivatal további viselésére már magát alkalmasnak nem tarthatja. Szemei elgyengültek, hallása eltompult, légzési szervei pedig elnehezültek: mihez képest a főjegyzői hivatalhoz megkívántató tevékenységet kifejtteni többé nem képes*” – lemondott hivataláról. (Majd fél évszázadot töltött el Hornyik Kecskemét ügyeinek intézésével hivatalnokként.)

A közgyűlés határozatában kimondta, hogy nehezebbé esik szeretett főjegyzőjétől megválni, a körülményeket nézve azonban elfogadja lemondását. Hornyik János személyére vonatkozóan pedig úgy döntöttek, hogy „*...hosszú időn át szerzett tapasztalatait, a város közügyei körül szerzett jártasságát, előhaladott kora bölcsességével együtt, a városi törvényhatóság számára megtartani óhajtják.*” A város irányában szerzett érdemeit elismerték és jegyzőkönyvbe rögzíteni rendelték. Ugyanakkor számára – kérésének megfelelően – olyan munkakört jelöltek ki, melyben hátralevő napjait korához és szakmiretéréhez illő, kényelmesebb foglalkozással töltheti el.

Felkérték, hogy a város titkos levéltárában rendezetlenül lévő régi okiratokat szedje rendbe, „*valamint Kecskemét városának, általa megkezdett, s a Magyar Tudományos Akadémia által kellő képen méltatott monographiáját befejezván, sajtó alá rendezze*”. Hornyik Jánosnak holta napjáig 100 forintos havi részletekben felvehető tiszteletdíjat ítélték meg. A főispánt felkérték, hogy Hornyik Jánost Kecskemét örökös tiszteletbeli főjegyzője címmel ruházza fel. A főispán kijelentette, hogy azt a közgyűlés kérése nélkül is készséggel megtette volna, s meg is teszi.

Hornyik János tehát letette hivatalát és nagy kedvvel fogott hozzá a levéltári iratok rendezéséhez, az adatok gyűjtéséhez, s az 1880-ban megkezdett „*Kecskemét város gazdasági fejlődésének története*” c. munka írásához. „*Alig rajzolható az öröm, mellyel a szerény agg a közgyűlésnek őt nyugalmazó határozatát tudomásul vette. Utolsó és legfőbb reményét, hogy Kecskemét történetét egészen napjainkig befejezheti, már-már teljesedésbe menni látta. Ifjú lelkesedéssel kezdte összeszedgetni az adatokat, melyeket a városi levéltárban ismert, csaknem éjjel-nappal dolgozott velök*” – írta róla unokaöccse, Hornyik József. (A munka halála után jelent meg.) Alig pár hónap múlva azonban ágyának esett. Zsuzsanna lánya (Harkay Józsefné) és családja ápolta, velük lakott, mióta házáat lányára ruházta. Hornyik János másik lánya, Hornyik Erzsébet Tasy Pálné már nem élt ekkor, de a volt főjegyző még életében Erzsébetre és családjára íratta szentkirályi földjét. 1883. május 27-én végrendeletet készített. Sok mindenről nem tudott rendelkezni: „*... jelenleg könyvtáromon és irományaimon kívül semmi egyéb vagyonom nincs*” – szögezte le. Műveinek (Kecskemét város története, Pusztaszer története) több száz példányát őrizte, ezeket Kecskemét városnak ajánlotta fel, hogy az eladásukból befolyó összegből egy városi tisztviselői nyugdíjintézeti alapítványt hozzanak létre. Könyvtárát egyenlő arányban két fiúunokájára, kiskorú Tasi József-re és kiskorú Harkay József-re hagyta. Hátrahagyott kézíratait, jegyzeteit barátjára, Horváth Dömére bízta, „*a kinek erkölcsi támogatása, nemes érdeklődése és folytonos lelkes buzdítgatásainak eddigi munkálkodásom sikereiben fölötte sokat köszönhetek*” – írta végrendeletében. A Kecskemét történetét közkinccsá tevő Hornyik János 1885. október 8-án csendesen örökre elaludt.

Életében és halála után is megbecsülte a város történetíróját. 1890-ben megfestették

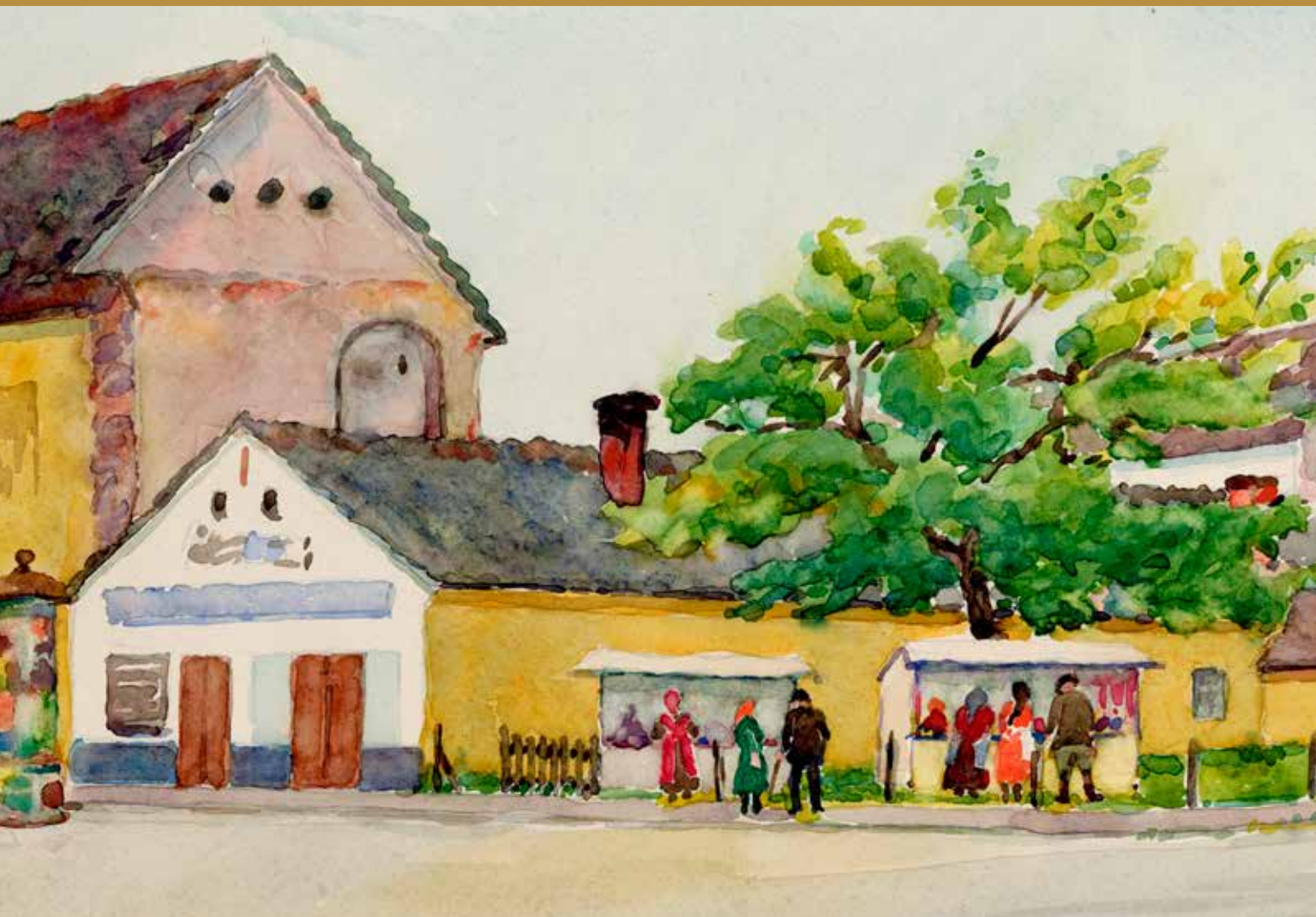

arcképét (amit Seemann Kálmánné Veres Erzsébet kecskeméti festőnő készített) és a város nagyjairól készült arcképek között, a tanácsteremben helyezték el. 1894-ben a Szentháromság temetőben díszes síremléket állíttatott Kecskemét város közgyűlése. (A sírt 1975-ben áthelyezték a Köztemetőbe.) Ugyanebben az évben a Katona József Kör Hornyik emlék-ünnepélyt rendezett tiszteletére és szülőháza helyét, a görög templom falán elhelyezett emléktáblával jelölte meg. Utcát neveztek el róla a görög templom mellett. Két könyvben örökítet-

ték meg munkásságát: Hornyik-album, Emlékkönyv.

Szilágyi Sándor történész a Magyar Tudományos Akadémia 1888. december 17-én tartott közgyűlésén így emlékezett meg Hornyik Jánosról: „*... igazabban, bensőbbben szülőföldjét senki nem szerette, hasznosabban nem munkálta, mint e szerény, minden követelés nélküli férfiú, aki városa történetét úgy írta meg, hogy az kiégészítő része lett Magyarország egyetemes történetének!*”

Péterné Fehér Mária

A DON-KANYARTÓL A PETŐFI SÁND A KECSKEMÉTI DON-KANYAR HISTÓRIÁJA

Minden utcának lehet sajátos hangulata, talán még lelke is, melyet a rajta közlekedők, a benne élők és az ott álló épületek határoznak meg, rajtuk keresztül válik átélhetővé. Ez a lélek azonban nem örökkévaló. Lassan, évtizedek, évszázadok alatt megváltozik, ahogy az utca házai és emberei is változnak. Ám ritka eset, hogy egy csapásra, mondhatni tervszerűen tűnjön el egy utca és valami gyökeresen más kerüljön a helyébe. Ez történt Kecskeméten a Don-kanyar névvel illetett Gáspár András és a szervesen hozzátartozó Vásári utcával, megsemmisültek és helyüket ma már keresve sem könnyű megtalálni. De hogyan is történt mindez?

Kecskemét egyik főútja, az egykori piactérről a főterre vezető Vásári utca, közepén egy éles kanyarral közelítette meg a városközpontot. A forgalom növekedésével a 20. század elejére kényelmetlen, sőt veszélyes lett ez a városképi sajátosság. Az utca belső részén új nyomvonalat terveztek kialakí-

tani, ennek köszönhetően a régi, a főterhez közelebb eső fele új nevet kapott, ez lett a Gáspár András utca, a külső, megtartandó része megmaradt Vásári utcának. Az I. világháború és az azt követő gazdasági válság minden ilyen, komolyabb beruházással járó tervet megakasztott, a nagy rá-

fordítással járó utcaszabályozás így sokáig háttérbe szorult. Kecskemét eközben a közterület-rendezés frontján sem teljesített jól, 1935-ben utcáinak csak 30%-án volt szilárd burkolat, ennek fényében egy új utca nyitása még várhatott. Viszont az utca „kiegyenesítéséhez” elbontandó házak nagy része ekkor már városi tulajdonban volt Kada Elek polgármester következetes városrendezési politikájának köszönhetően, melyet a halála utáni évtizedekben is folytattak. 1932-ben az utca külső részét róla – Kada Elekről – nevezték el, így a régi Vásári utca elnevezés végleg eltűnt.

A Gáspár András – Kada Elek néven nevezett utcarendszer azonban egyre

A volt katonai ispotály melletti épület, melyben a városi iparosok dolgoztak ekkor, Irányi István 1923-as festményén. Forrás: KKJM Történeti dokumentáció gyűjtemény

DOR UTCÁIG TÓRIÁJA II.

akutabb problémát jelentett a város közlekedésében az 1940-es években. Miután bevezető szakasza lett az 1939-re kiépült Kecskemét – Dunaföldvár állami közútnak, a megnövekedett méretű forgalom kifejezetten veszélyessé tette a korabeli sajtóban „*halálkanyarnak*” nevezett útszűkületet. Tovább bonyolította a helyzetet, hogy a megszokott lovas fogatok mellett egyre gyakrabban gépkocsik is közlekedtek a kérdéses útszakaszon, illetve hetipiac idején mozdulni sem lehetett az út két szélén sorban álló lovas kocsiktól. A II. világháború után a városvezetés sürgősen nekilátott a helyzet megoldásának, 1946-ban városi tulajdonba került az

építkezés megkezdéséhez szükséges egyik legfontosabb telek, valamint új rendezési tervet fogadott el a közgyűlés. Szintén a mihamarabbi szabályzást sürgette az, hogy a közúti közlekedés volumene jelentősen megváltozott az 1940-es évektől kezdve. Megnőtt a közúti szállítás súlya, szaporodott a gépkocsik száma, egyre fontosabbá vált, hogy az úthálózat bizonyos részeinek átalakításával kiszolgálják a városon átmenő forgalom igényeit. Az utcaszabályzás megvalósítása elé még 1952-ben is számos akadály tornyosult, például hogy

a lebontandó épületek egyikében óvoda, egy másikban iskola működött ekkor, ezen intézmények áthelyezésének költségét az 1950-es évek szűkös anyagi viszonyai között nem vállalhatta a város vezetése.

Hogyan is nézett ki ekkor a pusztulásra ítélt Gáspár András utca? Torkolata a Nagytemplom szentélye mögött, a Deák térről nyílt, jobbra tőle egy kis háromszög alaprajzú háztömb állt, túloldalán a Korona utcával, balra a volt katonai kórház épülete és a város gazdasági udvara, mellette a tűzoltósággal. Az utca

Az egykori Gáspár András utca középső – viszonylag egyenes – szakasza nagyjából a mai megyei tanács előtti útszakasszal volt azonos, az egykori utcaképre ma már csak a Nagytemplom emlékeztet, 1978. Forrás: KKJM Történeti – néprajzi diagyűjtemény

A gazdasági malom fürdőjének kapuzata bontás közben, 1965.
 Forrás: KKJM Fotótár, Bajtay Ferenc felvétele

jobb oldalán, a Korona utca becsatlakozásánál állt a városi gőzfürdő neobarokk kapuzata, rajta a Tiringner Ferenc által készített kovácsoltvas kapuszárnyak,

melyek ma a Három Gúnár Étterem udvarában láthatóak. A fürdő 1891-ben épült a Kecskeméti Gazdasági Gőzmalom részeként, később városi kezelésben

állt. Innentől kezdve a kanyarig az utca mindkét oldalát kis üzletek és lakóházak alkották, melyekben az órától kezdve az esernyőkészítón keresztül a kötődéig sokféle kisipari és üzleti tevékenységet folytattak. A Don-kanyarba érve jobbra a Bánó-ház kapuzata terpeszkedett, mellette Kuthy Árpád kádármester házával, melyben tüzelőanyag-lerakat és trafik is volt. A kanyar végén állt a magyaros szecessziós stílusban 1906-ban épült ún. II. városi bérház – egy tulajdonképpeni üzletház – a Gáspár András utca 15 szám alatt. Egyik sarkán az egykori Megváltó patika, másik sarkán a városi italmérés fogadta a vendégeket. Utóbbi 1942-ben nyílt meg a korábbi Bimbó vaskereskedés helyén. A később állami kezelésbe került Városi Italház „nagykocsmá” néven rögzült a köztudatban, ahol még az 1960-as években is számos május 1-jei felvonulást vészeltek át a kivezényelt résztvevők. Ezeken kívül fodrász, húsbolt, papírbolt is helyet kapott az üzletházban. Őszszességében az utcakép jellegzetességei a 18–19. század fordulóján épült házak voltak, bár az 1960-as évekbe a sok átalakítás és a leromlott állag miatt ez már nehezen volt megfogható.

Gáspár András utca 13., Kuthy Árpád kádármester háza a Don-kanyar ívében, 1928.
 Forrás: KKJM Történeti értékű fényképek gyűjteménye, Lócsey Árpád felvétele

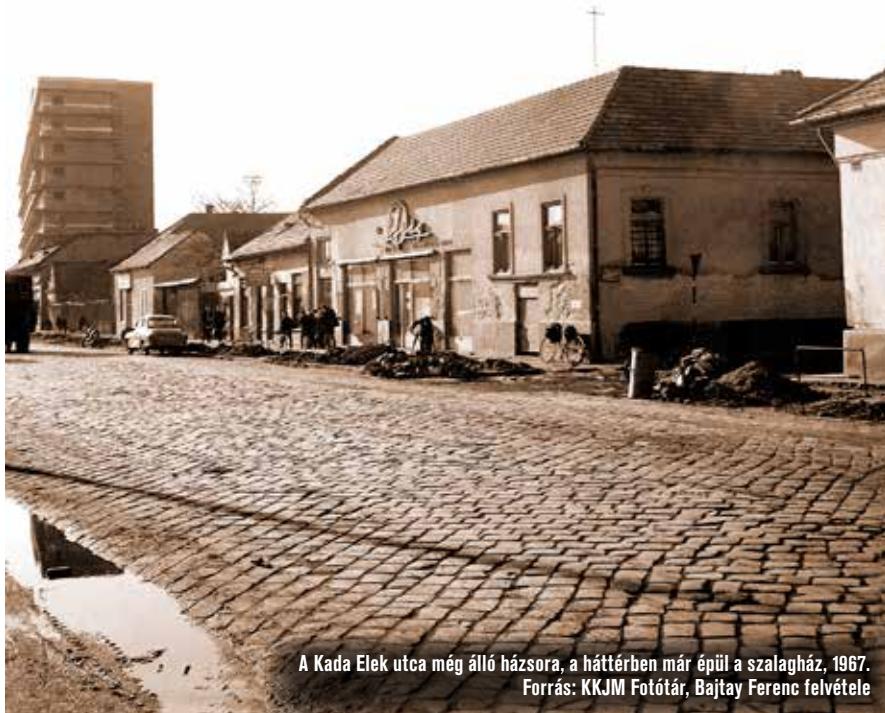
A Don-kanyar elnevezésének miertjét csak találgathatjuk, mint minden köznyelvi névadás, úgy ez is egy kialakult helyzetre reagált sajátos humorral. A név összefüggésben lehet az 1940-es években az útszakasz veszélyessége miatt használt „*halálkanyar*” kifejezéssel, ez változott át Don-kanyarrá a tragikomikus népi élcelődés megnyilvánulásaként. Eredete olyannyira homályos, hogy 1959-ben Joós Ferenc helytörténész műkedvelő nyelvészkedéssel próbálja megfejteni a kifejezés eredetét, felveti a sarkon lévő nagykocsma szerepét is, melynek meglátogatása után még kanyargósabbá válhatott a korántsem egyenes útszakasz. Mindemellett a név inkább az itt tapasztalható forgalmi káoszra tett csipős megjegyzésekből válhatott igazi elnevezéssé, mely olyannyira megszokottá vált, annyira beépült a köznyelvbe, hogy az 1950-es évek közepétől már a sajtó is használta.

1958-ban készült el Kecskemét új átfogó rendezési terve, amelynek fontos eleme volt a Gáspár András utca egyik oldalának elbontása – „*kinyitása*”, ahogy akkor nevezték –, sőt az útvonal mentén új emeletes lakóépületek megépülésével is számolt. Az új nyomvonal és a Gáspár András utca közti tömböt 1963-ban bontották le, ennek helyén jött létre a későbbi Május 1. tér. 1965-ben a Városépítési Tervező Vállalat elkészítette a városközpont részletes rendezési tervét, ebben már az építendő művelődési ház – megyei tanács – párház épületkomplexum is a lebontott Gáspár András utca helyére került. A végleges rendezési tervet 1967-ben hagyták jóvá, jelentős változtatásokkal.

A rendezési terv alapkonceptiója a városközpont kibővítése és az egyre növekedő volumenű városi gépjármű-közlekedés biztosítása volt. Tulajdonképpen egyfajta „*kellemest a hasznossal*” megoldás született. A koncepció a meglévő szituációra épült, hiszen a főtér szomszédságában frissen képződött egy nagyobb üres és bővíthető terület. A Gáspár András utca bal oldalának lebontásával sikerült egy 50 éves problémát megoldani, nevezetesen a Rákóczi út – mint közlekedési főtengely – folytatását a városközponton keresztül. A fő közlekedési csomópont továbbra is a főtér lett volna, azonban már tervezték a kiskörút nyomvonalát is, melynek tehermentesítő szerepet szántak – ugyanakkor felmerült az új városközpont gyalogmentes tétele is. Vagyis a későbbi forgalommentes főtér kialakításának csirái már itt megje-

Az új városközpont, a Május 1. tér a Don-kanyar helyén.
Forrás: Bács-Kiskun megye képekben, 1977.

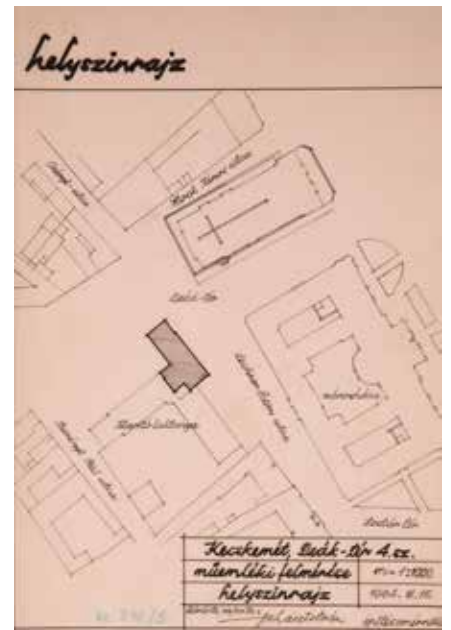
A Kada Elek utca még álló házsora, a háttérben már épül a szalagház, 1967.
Forrás: KKJM Fotótár, Bajtay Ferenc felvétele

A Nagytemplom mögötti háromszög alaprajzú háztömb, balra a Gáspár András utca 1928-ban. Forrás: KKJM Történeti dokumentáció gyűjtemény, Lócsey-album

Az egykori Korona utca egyik háza, 1950-es évek. Forrás: KKJM Fotótár

A volt katonai ispotály elhelyezkedése a jelenlegi tűzoltóaktanya sarkán, Juhász István 1964-es felmérése. Forrás: MNL BKML

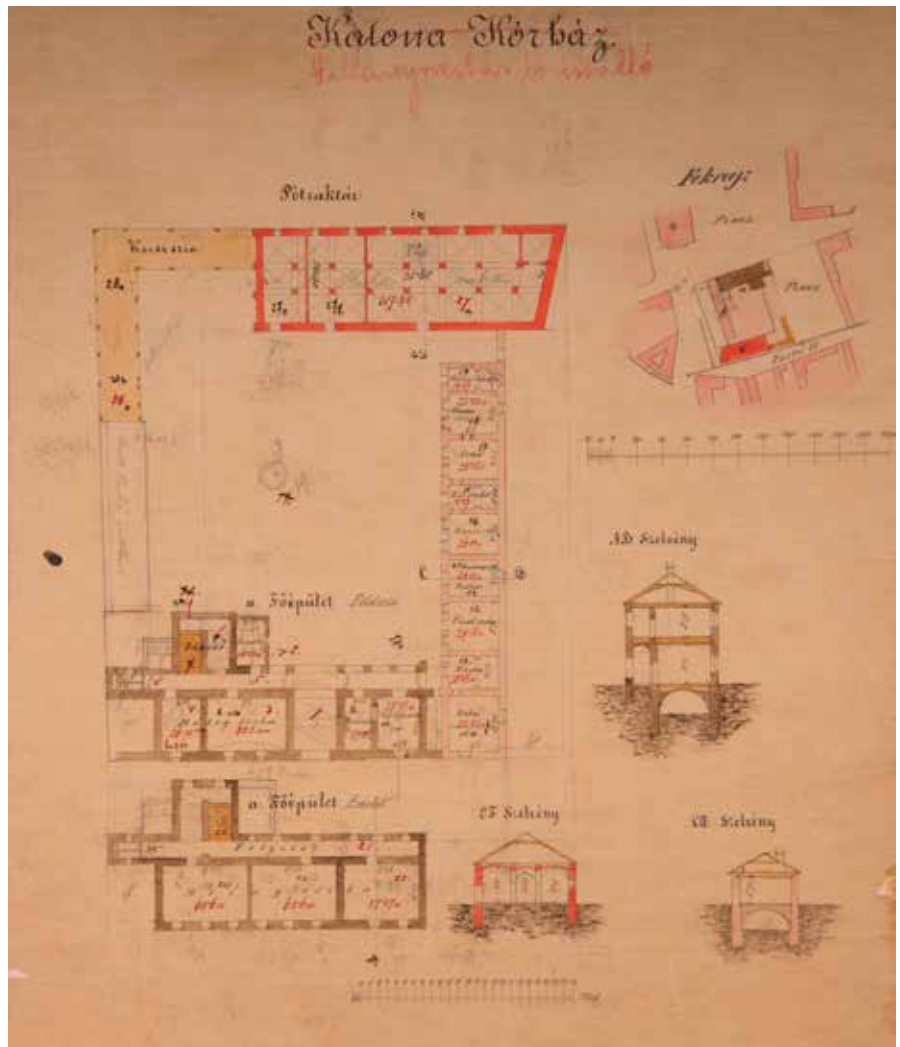

lentek. A másik jelentős, megoldásra váró probléma a megyeszékhelyé válás miatt Kecskemétre költöző regionális intézmények elhelyezése volt. Kezdetben a Szabadság téren, a lebontott Beretvás környezetében képzeltek el újabb térkapcsolatot nagyméretű irodaházakkal, de szerencsére felmérték, hogy a frissen letarolt terület a Városháza mögött erre alkalmasabb. Reile Géza tanácselnök szavaival, melyek a Végrehajtó Bizottság 1967-es ülésén hangzottak el: „A Nagytemplom mögötti területen alakítsunk ki egy új városközpontot. (...) a város adminisztratív központja lehet” A vizsgálat megállapította, hogy a jelenlegi városközpont „építészetiileg befejezett”, ezért az újabb közintézmények létesítésére a főtér nyugati irányú megtoldása ad helyet. Tehát a városvezetés két legyet ütött egy csapásra, megnyitott egy új sugárutat, melyre felfűzhetette az új városközpont létesítését is. Ekkor már nem volt kérdés a sugárút folytatása a Dózsa György útig, vagyis csatlakozása az 52-es úttal. Ennek esett áldozatul a II. városi bérház szecessziós épülete és a Kada Elek utca házsora is. Az új útszakasz mellé magasépítésű lakóházakat terveztek, eleinte 5 szintes épületekkel, melyeket később 9 szintesre tornáztak fel. Az új útszakaszon elsőként 1967-ben a Peschka Alfréd tervezte szalagházat kezdték el építeni a Katona József Gimnázium felől. Az új épület nemcsak tömegével ütött el környezetétől, de a korábbi utcarendszerre egy tömbben ráépülve megsemmisítette azt, egyedül a Kőhid utcai csatlakozás maradt meg. 1969-ben kezdődött meg a megyei tanács toronyházának építése, melyet 1972-ben adtak át. A szalagház városképi megoldásai előrevetítették az új városközpont és az Árpádváros építésénél is látható teljes utcaszerkezet-rombolást és nagyarányú léptékváltást a hagyományos beépítéssel szemben.

Egész utcák, háztömbök elbontásának korabeli megítélése a városvezetés részéről nagyrészt pozitív volt, a már említett 1967-es bizottsági ülésen Reile Géza így jellemezte a feladatot: A fokozatos fejlődés újabb lépcsőfoka ez, „Napjainkban jár le az egykori mezőváros majdnem évszázados épületeinek »kihordási ideje«”. Egyedül a lakásminőség javítása szempontjából érthető ez a vélemény, mivel még a jobb minőségű polgárházakban sem volt jellemző a fürdőszoba, az összkomfort. A gyakran vegyes téglavályog építésű mezővárosi paraszt-polgár építészet

Kisüzletek a Gáspár András utcában, 1950-es évek.
Forrás: KKJM Fotótár

A volt katonai ispotály telkének helyszínrajza, alul a főépület, felül az istálló alaprajzával, 1880-as évek.
Forrás: MNL BKML

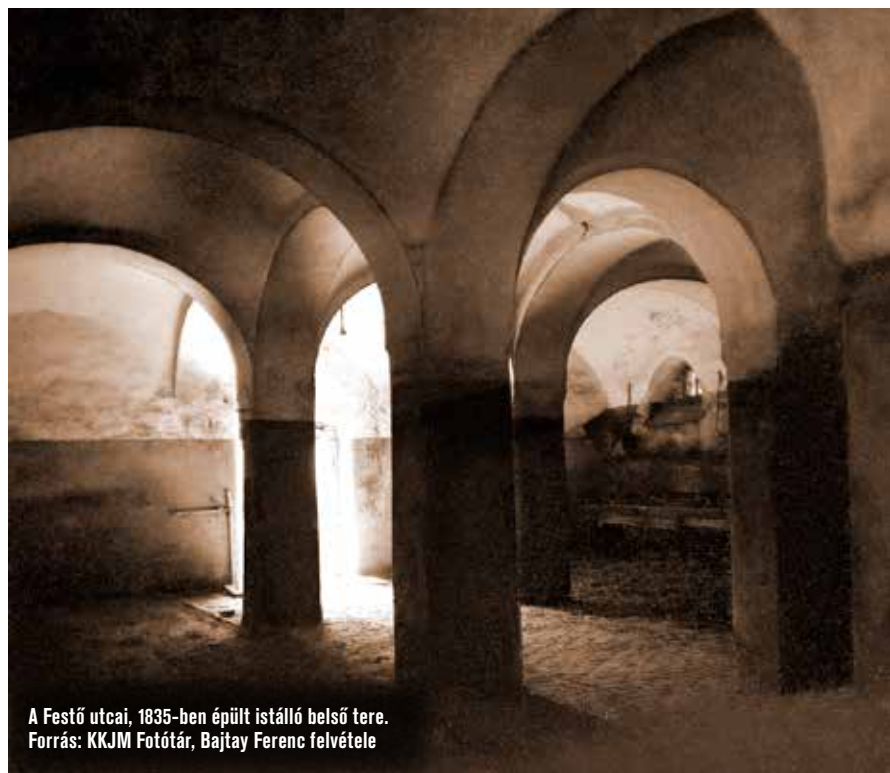
A volt katonai ispotály épülete a Deák téren 1960 körül.
Forrás: KKJM Fotótár, Bajtay Ferenc felvétele

megoldásait a korabeli építőipar elavultnak tartotta, megmentésre váró épületek esetén is a lebontjuk-újraépítjük megoldást választották. A modernista építészeti választást az 1970-es években a korábbi térszerkezeti formákat is meghaladottnak tartotta, ezért épültek a lakótelepek gyökeresen más térfelfogásban nemcsak a keleti blokkban, hanem Nyugat-Európában is. E városépítészeti újítások diadalaként volt értelmezhető egész utcák vagy városrészek teljes átalakítása, tulajdonképpen totális megsemmisítése is. Az ekkor elterjedt szóval „szanálták” a területet. A kifejezés eredetileg a sano, vagyis „gyógyít” jelentésű latin szóból ered, használata korábban a pénzügyi szektorra volt jellemző, ahol valóban valaminek a mentését, gyógyítását jelenti. Ám a modernista-szocialista városépítészet kifacsarta – vagy inkább meglehetősen cinikus módon használta – a szó jelentését és „gyógyítás” alatt az általuk korszerűtlennek ítélt házak, háztömbök vagy városrészek elbontását értette. A szanálás kifejezés jelentésváltozása a kulcs, mely által érthetjük meg legjobban a korabeli hozzáállást a városrekonstrukciók végrehajtásához.

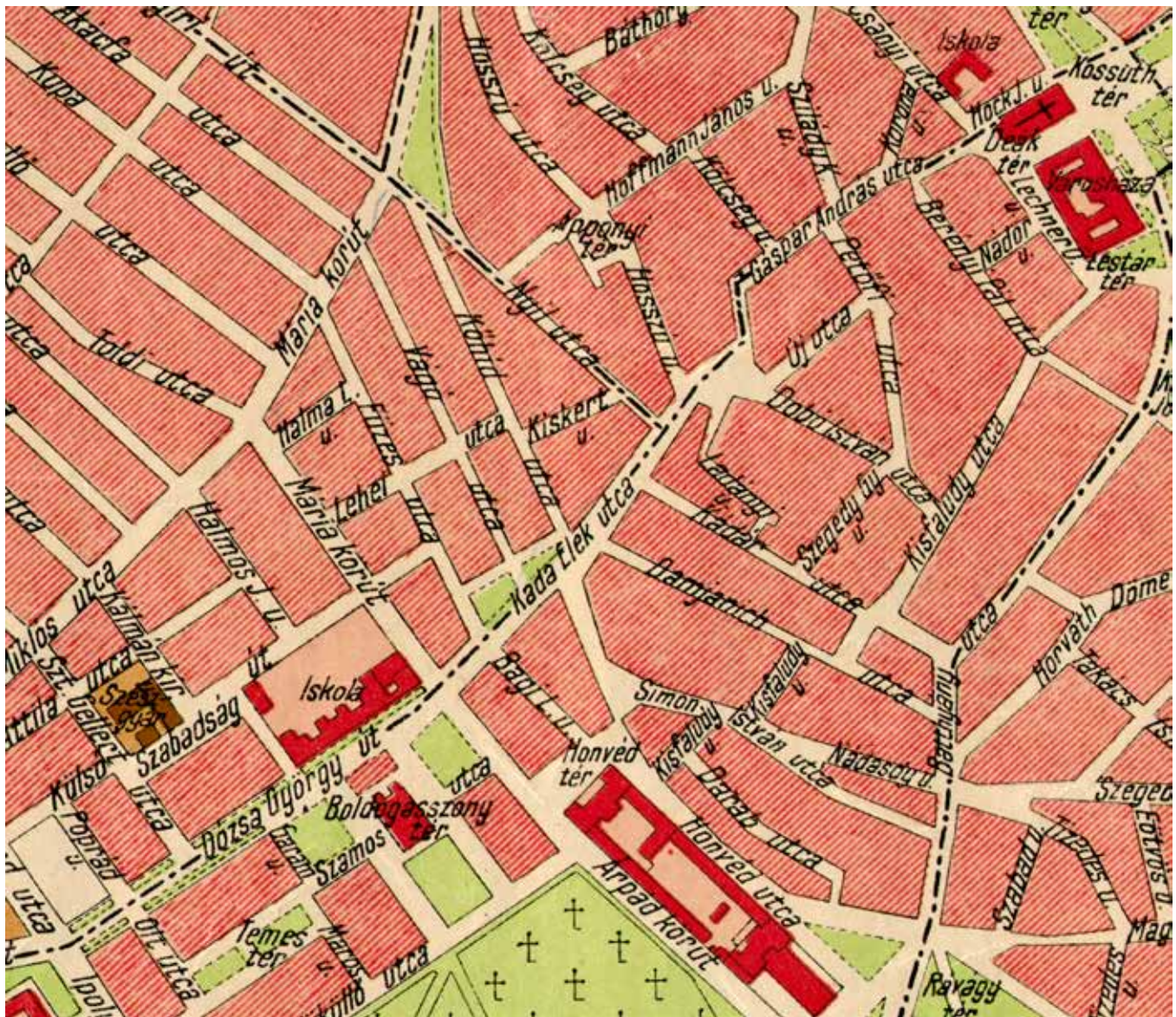
A műemlékileg védett vagy arra érdemes épületek sorsa a modern város építésének lázában háttérbe szorult. 1965-ben a műemlékekben amúgy sem dúskáló

Kecskemét 58 védett épületéből tanácsi kérésre 17-et töröltek. Az egyetlen épület, melynek bontása, ha komolyabb vitát nem is, de figyelmet mindenképpen kapott, az a Városháza mögötti egykori katonai ispotály

épülete volt. Az eredetileg kaszárnyának épült ház nagy telken állt több épülettel együtt, Festő utcai oldalán egy 1835-ben épült, boltozott istálló is helyet kapott. A Városháza felőli egyemeletes főépület az

A Festő utcai, 1835-ben épült istálló belső tere.
Forrás: KKJM Fotótár, Bajtay Ferenc felvétele

1770-1780-as években épülhetett copfstílusban kosárvíves, csehsüveg boltozatos kapualjjal és tükörboltozatos földszinttel. Az épület két vége szemmel láthatóan befejezetlen volt, egykor nagobbra tervezhették, de sosem fejezték be. Gáspár András utcai oldalán földszintes, alápincézett épület-szárny épült, melyben a 19. században a Békás pince nevű mulató működött, az 1940-es években üzletsor épült utcafrontja elé. A volt ispotály fennmaradása elé a legnagyobb problémát az gördítette, hogy a Városháza és a Nagytemplom közötti tengelyen átvezetendő sugárút nyomvonalában állt, ezért lebontását már a 20. század elején is tervezték. Az épület sorsát szívéen viselő Juhász István főépítész 1958-ban a Petőfi Népében megjelent cikkében kiállt a

ház megóvása érdekében, mely ekkor még műemléki védelemben is részesült. Fennmaradására több elképzelés is született: az új útvonal kerülje ki, esetleg sarkának elbontásával az épület jelentős része megmenthető lenne, de felmerült az egész ház „elcsúsztatásának” lehetősége is. Mindezek ellenére a legolcsóbb, legegyszerűbb megoldást választották, 1964-ben kiadták rá a bontási engedélyt és elpusztították az épületet.

Ezzel ellentétben pozitív példa a Gáspár András utca 11-es számú Bánó-ház fennmaradása, melyhez az Országos Műemléki Felügyelőség ragaszkodott. Bár felmerült a lebontása és áttelepítése, Kerényi József és Juhász István fellépésének hatására eredeti helyén maradhatott, részben annak

köszönhetően, hogy funkciót találtak neki, így ebben az épületben nyílt meg a Naiv Művészek Múzeuma 1973-ban.

A szalagház, a megyei tanács székháza, a pártház, a művelődési ház felépültével az egykori Don-kanyar végérvényesen eltűnt, helyét egy funkionalista sugárút és városközpont foglalta el. 1977-ben bontották le a Kada Elek utca utolsó házait az Árpád körút közelében, ebben az évben kapta meg az új sugárút a Petőfi Sándor utca nevét. E név eredetileg ahhoz az utcához tartozott, mely a Gáspár András utcát kötötte össze a Dobó István utcával és ekkorra megszűnt létezni, akárcsak az egykori Vásári utca, melynek még nevét is elmosta az idő Kecskemétről.

Bezsenyi Ádám

200 ÉVE SZÜLETETT

KLAPKA GYÖRGY

Kecskeméti kisdíák, honvédtábornok, helyettes hadügyminiszter, a magyar emigráció kulcsszereplője, katona, politikus és üzletember. Idén 200 éve született Klapka György.

1820. április 7-én Temesvárott látta meg a napvilágot, Klapka József nyomdatulajdonos, Temesvár polgármesterének fiaként. Alapfokú tanulmányait a temesvári, majd a kecskeméti és szegedi piaristáknál folytatta, 18 éves koráig katonai iskolába járt. A forradalom kitörése előtt – addigi katonai karrierje csúcsaként – Bécsben a magyar

nemes testőrség, majd a császári gárda tagja volt, itt barátkoztak össze Görgey Artúrral. Noha még 1847-ben leszerelt, a szabadságharc kitörésével visszatért a katonai szolgálatba. Számos sikeres ütközet és hadművelet fűződött nevéhez, ezek közül talán legemblematikusabb a komáromi vár védelme volt.

1849 szeptemberében járunk, hetekkel az augusztus 13-i világosi fegyverletétel után, a magyar csapatok már sorra megadták magukat. Egyedül a Klapka György parancsnoksága alá tartozó Komárom bástyáin lengett még a magyar zászló. A honvédtábornok feltételekhez kötötte a kapitulációt: eleinte a nemzet egészének kívánt engedményeket kiharcolni, amibe a császáriak természetesen nem voltak hajlandóak belemenni, sőt feltétel nélküli

Vinzenz Katzler: A komáromi magyar várőrség kivonulása, 1849. október 2-4. Színezett litográfia. A bécsi „Armee-Bulletin” sorozat XLII. lapja. Magántulajdon, Hermann-gyűjtemény

ÖRGY

megadást követeltek. Klapkának ennek ellenére sikerült elérnie, hogy szabad elvonulást és büntetlenséget biztosítsanak a várvédőknek. A várat elhagyók kezükbe kaptak egy „*darab papírt*”, ami gyakorlatilag az életet jelentette: akinek egy ilyen menlevél, németül Geleitschein volt a birtokában, annak nem kellett félnie a császáriak bosszújától. Számos ember életét mentette meg ez a nyomtatvány, többek között Laborfalvi Róza is szerzett egy komáromi menlevelet a bujdosó Jókainak.

Klapka György ezután külföldre távozott, és aktívan részt vett a magyar emigráció politikai és katonai életében, eközben családot is alapított. A kiegyezés után hazatért: újbóli katonai szolgálatba lépését Ferenc József – érthető okokból – ellenérzéssel fogadta, így országgyűlési képviselő lett és különböző gazdasági vállalkozásokba kezdett. 1892-ben, 72 éves korában hunyt el Budapesten.

A kecskeméti Klapka-rokonság: rejtélyek és ellentmondások az eddigi kutatás során

„Az a két esztendő, melyet Kecskeméten, atyám egyik fivéréknél töltöttem, elég volt arra, hogy a magyar nyelvet is tökéletesen elsajátítsam” – olvashatjuk Klapka György emlékirataiban, tehát ő maga nem nevesítette nagybátyját, akinél piarista kisdiaikként lakott. (Bővebben Klapka György kecskeméti éveiről: Kovács Ágnes: Klapka Györgyről a Klapka-házban. In: Hírös Históriaiák, 2019. nyár, 48–51. o.) Az 1986-os kiadású Emlékeimből szerkesztője, Katona Tamás azonban egy jegyzetben Klapka Károly Antalként nevezte meg a szóban forgó nagybácsit. Ezzel viszont szemben áll a kecskeméti emlékezet: a város lakói a 19. század végétől dokumentáltan a mai Klapka-házzal azonosítják Klapka György gyermekkori lakóhelyét. Ugyanis közvetlenül a honvédtábornok halála után kérvényezték az addigi Csongrádi-kis utca Klapka utcára való átnevezését, majd emléktáblával látták el a már említett

Klapka György az emigrációban, 1870 körül.
Magyar Nemzeti Múzeum

18. századi lakóházat, amely ma a Bozsó Gyűjteménynek ad otthont. A korabeli vagyoni összeírásból pedig világosan kiderül, hogy az érintett időszakban, 1827-től (sőt valószínűsíthető, hogy 1826-tól) 1832-ig a Klapka-ház (az akkori telekbeosztás szerint VI. tized 1956. szám alatti telkes lakóház) tulajdonosa Klapka Friedrich (Frigyes) volt. Bővebb információ az épület történetéről a Bács-Kiskun megyei levéltári füzetek 9. számában, Juhász István A Klapka-ház története című tanulmányában

olvasható. Tehát a kecskeméti levéltári források alapján kijelenthető, hogy Klapka Frigyes volt az említett nagybácsi. De miért nem az ő neve szerepel az emlékiratok jegyzetében és ki volt az a Klapka Károly Antal?

Klapka György cseh-morva származású katonacsalád sarja. Gyógyszerész nagyapja, Karl Klapka azzal a megbízással érkezett az 1780-as években Csehországból Temesvárra, hogy tábortábori gyógyszertárakat állítson fel a Bánságban. Ez is kiderül

Szinnyei József méltán alpműnek tekinthető Magyar írók élete és munkái című, 1899-ben megjelent kötetének Klapka Józsefről (a honvédtábornok édesapjáról szóló) címszavában. Majd úgy folytatódik, hogy Klapka Károly „gyermekei voltak: *Károly Antal, Károly József, Franciska, Misselbacherné és Borcsa.*” Tehát Klapka Károly Antal, a honvédtábornok édesapjának, Józsefnek a legidősebb testvére volt, ezen felsorolás szerint egyetlen fivére, Frigyesről viszont szó sem esik. Az emlékiratok szerkesztője ezt, az e tekintetben pontatlan forrást használhatta Klapka György kecskeméti nagybátyjának azonosításakor. Pontatlannak tekinthető, ugyanis Berkeszi István ezzel szinte egy időben, 1900-ban megjelent A temesvári könyvnyomdászat és hírlapirodalom története című munkájából kiderül, hogy Karl Klapka „1817. április 23-án halt meg, özvegyet és öt gyermeket hagyván maga után. Gyermekai között

Klapka József, Klapka György édesapja 1820-ban. Forrás: Berkeszi István: A temesvári könyvnyomdászat és hírlapirodalom története, Temesvár, 1900. 13. o. (Az arckép eredetijét Ötvösné Klapka Júliától, Klapka György húgától kapta a szerző)

Détár Ferenc nevére szóló menlevél.

Komáromi Klapka György Múzeum.

A papíron Bayersfeld császári-királyi hadbiztos aláírásával a következő szöveg szerepel: „Kísérőlevél ... részére, ki innen akadálytalanul visszatérhet szülőföldjére, ..., s mint a komáromi helyőrséghez tartozó, személye és vagyona biztonságát illetően az annak nyújtott kedvezményekben részesül.” (A fordítás forrása Hermann Róbert: Az eltűnt nyomtatvány nyomában – Jókai komáromi menlevele. In: Holmi, 8. évf. 12. szám, 1996, 1713. o.)

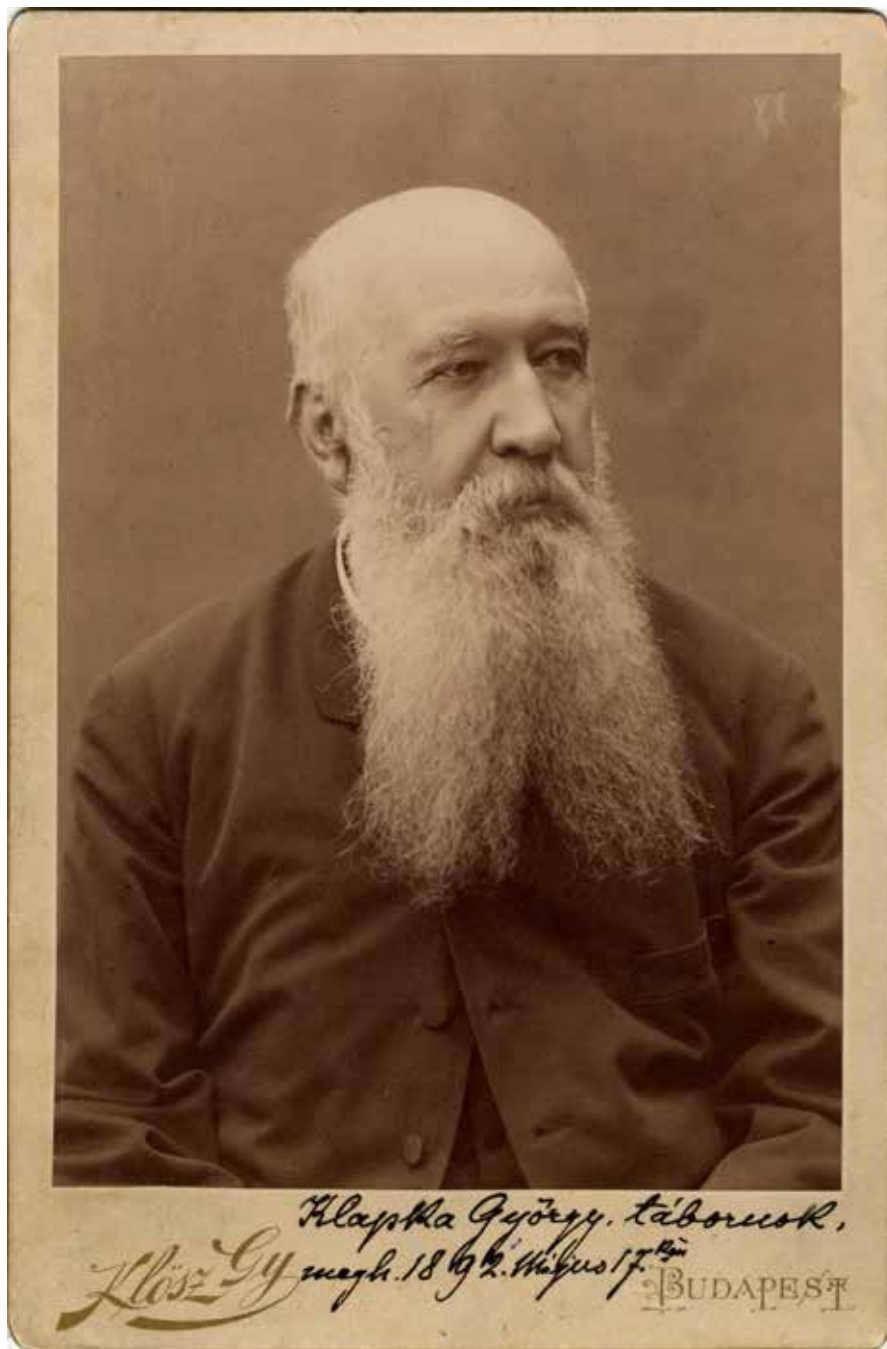
legidősebb volt Károly, utána József, majd Franziska, ekkor már férj. Misselbacherné, a 18 éves Frigyes Ágost s a 15 éves Borbála.”

Felleltük tehát az „elveszett” nagybácsit! De ki volt ez a Klapka Frigyes, aki éveken keresztül gondját viselte a fiatal Klapka Györgynek?

A vagyoni összeírásokon túl a következőket tudjuk róla Juhász már említett tanulmányából: a kecskeméti római katolikus egyház anyakönyvei szerint Klapka Friedrich és Deák Krisztina 1824. március 22-én keltek egybe, négy gyermekük született: Károly, Karolina, Antal és Alajos. Legkisebb gyermeke születési anyakönyvében, az apa neve mellett a következő beosztás szerepel: „*exmiles officialis*”, azaz volt katonai irodatiszt. 1828-ban kérvényezte felvételét a város lakosai közé. Nagy kiterjedésű telkén (valahol a mai munkaiügyi központ területén) szárazmalmot szeretett volna építeni, de a városi tanács nem járult hozzá. Egy 1835-ös peres ügy kapcsán pedig

megtudjuk, hogy abban az évben biztosan a város kaszálóját bérelte a szentlőrinci pusztában. Ám ezután mintha nyoma veszett volna a kecskeméti iratanyagokban. És itt jön az újabb rejtély: már említettük, hogy Klapka Frigyes 1826/27-től 1832-ig volt tulajdonosa a mai Klapka-háznak, utána Faragó József neve szerepel mint tulajdonos. Klapka György viszont 1832 és 1834 között járt a kecskeméti piaristákhoz. Mi történt, hol laktak 1833-ban és 1834-ben, amikor már nem Klapka Frigyesé volt a ház? Juhász kutatásai szerint a nagybácsi neve nem szerepel a későbbiekben a háztulajdonosok névsorában, de felveti, hogy ugyan eladta a házat, ám bérlőként mégis ott maradtak. Ilyen esetben azonban az összeírás fel szokta tüntetni a tulajdonos neve mellett a bérlőt is, ami itt nem történt meg. Mégis ez a valószínűbb, mert Juhász másik feltételezése szerint Klapka Frigyes és családja, Klapka Györggyel együtt a város által bérelt tiszti szállásra költözött. Ennek ellentmond egyrészt maga a honvédtábornok, ugyanis amikor az idős Klapka György üzleti ügyben Kecskeméten járt (lásd bővebben: Hírös História 2019-es nyári szám), így nyilatkozott: „Vágytam, vágytam még egyszer viszontlátni az iskolát és házat, melyhez két év kedves emléke fűz!” Tehát egy épületről tesz említést, nem többről.

A legújabb kutatások eredményeként sikerült rátalálni az Osztrák Hadilevéltárban, a bécsi Kriegsarchivban Friedrich Klapka katonai anyakönyvi lapjára. Eszerint 1800-ban született Temesváron és 1818-ban lépett be a császári-királyi hadseregbe önköltséges kadétként (tisztjelöltként). Rögtön a Kecskeméten békehelyőrségben állomásozó 7. vértesezrednél kezdett szolgálni, innen 1821-ben áthelyezték az 1. számú Császárszázadoszredbe, Temesvár mellé, ahonnan 1823. december 19-én alhadnagyként kilépett. Leszerelése után három hónappal újra Kecskeméten találjuk, házas emberként, így feltételezhető, hogy már a 7. vértesezredbeli szolgálata idején összeismerkedtek Deák Krisztinával. Továbbá ez perdöntő bizonyítékként szolgál a tisztí szállás ügyében is: Klapka Frigyes akkor már nem tartozott a katonaság kötelékébe, nem szállásolhatták el ott a családjával. A legutolsó időpont, amely bizonyosan Kecskeméthez köti Klapkákat, az legfiatalabb gyermekük, Alajos 1836-os anyakönyvezése. Mivel mindkét szülő katolikus volt és a gyer-

Klapka György Budapesten, 1889.
Magyar Nemzeti Múzeum

mekeiket is annak keresztelték, valószínűsíthető lenne, hogy gyermekeiket a kor egyik legszínvonalasabb oktatási intézményébe, a piarista iskolába írassák – ahogy Klapka Györggyel is történt –, ám a Kecskeméti Piarista Iskola 1832 és 1847 közötti értesítőiben (egyfajta nyomtatott bizonyítványaiiban) nem szerepel Klapka György egyik unokatestv-

rének a neve sem. Tehát feltételezhetjük, hogy Klapka Frigyes és családja idővel elköltözött Kecskemétről, ám a részletek további kutatás tárgyát képezik. Mindenesetre ezt támasztja alá az is, hogy Klapka György 1892-es kecskeméti látogatásakor nem tett említést itt élő rokonaival való találkozásáról.

Kovács Ágnes

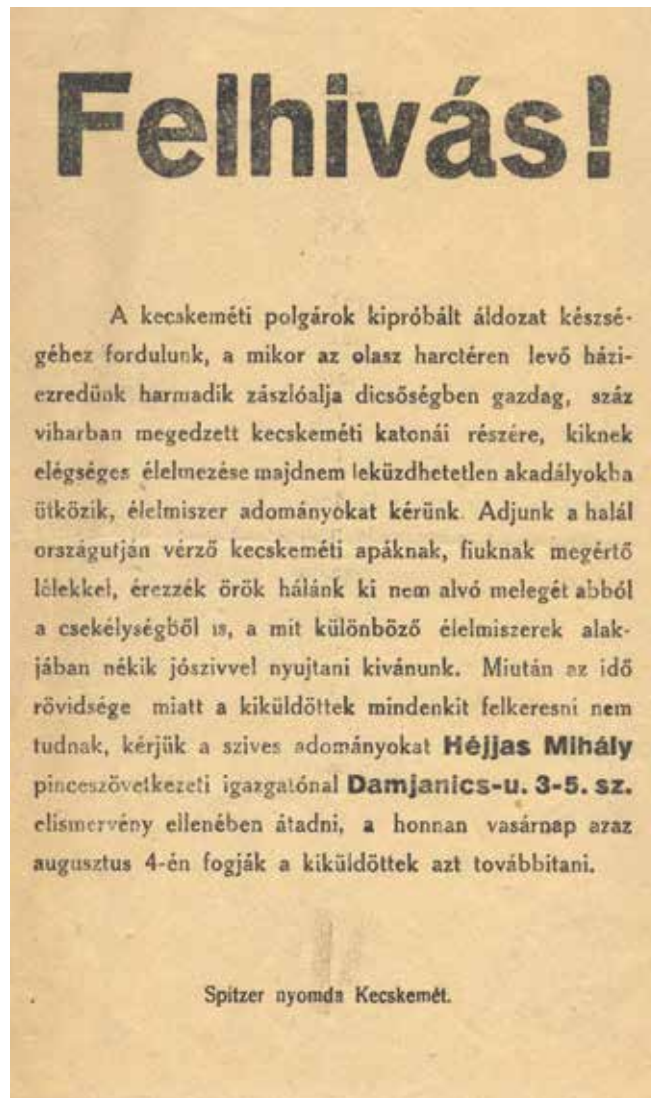
TRIANON

A KECSKEMÉTI
SAJTÓ
1920-

Az 1919. esztendő volt az egyik legsúlyosabb az akkor már ezeréves ország történetében: a vesztes világháború után az államterület nagy része idegen megszállás alá került, tömegesen menekültek a magyar nemzetiségűek a megszállók bánásmódja miatt. A maradék országban ellátási bajok jelentkeztek, a közbiztonság megromlott. Az országnak nem volt államfője, parlamentje, átmeneti kormányok követték egymást, amiket viszont a győztes hatalmak nem ismertek el. Így nem volt senki, aki Magyarországot képviselte volna a korszak legfontosabb nemzetközi találkozásán, a párizsi békekonferencián, ahol a győztes antanthatalmak és szövetségeseik szabták újra Európa államait, határait.

E helyzet 1919 novemberétől kezdett változni, amikor a békekonferencia megbízásából Georg Clerk brit diplomatának a magyarországi pártok vezetőivel való budapesti tárgyalásai után Huszár Károly vezetésével megalakult az ún. koncentrációs kormány, amelyben a mérvadó pártok képviseltették magukat.

Forrás: KKMJM

KECKSEMÉTI KÖZLÖNYBEN KÖZÖSSÉGBEN

Ezt a kormányt már elismerte a békekonferencia Magyarország képviselőjének, s meghívta a béketárgyalásra. További feltétel volt a parlamenti választások lebonyolítása, amelynek eredményeként összeülő nemzetgyűlés hoz létre olyan kormányt, amely teljes joggal képviselheti az országot Párizsban.

A magyar béke delegáció megszervezésére gróf Apponyi Albert vezetésével 1919. január elejére sor került, s ettől fogva a Kecskeméti Közlöny és más sajtó rendszeresen beszámolt a tevékenységről, a békekonferencián történekről, valós vagy vélt hírekről.

A magyar béke delegáció Apponyi Albert vezetésével 1920. január 5-én reggel indult útnak vasúttal a Keleti pályaudvarról Párizsba. A várótermet és a pályaudvart már negyed 9 órakor teljesen betöltötte a szép számú lelkes közönség, ahol Huszár Károly miniszterelnök a kormány részéről, Raffay Sándor pedig a Területvédő Liga nevében üdvözölték és figyelmeztették lendületes beszédükben a delegációt és annak elnökét legfontosabb és legszenyebb kötelességükre, az ország érdekeinek megvédésére: *„Raffay beszéde alatt szem nem maradt szárazon és az összegyűlt, hazájuk sorsáért aggódó magyarság lelkes éljenzése között indult útnak a delegáció”*.

Ez a lehetetlenséggel volt határos, mint az a január 15-én átadott békefeltételekből kiderült. A szerződés átadása Párizsban a magyar békebizottságnak a Quay d'Orsay-n levő külügyminisztériumban történt. A szertartás ugyanaz volt, mint a Németországgal kötött versaillesi vagy az Ausztriával a saint-germaini békeszerződés átadásánál.

A magyar delegációt Apponyi Albert vezetésével automobilon hozták szállásukról Párizsba. A külügyminisztériumban a francia Clemenceau, a brit Lloyd-George, az olasz Nitti és a japán Matsui, valamint Wallace amerikai nagykövet várták

a magyar békebizottságot. Clemenceau rövid beszéd kíséretében átadta Apponyi Albertnek a békeszerződést. Az okiratban magyar államról és nem magyar köztársaságról volt szó. A szerződés aláírására rövid határidőt tűztek ki. Mint a lap írta, valószínű, hogy Apponyi kérni fogja a határidő meghosszabbítását és legközelebb visszautazik Budapestre, ahol a magyar kormány a választ el fogja készíteni.

A magyar béke delegáció nagy tömeg memorandumot és térképet juttatott el a békeértekezlet elé, amelyekkel a békeszerződés feltételeinek módosítását akarták elérni. Apponyi másnap tartotta meg a magyar helyzetről több nyelvű expozéját, amelyben az ország integritása mellett

érvelt. A békeszerződésre vonatkozó megjegyzéseket a magyar delegációnak tizenöt napon belül be kellett majd terjeszteni.

A Kecskeméti Közlöny szinte azonnal, január 16-i számában közölte a békefeltételeket: az új határok majd 3 és félmillió magyart akarnak elszakítani Magyarországtól, így Sopront, Pozsonyt, Nagyváradot, Kassát, Aradot, Szabadkát és egész sereg színmagyar várost. Horvátország nélkül a régi Magyarország 262.000 négyzetkilométer területű volt, az új Magyarország viszont alig harmadrésze a régi területnek. A béketervezet a határokat kisebb helynevekkel jelöli meg, a határokat jelölő városok és folyók kivétel nélkül Magyarországon vannak. A határvonalat

A trianoni békediktátum magyar aláírói, Benárd Ágost küldöttségvezető (balra, cilinderral a kezében) és Drasche-Lázár Alfréd rendkívüli követ, államtitkár (jobbra, fedetlen fővel) távoznak az aláírás után

Georg Clerk

feles ágyuknál nehezebb ütegek tartását. Ezenfelül megtiltja egyáltalán a repülést és az összes repülőgép anyag kiszolgáltatására kötelezi Magyarországot. Hogy ez most, amidőn a repülést a gazdasági élet szolgálatába állítják, mit jelent csak annyival jellemezhetjük, hogy Magyarországot a kultúrából akarják teljesen kizárni. Ezenfelül Cseho-Szlovákia és Románia ugyszolván ott, ahol akarják a megmaradt ország területén vasutvonalakat építhetnek, amelyekhez Magyarországnak semmi köze. Fiume természetesen, amelybe a magyarság veritékéből súlyos milliókat építettek bele, szintén elvész.”

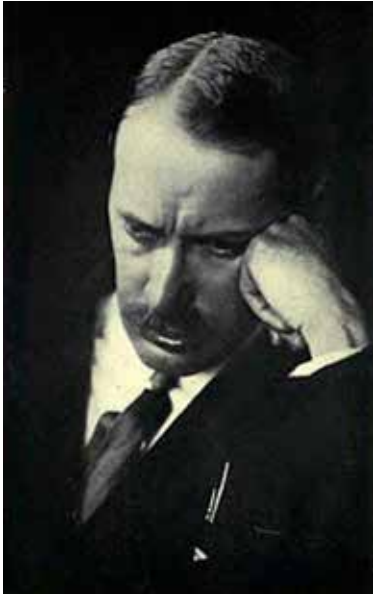
A lap január 17-i vezércikke kimondta: „Tudjuk jól, hogy nem béke lesz az, amit Párisból kapunk, hanem a bosszúnak a gyűlölet pecsétjével ellátott bizonyítéka. Az ellenséges országok határt nem ismerő kapzsísága rajzolhat csak ilyen mesterkéltnél határokat, – melyek az élet kiverkedett jogától akarnak megfosztani egy történelmi múltú nemzetet, – mint aminőt ez a rideg békeszerződés szab meg. Tudjuk és mást nem várunk; nem is várhatunk. Nyugat kultúráját védő ezeréves küzdelmünk során azonban azt is megtanultuk, hogy nem idegen kéz, hanem saját magunk írjuk történelmünket, s nem az ellenség, hanem saját magunk vagyunk hivatva sorsunk felett dönteni. Nem békepaktumokban, hanem a bensőnkben van a jövőnk biztosítéka! Nincsenek vérmes reményeink, nincsenek ábrándjaink a békeszerződést és az azt követő fellebbezés eredményét illetően, de annál több hitünk van önmagunkban,

egyébként majd külön bizottságok fogják megállapítani a helyszínen.

A másik lap, a Kecskemét 1920. január 25-i száma szemléletesen adta meg az országra kényszerítendő feltételeket, miszerint a „Párisból hazatért magyar békeküldöttség által hazahozott béketervezet úgy politikai, mint gazdasági szempontból teljesen tarthatatlan és keresztülvihetetlen ... Három és félmillió színmagyar lelket szakítana el ez a »béke« Magyarországtól, köztük félmillió székelyt. Elvenne olyan szintiszta magyar tömböket is, amelyek szorosan

összefüggenek a csonka ország területével, mint amilyen a Csallóköz, a Kis-Alföld Duna fölé eső része, a Bácska nagyobbik fele, Nagyszalonta környéke, Nagyszőlős vidéke, Gömör megye nagy része, azután külön Kalotaszeg, Kolozsvár, Torda vidéke és az egész Székelyföld. Az ország régi, majdnem 21 milliót kitevő lakosságából mindössze 7 és egynegyed millió maradna meg”.

A Kecskeméti Közlöny szerint azonkívül igen súlyos gazdasági rabigába is kötnek bennünket. „A hadsereg létszámát 35.000 főben állapítja meg és megtiltja 10 és

Károlyi Mihály

Dr. Garzó Béla

Clemenceau

ami az erő kimeríthetetlen forrását jelenti számunkra”.

A békefeltételek közzétételét követően januártól tiltakozások történtek a városban. A kecskeméti egyházak tanácsainak közös gyűlése a „honfíúj fájdalom mély-séges érzésével értesült arról a kegyetlen ítéletről, mellyel a győző hatalmasságok sújtották hazánkat és amelyet mint bé-keszerződést nyújtottak át köveiteinknek.

Ez az úgynevezett békeszerződés a világ-történelem legnagyobb igazságtalansága, mert egy ezer éves ország állami, nemzeti, közgazdasági és földrajzi egységét szaggatja szét csak azért, hogy a győző hatalmak ügyének érdekében és saját önző céljaik elérése végett ellenünk támadt szomszédainkat a szövetségi hűség álnok megszegéséért ezer éves hazánk értékes darabjaival jutalmazza”.

Tiltakoztak az iskolákban, mivel a „nemzetünket ért csapás, a ránk diktált gyalázatos békeszerződés” alkalmából a főispán rendeletére házi gyászünnepélyeket rendeztek. A református főgimnáziumban az iskola dísztermében tartották meg ezt az ünnepélyt, amelyen a jogakadémia tanári kara és ifjúsága is részt vett. A Szózat eléneklése után dr. Garzó Béla igazgató intézett az ifjúsághoz beszédet, amelyben

Trianon-palota

a sötét jelen szomorúsága mellett ott ragyogott a biztató jövő. Egy tanuló szavalata után az ifjúság nevében Lukács Iván jogakadémiai hallgató válaszolt, hangsúlyozva beszédében különösen azt, hogy csak a saját erőnkben és a magyarok istenében bízva indulhatunk el a szebb jövő felé. Az ünnepély a Himnusz elénekklésével ért véget. Ugyanígy megemlékezésekre került sor a piarista főgimnáziumban és az állami főreáliskolában is.

A kecskeméti és környéki menekült tisztviselők egyesülete is február hó 1-jén a nyilvánosság elé lépett. „Hazafias és mély gyásszal teljes művészi irodalmi est keretében kíván bemutatkozni Kecskemét város szíves menedéket adó közönségének”.

Ezekben a napokban a Magyar Nők Szövetsége ugyancsak tiltakozott. Szépszájú közönség jelenlétében folyt le a Horog utcai iskolában a Magyar Nők gyűlése. Itt Medgyesiné lelkes hangú beszédet mondott a nők hazafias és keresztény hivatásáról. Bodócs Gyula, a keresztény-szocialista szakszervezetek titkára a keresztények összetartásáról, a nők szervezkedésének szükségességéről beszélt. A gyűlést özv. Pócsy Györgyné elnöknő komoly és meggyőző hazafias szavai zárták be, mely után a Magyar Nők Szövetségének lelkes éltesége közben oszlott szét a közönség. A Mátyás téri iskolában valamivel kevesebb számú, de szintén igen lelkes tábor jelenlétében Pásthly Sándorné szólott először a békeszerződés megalázó és igazságtalan voltáról megrázóan. Kiss Endre dr. a szervezkedés és az összefogás fontosságát hangsúlyozta. A gyűlést Faragó Béláné lelkes szavai zárták be.

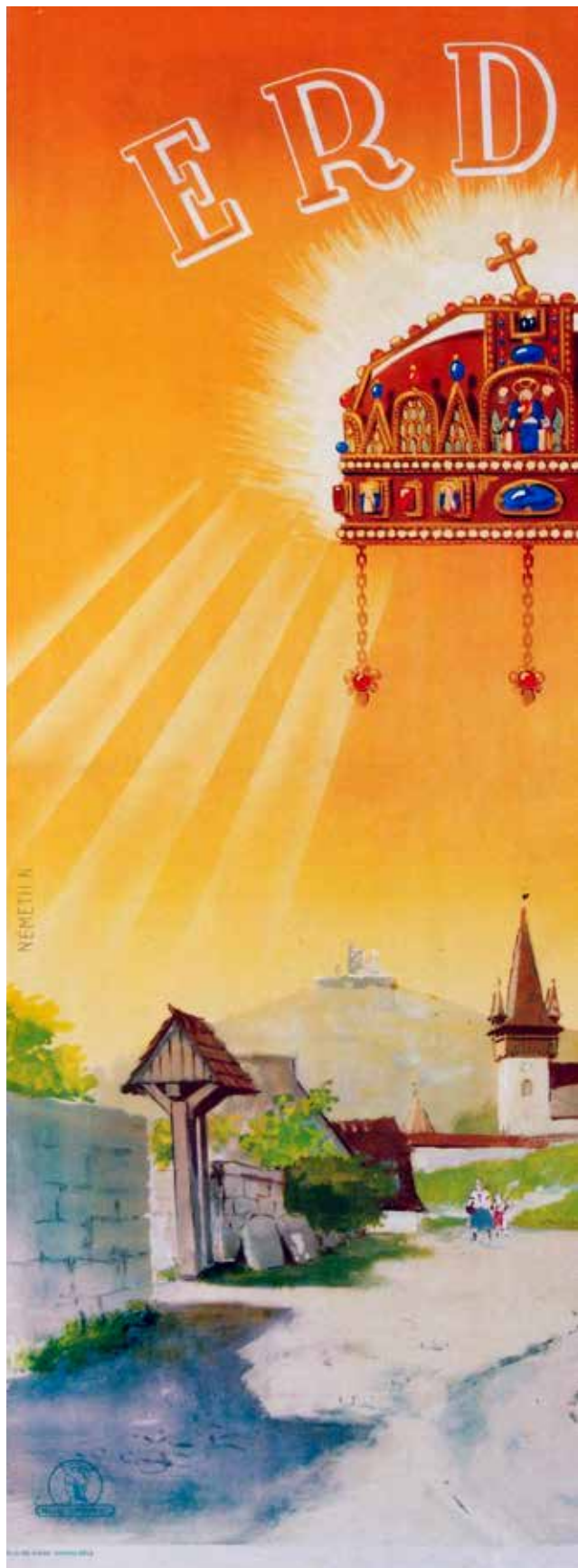
A lap február 6-án közölte, hogy a szövetséges nagyhatalmak a legutóbbi nagyköveti értekezleten határozatot fogadtak el, mely szerint a békeszerződés alapelvei értelmében a Habsburgokat nem engedik vissza Magyarország trónjára.

Ennél közvetlenebbül érintett minden állampolgárt, amikor február 26-án a lap közzétette, hogy a békeszerződés tervezetének 189. pontja intézkedik az Osztrák–Magyar Bank likvidálásáról és a bankjegyek rendezéséről. Az igények érvényesítése úgy történik, hogy a békeszerződés hatályba léptétől számított két hónapon belül a monarchia területén alakult államok az összes területükön levő bankjegyeket külön bélyeggel látják el. Ugyancsak ettől számítva 12 hónapon belül köteles a bankjegyeket saját pénzjegyre fölcserélni. A békeszerződés hatályba

léptét követő tizennégy hónap alatt a forgalomból kivont bankjegyeket elismervény ellenében a jövátételi bizottságnak kell átadni.

A kormány március közepén el is rendelte az ún. két bankjegy felülbélyegzését, amihez sokan „téves magyarázatot fűznek Az igazság az, hogy a kormány a bankjegyek lebélyegzését a békeszerződés 189. §-a értelmében köteles elrendelni a keresztülhajtani. Ezen művelet a volt monarchia területein alakult új államokban már megtörtént, tehát egészen természetes, hogy a békeszerződés aláírása előtt Magyarországnak is eleget kellett tenni”. Május 8-án írta a lap, hogy a békeszerződés új bankjegyek kibocsátására kötelezi a monarchiából alakult új államokat, tehát Magyarországot is. A beváltás, illetve kibocsátás csak pünkösöd után veszi kezdetét, mivel eddig még csak két vagon államjegy érkezett meg Svájcól, ahol azokat nyomtatták.

A helyi sajtó tudósított a tárgyalások állásáról, az ezzel kapcsolatos más hírekről is: így március 17-én arról, hogy Amerikában százezernél több ottani magyar kívánságát terjesztették a szenátus elé, amelyben a békeszerződés ratifikálásának megtagadását kérik, ha a Magyarországra rótt súlyos feltételeket nem enyhítik. A március 28-i közlés szerint az olasz Nitti állítólag a magyar lakosságú, megszállott területek visszacsatolását követeli, továbbá a nagykövetek értekezlete a magyar békeszerződés pénzügyi határozmányaival foglalkozott. Április 3-án pedig a francia miniszterelnök kijelentette, hogy a magyar békeszerződés közel áll a befejezéshez. Erre végül is május 6-án került sor, amikor a magyar küldöttség megkapta a végleges békefeltételeket,

Forrás: Kecskeméti Katona József Múzeum

amelyek elutasítottak minden magyar felvetést.

Néhány nap múlva azt a hírt közölte a lap, hogy a békeszerződés értelmében vissza kell kapnunk az Ausztriába vitt műkincseket, továbbá Párizsban azt hiszik, hogy a békét Magyarország, tiltakozás mellett bár, de aláírja. A „békeszerződés tarthatatlanságát egész Európa sajtója és az összes államvezető férfiak belátják”.

Országszerte tiltakozásokra került sor a súlyos békeszerződési szöveg ellen. Ennek menetében május 11-én kedden Kecskeméten a Városházán rendkívüli közgyűlést tartottak a békeszerződés ellen.

Az egész várost megmozgató rendezvényre is hamarosan sor került: a lakosság „áldozcsüdtörtökön emelte fel tiltakozó szavát impozáns népgyűlés keretében a halált hozó békeszerződés ellen. A népgyűlés, mely együtt régen nem látott, mintegy tízezer főnyi tömeget hozott össze, testületileg, zászlóval vonultak fel az összes egyesületek, s a közép- és elemi iskolák tanulói fűsága tanáraik, tanítóik vezetése mellett. Különösen emelte a népgyűlés ünnepélyességét a menekültek szép zárt sorokban való felvonulása, s ezeknek élén a székelyek, a »Nem, nem, soha!« feliratú nemzetiszínű táblákkal. Bár a népgyűlés kezdetét fél 11 órára tűzték ki, 10 órakor már impozánsan hullámzó népgyűlés állt körül a Kossuth-szobor melletti teret, ahol a szónoki emelvény állott”. (Az előző napon alakult meg az Újkollégiumban a Kecskeméti Székelyek Társasága, hogy tiltakozzanak az igazságtalan békeszerződés ellen.)

Ezeknek a belföldi tiltakozásoknak foganatja nem volt, a magyar kormány kényszerhelyzetében döntött a békeszerződés aláírásáról, amelyet május 24-én tudatott is a konferenciával.

Ekkoriban érkezett Apponyi gróf levele Simonyi-Semadam Sándor miniszterelnökhöz, mely a békebizottság utolsó ülésén elmondott beszédét tartalmazta. E beszédben Apponyi a következőket mondotta: „Mélyen átérzem a reám háruló felelősség súlyát, de kijelenteni még sem habozom, hogy ha a békerevízió változtatások nem történnek, azok hazámra, Magyarországra nézve elfogadhatatlanok. Már pedig változtatás nem történt. Mi a magunk részéről a legmesszebbmenően ragaszkodunk a népek jogaihoz, a népszavazás megtartásához és a legnagyobb készséggel alávetjük magunkat a népek önrendelkezési jogán alapuló határozatoknak. Kijelentem, hogy bármilyen lojalitással teszünk is eleget a ránk

oktrojált határozatoknak, a bennünket a kényszerbehajtott, elnyomott népekhez kapcsoló erkölcsi kötelék sohasem fog elszakadni. A nemzetek szövetségéhez fordulunk, mely a döntő, végső igazságot hisszük, hogy nem késik sokáig megadni”.

A kormány ezután hosszú nyilatkozatban adta tudtára a magyar népnek, hogy aláírja a békeszerződést, mert nem akarja az aratáskor termésünket elraboltni vagy a blokád által népünket ínségnek kitenni. A kormány megbízottai június 4-én Versailles-ban írják majd alá a békét, amely feladattal a minisztertanács dr. Benárd Ágoston népjóléti minisztert és Drasche Lázár Alfréd meghatalmazott minisztert bízta meg. A megbízottak hétfőn este elutaztak.

A Kecskeméti Közlöny június 5-i számában már tényként közölte, hogy tegnap délelőtt 10 órakor Magyarország meghatalmazott miniszterei aláírták azt a trianoni békeszerződést, amely a „magyar nemzet halálos ítéletét tartalmazza. Ezt az aláírást úgy kényszerítették ki belőlünk ... Azonban tévednek, ha azt hiszik, hogy ezzel az írással megölték a magyar nemzetet. Magyarország ezer éven át mindenkor megállta helyét jóban és rosszban. Ennek a dicsőségesen elmúlt ezer évnek emlékei öntenek most erőt a magyarságra. És a földet, melynek minden rögét magyar vér locsolta, melynek minden darabja őseink porladó holttestét őrzi, nem adjuk oda soha!”.

A lap egyúttal programot hirdetett, amely szerint „június negyedikén megkezdődik a magyarok élet-halál harca. Ettől az időtől kezdve a földműves a kapa-kaszánál, a munkásember szerszámjánál, a tisztviselő hivatalában és a katona fegyverénél virrasztva, örök munkában várja az idők teljességének eljövételét. Nem csügged el senki, nem veszi munkakedvét a halálos ítélet percében, és ha a magyarság dacos hitének diadalmas álma ma Trianonig szállhatna, akkor fakófehér arccal, remegő kézzel, halálos ijedségben gyülekeznenek ott a hóhérok”.

Ezzel befejezett tényé vált, hogy az „ántant területtrabló békéje Magyarországot megfosztotta ezeréves határaitól. Hogy tiltakozásunknak állandóan kifejezést adjunk, Magyarországnak a békeszerződés szerinti területét állandóan Csonka Magyarországának nevezzük”. S így megkezdődött a revízióra való készülés, de ez már későbbi szakasza az ország történetének.

Nánási László

A TRIANONI BÉKEDIKTÁTUM

„A kishitűek, akik mostan is még kételkedni mernek, június negyedikén álljanak félre az útból és adják át helyüket a bátor merőeknek. Semmit sem veszthetünk, de mindent nyerhetünk. Ez a hatalmunk és ettől a hatalomtól megriadnak a győzők. Halál vagy szebb jövőd – nincs mit gondolkodnunk. Mi hiszünk a döblingi próféta szavaiban: Magyarország nem volt, hanem lesz!”

Ezekkel a gondolatokkal nyitott az 1920. június 5-én, szombaton reggel megjelent Kecskeméti Közlöny, amely a ma 100 éve történt események hiteles kecskeméti tudósítójaként számos érdekességet közölt a békediktátum kecskeméti fogadtatását illetően.

A korabeli sajtószemelvényekből kiderül többek között az is, hogy június 3-án, csütörtökön mutatták be a Katona József Színházban Muraközy Gyula református lelkész „Élők és halottak” című kétfelvonásos színművét, amelynek főszereplője egy Kerekes Pál nevű jegyző volt, akinek faluját a cseheknek ítélték a „győztesek”. A bonyodalmak és a történet részletezése nélkül a színmű már előrevetítette a bekövetkező területi elcsatolásokat okozta traumákat és politikai konfliktusokat.

Sajnálatos tény, az érintett számára pedig egyenesen vészjósló volt, hogy pontosan a diktátum aláírásának napján iktatták be Kecskeméten Fáy István főispánt, mely időzítés az akkori polgármester – Szombatfalvy Majtényi Miklós – szerint sem volt igazán szerencsés.

Ha az országos eseményeket vizsgáljuk, akkor nyilvánvalóvá válik számunkra, hogy

Forrás: Kecskeméti Katona József Múzeum

a fővárosból induló kezdeményezésekhez részben kapcsolódott Kecskemét is. A diktátum aláírásának napján az elszakított területekről a „sonkamagyarországra”

menekültek demonstrációt rendeztek Budapesten, majd a templomokban 10 órától könyörgő istentiszteleteket tartottak, a munka szünetelt, a villamosok 10 percig

Forrás: Kecskeméti Katona József Múzeum

TÁTUM ÉS KECSKEMÉT

A Kecskeméti Közlöny 1920. június 5-i száma

nem közlekedtek, a vonatok 5 percre megálltak, majd a harangok 10 órától kezdve fél órán át zúgtak az ország minden pontján, így Kecskeméten is bús konduktásokkal felelgetett egymásnak a város központjában elhelyezkedő 6 templomunk 5 harangja.

A magyar béke delegáció – gróf Apponyi Albert, Bethlen István és Teleki Pál – 1920. január 6-án érkezett Párizsba, azonban az 1919 tavaszán jobbára megszületett, Magyarország feldarabolásáról szóló tervezeten már érdemben nem tudott változtatni. A helyi sajtó ezt gyakorlatilag 1919 nyaratól tényként kezelte, tehát nem érte váratlanul Kecskemét társadalmát az antant hatalmak által „diktált”, 189 907 km² nagyságú terület-, illetve a 10 649 416 fő emberveszteség. Az 1920. június 4-én tapasztalt fájdalom, amelyet az aláírás napján közölt tény, a történelmi Magyarország kétharmadának hivatalos elvesztése okozott, talán Sántha György, a jeles kecskeméti költő, június 9-én, a Kecskeméti Közlönyben megjelent írása ad vissza számunkra:

„Ennek a fényes parknak van egy borzasztó sötét, fekete pontja: a Grand-Trianon, ahol a már feldarabolt Kis Magyarországot tartalmazó békeokmányt terjesztették aláírás végett a magyar meghatalmazottak elé 1920. jun. 4 én d. u. 4 ó. 30 p.-kor.

Franciák! Mi nem feledjük el soha, hogy ez a béke, ez a rosszul sugalmazott ördögi munka, bármennyire látszik is rajta démonok mocskos keze – francia mű, mely törzsúrászserű disszonanciájával a késő

Forrás: Kecskeméti Katona József Múzeum

unokák szívét és idegeit is sajogtatni fogja egy példátlan nemzetgyilkolási kísérlet örök mementőjéül.

Franciák! Tria-Non: három Nem!: Nem! Nem! Soha!”

A pénteki napon – június 4-én – nyilvánosságra hozott békediktátum által

okozott társadalmi sokkra talán az ezen a hétvégén, az egyházi év szerint megtartott úrnapi szertartás, az Eucharisztia ünnepe adta meg a vigaszt. Városszerte tartották meg a körmeneteket, ahol addig soha nem érzékelt esdeklés mellett hangzott fel a Boldogasszony Anyánk című egyházi ének.

Ezen a napon, június 6-án többek között katonai szentmisét tartottak a piaristák templomában, amelyen a katonákból alakított ének- és zenekar is közreműködött.

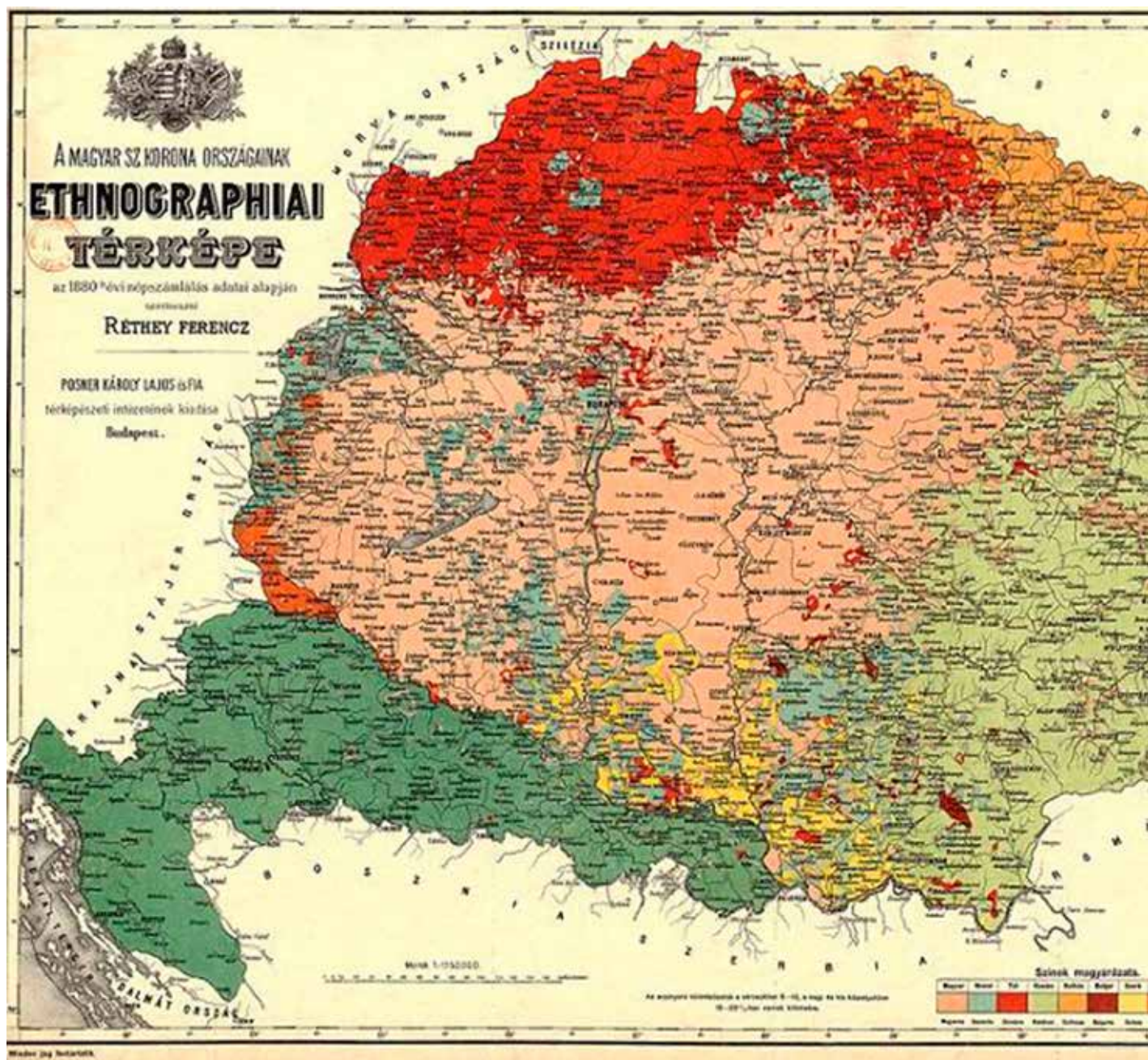
A tragikus döntést követő hét számos olyan kormányzati döntést, határozatot eredményezett, amelyeknek hatása azon nyomban érzékelhető volt Kecskeméten is. A viseletek között egyre nagyobb számban jelent meg a magyar trikolor színösszeállítása, illetve komoly mozgalom indult meg az ifjúság elsősorban iskolán kívüli testi nevelésének fejlesztésére.

Eközben számtalan erdélyi menekültet szállító vasúti kocsik futott be a kecskeméti Nagyállomásra, akik megszólították a kollektív kecskeméti társadalmat, kezüket kinyújtva segítséget, munkát kértek: *„Vagyunk itt egy páran menekültek, életérősek és munkakedvelők és nem tudunk munkát kapni, mert egyeseknek hiányzik egyik másik igazolványa. Nem kegyelemkenyeret kérünk, hanem munkát. ... Igazolványainkat, ruháinkat, élelmiszereinket elszedte a szerb a határállomáson, úgy, hogy teljesen lekoppaszta érteztünk hazánk szent*

földjére, ott hagyva biztos állást, jövőt, házat, birtokot és ami a legfájóbb, az édes szülőföldet.”

A kecskeméti emberek, ahogyan az első világháború négy évének súlyos helyzetben lévő hátországi áldozatvállalásban bizonyították, ebben a helyzetben is helytálltak, hiszen a tehetős gazdák közül, aki csak tehetett, rögtön munkát ajánlott a katasztrofált honfitársaknak.

„Lassan, igen lassan szűnt meg a nemtörődömség, és ébredt a munkakedv. A termést be kellett hordanunk, a földet meg

kellett művelnünk...” – írja Horthy Miklós emlékirataiban, jelezve ezzel a magyar ember és a nemzet mentalitásának egyik fő erényét, a szorgalmat és a soha meg nem alkvó jellemét. Hasonlóképpen hívta fel a június 4-én beiktatott Fáy István figyelmét Révész István pápai preláthus, plébános is a kormányzó által kiemeltre:

„Mert az a koporsó, melyet ma Párisban kitettek, nem rejtj magában a halott magyar nemzetet. Mert egy országot, mely élni akar, nem lehet sírba tenni.”

Hajagos Csaba

DÜLJÖN ÖSSZE TRIANON!...

(REVIZIÓS-INDULÓ.)

Áldogója írta: KÖNYG KÁROLY, Eger. — Zenéjét szerzezte: Dr. KALOVSITS JÁNOS, Eger.

Hálás szeretettel ROTHERMERE Lordnak ajánlák a szerzők.

Remény nélkül rossz az élet.
Szenved, sorvad minden lélek.
Mert bű rágja az életfát,
Mely hamar a mély sírba ránt!...
Remélj magyar!... hegyes az Ég.
Csak türelem — kitartás mégl!...
Düljön össze Trianon,
Viruljon a Magyar Hon!...
Legyen védve minden részről,
Ellenségétől — bármily vérsztől!...

Jól tudjuk a Bibliából:
Az Úr minden bűnt megtorol!...
Gyöttrődnek a bűnös lelkek,
Nyugodalmat sob'sem nyerne!...
Hiába van vagyon, erő,
Szétfoszlik az, mint a felbő!...
Düljön össze Trianon,
Viruljon a Magyar Hon!...
Tündököljön az Igazság,
Múljon el a sötét vakság!...

Radomér Lord aranylelke
Igazságunk' megismerte
És megírta a világnak,
Ellenségnek és barátinak:
"Add vissza a színmagyar részt,
Hogy ne hozzon reánk új vérszt!"...
Düljön össze Trianon,
Viruljon a Magyar Hon!...
Legyen béke és bű áldás,
A világnak lelki nyugvást!...

-Isten ellen való véték,
Hogy négy millió magyar lélek
Szabadsága, emberjoga,
Gonosz módon el van nyomva!...
Nem való ez modern korban,
Igazságot első sorban!...
Düljön össze Trianon,
Viruljon a Magyar Hon!...
Legyen szabad minden ember,
Aki Istent, hitet ismer!...

•Ezer éve él e nemzet,
Erdősést és hitet védett!...
Izmos karral munkálkodott,
Más népeknek oltbont adott!...
Bátor nép ez: Szi szittya,
Vágyik annak lelke vissza!...
Düljön össze Trianon,
Viruljon a Magyar Hon!...
Legyen más népnek is bona,
És egyenlő testvér-joga!...

Együtt érzünk jó magyarom,
Legyünk mind egy akaraton!...
Fel a fejjel... fel a szívvel,
Radomér Lord nem felejt el!...
Küzdés után jön az öröm:
Magyar zászló hegyen-völgyön!...
Düljön össze Trianon,
Viruljon a Magyar Hon!...
-Revizió!- — jőjj el hamar,
Legyen boldog minden magyar!...

Ezen Revizió-Induló díszes kiállítású kottafüzete (énekre és zongorára) 2 P-ért kapható az EGRI NYOMDA RÉSZVENYTÁRSASÁGNÁL Egerben, Árpád-utca 2. sz.
Fűvös zenekarra pedig (24 hangszerre letéve partitúrával) 8 P-ért HEID JÁNOS katonazenekari karmesternél rendelhető meg Egerben, Vármegyei lakotnya.

Kérjük ezen legelső Revizió-Indulót a **legszelesebb körben ismertetni.**
Kivánatra készségeel és díjmentesen küldünk ilyen ismertető nyomtatványokat.

Egri Nyomda Rt. - E. 3009

Forrás: Kecskeméti Katona József Múzeum

Forrás: Kecskeméti Katona József Múzeum

ZRÍNYI MIK

Zrínyi Miklós

A M. kir. 7. honvéd gyalogezred katonái a második világháború hadszínterein

Az Országgyűlés Zrínyi Miklós születésének 400. évfordulója alkalmából – tisztelettel adózva a magyar nemzetért tett hadvezéri, hadtudományi, költői és politikai munkásságának, valamint erőfeszítéseinek – a 2020-as esztendőt Zrínyi Miklós-emlékévvé nyilvánította, amelynek alkalmából a jeles hadvezér és a hős város kapcsolatát, a hadvezér nevét viselő Magyar királyi Zrínyi Miklós 7. honvéd gyalogezred történetét ismertetjük.

Horthy Miklós kormányzó 1931. július 1-jén az 1713/K.I.-1931. számú legfelsőbb elhatározásával a Magyar királyi Honvédség csapatai számára ezrednapok megtartását rendelte el. A M. kir. Zrínyi Miklós 6. honvéd gyalogezred az 1920-as években Kaposváron települt. Sok kecskeméti illetőségű lakost oda vonultattak be kiképzésre. A 6. gyalogezred, amely a költő és hadvezér Zrínyi Miklós nevét viselte, azért választotta ezrednappá november 7-ét, mert Zrínyi 3000 fős seregével, 1663-ban, azon a napon visszaverte Zrínyi-Újvár mellett, közel a Mura folyóhoz, a török-tatár hadak támadását. /Más adat

szerint a nagyszerű viadal november 27-én történt/.

Zrínyi győzelmét I. Lipót császár is méltatta levelében: „Kedves Gróf Zrínyi! Nem is lehetett az Ön vitézségétől egyebet várni. Legyen Isten velünk, az igaz ügynek segedelmünk, én maradok Ön iránt mindig kegyelemmel.”

Az ezrednap katonai ünnepnek számított, a kiképzés is szünetelt. A laktanyákat fel kellett lobogózni. Zenés ébresztő- és takaródó volt elrendelve, vallásfelekezetenként szentmisét/istentiszteletet tartottak. Sportversenyek, vívások, lovasbemutatók, közös bajtársi ebédek színesítették az

MIKLÓS EMLÉKEZETE KECSKEMÉTEN

Zrínyi Miklós' vitéz halála Szigetvárnál, Sept. 8ma 1566.

La mort héroïque de Zrínyi à Szigetvár, le 8 Sept. 1566.

O. Keleti Apostoli Felségének V^{na} Ferdinándnak Magyar Ország Királyának
AUSZTRIA KORONA ÖRÖKÖDÉNEK.

ezrednapokat, egészen a II. világháború végéig.

Legfelsőbb elhatározás/parancs alapján 1932. október 1-jei hatállyal Kaposvárról áthelyezték Kecskemétre a Zrínyi Miklós gyalogezredet. Viszont a hadrendi száma megváltozott, 7. gyalogezred lett, de magával hozta a Zrínyi nevet! A 7. honvéd gyalogezred parancsnokságát az Árpád körúton lévő Horthy Miklós laktanyában, az I. zászlóaljját pedig a Ferenc József gyalogsági kaszárnyában /ma Kodály Zoltán Ének-Zenei Iskola és Gimnázium/ helyezték el, egészen 1944. november végéig.

A Zrínyi Miklós 7. honvéd gyalogezred, a hős városba helyezését követően, új színteret hozott a helyőrség társadalmi és katonai életébe. Ugyanis minden év november elején tartotta gazdag és látványos ezrednapját, amely színvonalas műsorokkal, rendezvényekkel volt tarkítva. Természetesen megemlékeztek a névadó gróf Zrínyi Miklós költő és hadvezérről

is. Néha újoncok is színesítették a jeles napot. Sőt, 1934-ben az ezrednapon Fáy Istvánné, Kecskemét város főispánjának felesége zászlószalagot kötött az egység csapatszólójára. A névadó napját olykor neveztek Zrínyi-napnak is. Az ezrednek volt saját katonazenekara.

A honvédzenekar általában 35-40 főből állt. A zenekarban hivatásos zenészek, zenenövendékek és sorkatonák szolgáltak, több hangszeren játszottak. A zenekart az ezreddobos és a karmester irányították. Az ezreddobosok 1935 után: Kovács Zoltán és Varga Lehel altisztek, az ezredkarmester pedig Jatzkó Rezső volt. Kraul Antal ezreddobos megkomponálta a Zrínyi-indulót. A Zrínyi-napokon/ezrednapon, a zenekar rendszerint a Zrínyi-indulót játszotta több alkalommal is.

A Zrínyi gyalogezred zenekara szinte minden városi rendezvényen/ünnepségen/jelen volt. Nagyon sokszor térzenét szolgáltattak, katonai indulókat intonáltak

a nagyerdeműnek és a nézelődő, sétáló polgárok számára. Ott voltak a Hírös Heteken, Hubertusz lovaglásokon. A katonai és polgári ünnepségeken a Himnuszt és a Szózatot is az ezredzenekar intonálta. Szentmisére minden vasárnap kivonultak a Zrínyi-bakák a garnizonból, természetesen a zenekar biztosította a zenét. Jatzkó Rezső karmester vezényletével sokszor koncertezett a zenekar Kecskeméten, a Nagytemplom előtti főtéren.

Országjárásának egyik útján, 1938. június 27-én tartózkodott a Szent Jobbot szállító ún. Aranyvonat Kecskeméten. A Zrínyi gyalogezred díszszázada fogadta a neves ereklét. Az ezredzenekar a Himnuszt intonálta, a Nagytemplom előtti téren pedig az „*Ah hol vagy magyarok tündöklő csillaga...*” – kezdetű egyházi éneket játszott.

1939. november 26-án a Zrínyi Miklós 7. honvéd gyalogezred új csapatszólót kapott. A jeles eseményen polgári, egyházi

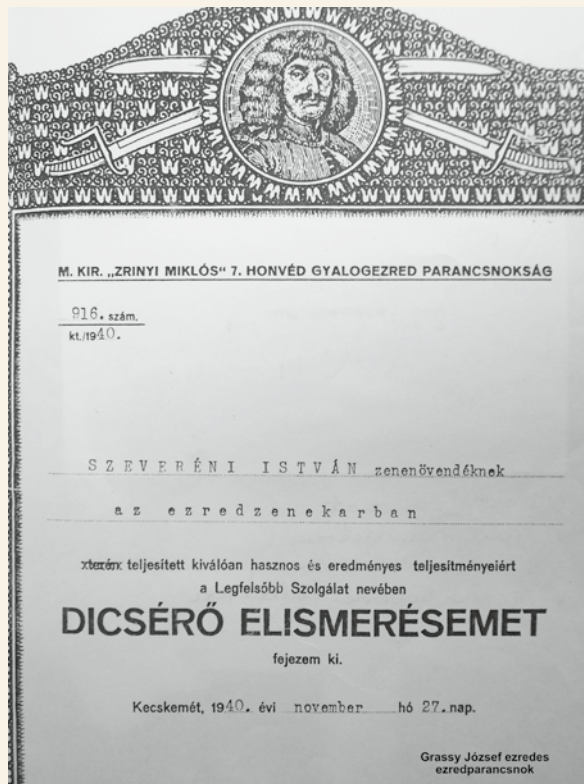
és katonai méltóságok is jelen voltak. Az új zászló rúdjaiba zászlószögeket ütöttek az előkelőségek. A Zrínyi ezred zenekara jelentős feladatokat hajtott végre azon a napon. A gyalogezred, benne a zenekar is jelen volt a terület-viszacsatolási hadműveleteknél, s a II. világháború frontjait is megjárták. A menetek alatt a zenekar játszott a katonai indulókat. A városok terein és a táborban a német, olasz és a magyar harcosok számára pedig térzenét adtak. Sőt olyan is előfordult, hogy a frontról hazavezényelték néhány zenészt a Katona József Színház részére. A fronton a katonazenészek őrszolgálatot láttak el, s védték a parancsnokság épületeit és a raktárakat.

A Zrínyi Miklós gyalogezred Kecskeméten történő állomásoztatásához kötődik még a Zrínyi-érem is. Ugyanis az ezredparancsnokság az 1930-as évtized közepén megtervezte és legyártatta a Zrínyi

Miklós-émlékérmeket ezüsből, bronzból és hadifémből. Az érem alsó részén látható a Zrínyi család címeréből csak a pajzsrész és Kecskemét város címere, alul pedig Kecskemét neve olvasható. Ezekkel az érmekkel jutalmazták az ezrednapokon a különböző versenyeken sikeresen szereplő katonákat. 1941. február 1-jei hatállyal vitéz Grassy József /1894–1946/ ezredest, ezredparancsnokot magasabb beosztásba helyezték. Grassy 1941 januárjában tiszti gyűlésen köszönt el bajtársaitól. A tisztikar emlékül és tiszteletük jeléül, egy Zrínyi Miklós-émlékérmet adott át a parancsnoknak. Az érem hátoldalán bevésve szerepelt az ezred minden tisztjének a neve.

Kecskeméten sem tér, sem utca nem viseli a XVII. század legnagyobb magyar államférfijának nevét! Viszont az unokahúgáról, Zrínyi Ilonáról iskola és utca is van elnevezve.

Kenyeres Dénes

A M. kir. 7. honvéd gyalogezred katonazenekara Kecskeméten

70 ÉVE TÖRTÉNT

A SZERZETES ÉS A PIARISTÁK

Hetven évvel ezelőtt kezdődött meg Magyarországon a nyílt egyházüldözés időszaka. Ez az esztendő volt a szerzetesek szétszórásának és az állammal történt kényszerű megegyezésnek az éve. A magyar piaristák életében pedig a már várt végső megsemmisülés és a váratlan újrakezdésé.

1950 nyarán az ÁVO egy összehangolt akcióval a magyar szerzetesek mintegy harmadát, háromezer embert – főként a határ menti rendházakból – néhány éjszaka alatt teherautókra hajtott és deportált. A férfiak egy részét börtönbe, többségüket és a női szerzeteseket más, az államvédelem által ellenőrzött rendházakba szállították. Kecskemétre, mivel az ország közepén helyezkedett el, a szerzeteseket nem hurcolták el, de kolostoraik közül a piarista és a ferences rendházakat jelölték ki gyűjtőközpontoknak. Folyamatos szállítások mellett,

három nagyobb hullámban Szigetvárról, Siklósról, Pécsről és Máriagyúdról kerültek városunkba internált, főként ferences szerzetesek, de érkeztek premontreiek és jezsuiták is. A pécsiek és a szigetváriak a ferences kolostorba, a siklósiak és a máriagyúdiek egy része a piarista rendházba került. Ugyanakkor a határ menti piarista szerzeteseket Szegedről, Nagykanizsáról, Mosonmagyaróvárról, Tatáról, Sátoraljaújhegyről stb. Hatvanba, Gyöngyösre, Vácra, jórészt a ferences rendházakba deportálták. Mindez a katolikus püspöki kar

megfélemlítését célozta, hogy tárgyalóasztalhoz kényszerítve aláírassák velük az államszerződést. Végül ennek megtörténte sem mentette meg a szerzetesrendeket a feloszlástól.

Csak négy közösség nyolc iskolája működhetett tovább minimalizált létszámmal. Ezek közül az egyik, a kecskeméti Piarista Gimnázium lehetett, amely az oly sötét 1950. évben poraiból újjászülető fénymadárként ismét életre kelhetett.

A kommunisták 1948-as hatalomra jutását követően lépésről lépésre szorították ki az oktatás, az egészségügy és a szociális gondoskodás területéről a szerzetesrendeket. A hittan fakultatívvá tétele, az egyházi iskolák államosítása, a szerzetes hitoktatóknak az államosított iskolákból való

Lénárd Üdön piarista, az Actio Catholica titkárának bírósági tárgyalása

TESRENDEK FELOSZLATÁSA K ÚJRAINDULÁSA KECSKEMÉTEN (1950)

A kecskeméti piarista rendház tagjai a „paterna visitatio” zárásakor. (Kecskemét, a piarista rendház udvara, 1950. június 4. Szentháromság vasárnapja.) Ülnek: Koczun Jakab, Darvasy Mihály tartományfőnöki titkár, Hatvani Ede, Sík Sándor tartományfőnök, Eröss József házfőnök és plébános, Tárkányi Ferenc, Sulhan György. Állnak: Szennai Sándor, Ifju Sebestyén, Hantos Lőrinc, Végh Árpád, Murányi Károly, Mészáros Imre, Scultéty Kálmán

kitiltása, a tanító és betegápoló rendek növendékeinek kitiltása az egyetemekről, a püspöki szemináriumok felszámolása, Mindszenty József bíboros, hercegprímás, esztergomi érsek letartóztatása, meghurcolása, a világi papok százainak bebörtönzése előrevetítették a későbbi történéseket. Ekkorra már a szerzetes közösségek aktivitása, tettekreklésze is megtört. Legjobbjaikat bebörtönözték. Ez idő tájt ítéltek el Lénárd Ödön piaristát, egykori kecskeméti tanárt, az Actio Catholica főtítkárát, Mindszenty jobb kezét az iskolákért vívott harcban. Továbbá, különféle koholt rágalomokkal bebörtönözték dr. Rónai Jenő, dr. Weiner Ferenc, Korcsiák Ede, Sörlei Zsigmond, Nagy Miklós (későbbi kecskeméti házfőnök), Mándoki Ernő, Erdélyi József és Bulányi György piarista tanárokat. A ferencesek részéről pedig ezt követően lettek vértanúkká P. Károlyi Bernát egy-

kori kecskeméti házfőnök, országgyűlési képviselő, P. Hajnal Zénó, P. Kiss Szaléz, P. Kovács Kristóf, P. Köröstyös Kriszostom, P. Lukács Pelbárt és P. Kriszten Rafael.

A szerzetesrendek 1950-es feloszlata

A szerzetesrendek felszámolását célzó kampányt Révai Józsefnek az MDP Központi Vezetőségének 1950. május 31. – június 1-jén tartott ülésén mondott beszéde indította el, amelyet a Szabad Nép június 6-i száma teljes terjedelmében közölt. „A klerikális reakció tömegagitációjának legfontosabb szervezetei a különféle férfi és női szerzetesrendek. Magyarországon 23 férfi szerzetesrend van 2 582 taggal és 40 apácarend 8 956 taggal, összesen tehát 63

rend 11 538 taggal. Ezek a szerzetesrendek a régi rendszerben hatalmas földbirtokkal rendelkeztek, a feudális nagybirtokos osztályhoz tartoztak. Földbirtokaikat a népi demokrácia a dolgozó parasztság között osztotta fel, de a rendházaikat, zárdaikat, kolostoraikat meghagyta. Felmerül a kérdés: fenntartható-e ez a helyzet a népi demokráciában?” A választ az MDP KV 1950. júniusi határozatának 6. pontja adja meg: „a szerzetesrendek feleslegessé váltak, és ők képezik a klerikális reakció agitátor apparátusát”. A megoldást már sugallja a határozat: „korlátozni a működésüket, vagy fel kell oszlatni a rendeket”. A piaristák érzéseiről Szűcs Imre nagykanizsai házfőnök, plébános visszaemlékezése tudósít minket: „Révai József népszerű miniszter a MDP nagygyűlésén beszédet mondott a hazai szerzetesség fölszámolásáról, ... Természetesen erre a beszédre

Tatai internált piarista szerzetesek Hatvanban. A kép legszélén Fazekas József, leghátul középpütt Veszprémi Tibor, későbbi kecskeméti tanárok

mindnyájan felfigyeltünk és bizonyos előkészületet tettünk a rendházból való, egyébként is kilátásban levő kiköltözésre. Nem lehetett másként ez Kecskeméten sem. Sík Sándor tartományfőnök ebben a szorult helyzetben komoly lépéseket tett arra, hogy lelkiileg megerősítse a helyi piarista közösségeket. Paterna visitatiokat (atyai látogatásokat) szervezett és személyes jelenlétével igyekezett bátorságot és erőt adni rendtársainak a várható megpróbáltatások elviseléséhez. A kecskeméti piarista rendházban 1950. június 1–4-e között zajlott le Sík Sándor *„atyai látogatása.”* Ekkor, a deportálások előestéjén, egy csoportkép is készült a kecskeméti piarista közösségről.

Révai Józsefnek június 6-án a Szabad Népben megjelent cikke mintegy jeladás volt a szerzetesrendek elleni durva rendszabályok életbe léptetésére. A Belügyminisztérium illetékes főosztályának rendelkezése alapján 1950. június 9-ről 10-re virradó éjjel – majd ezt követően több alkalommal is – az országhatár mentén lévő járásokból megkezdődött a szerzetesek deportálása. Június 11-én érkeztek az első internáltak Kecskemétre, az ÁVO által kijelölt gyűjtőhelyekre. Ekkor a pécsi

és máriagyúdi ferences rendházakból érkezett meg egy 43 fős szállítmány. Az internáltak érzéseit P. Soós Ányos visszaemlékezéséből ismerjük: *„Senki sem tudta a ponyvával teljesen lezárt autóban, hogy merre járunk, hová visznek. Szovjetunióba? Kivégeznek? A két ávos közé fogva azért suttogva beszélünk. Gyónások, feloldozások mormolódtak. Hosszú órák után egyszer csak megállt az autó. Felhúzták a hátsó ponyvát. ... Így értünk Kecskemétre, a rendházba. Ott szalmazsákok, takarók voltak előkészítve. Estére úgy ahogy elrendezkedtünk. Tilos volt a városba kimenni. Hogy este ettünk-e, arra nem emlékszem, de másnap már a kecskeméti élelmiszerekkel megrakodva jöttek és tápláltak bennünket az utolsó napig, melyről akkor nem tudtunk semmit.”* P. Kamarás Mihály emlékei további részletekkel egészíti ki a fentieket: *„közben mindenkit a portára tereltek, és a névsorolvasás után közölték, hogy Kecskemétre a piaristák kolostorába szállítanak minket, kényszer tartózkodási helyünkre. ... Útközben arról érdeklődtünk, hogy elégé tágas-e a kecskeméti kolostor. ... Kissé aggódtunk a hosszúra nyúló utazás miatt, mert már rég el kellett volna érniünk a Dunát. Utána megtudtuk,*

hogy a vezető elvettette az utat, és először a Zengő felé vette az irányt. ... Kecskeméten már aggódba vártak, mert korábban voltunk bejelentve. A piaristákhoz már előbb érkezett meg a máriagyúdieket szállító kocsis. Fogadtatásunkra megjelent a Steckbauer Lajos rendőrkapitány és Orosz Iván rendőr alezredes. Az első napokban, este kétszer is ellenőriztek, de amikor látták, hogy nem csappant meg a létszám, ezt abba is hagyták. Igaz, hogy másnap Zoltán atya lelépett. De nem volt szerencséje, mert amikor Hatvanba érkezett, akkor folyt ott a rettenet. (A szerzetesek védelmében a lakosság összecsapott a belügyi karhatalommal.) Egyik ismerős család padlásán töltötte az éjszakát, s utána visszajött.” A következő 13 fős turnus június közepén érkezett meg a szigetvári ferences kolostorból a kecskeméti ferences rendházba. Sorsukról P. Talpay László ad híradást: *„Az ávos tiszt így szólt ... Magukat a belügyminisztérium megszüntette és ideiglenes tartózkodásuk helyére, Kecskemétre internálta önöket, ahol tovább intézkednek a sorokról. Ezt a lakóhelyüket el kell hagyni rövid időn belül. 12 kg csomagot vihetnek magukkal, értékeiket, egyéni levelezésüket, kulcsaikat tegyék ki asztalaikra. Mindenki tíz percet*

kapott, hogy összeszedje a legfontosabbat. Szobáinkba 1-1 katonát kísért bennünket, a hátunkhoz szegezett géppisztollyal, és azt mondta: Ellenállást ne tanúsítsunk, mert keresztüllőhetik az ellenállót. ... Amikor kijöttünk a szobánkból a szobánk falát megsimogattuk és megcsókoltuk, úgy szintén lent, a portaajtónál lévő nagy feszületet. ... Közben kiértünk az udvarra, ahova már betolatott egy nagy katonai ponyvás autó. ... Az autóban lócák voltak, azokra kellett ülni. Közénk ült egy ávos, persze nem volt szabad egymással beszélgetni sem. A többi katonának az utánunk jövő autókra szálltak fel. Mikor az autó az udvarból kitolatott az utcai villanyok szinte egy gombnyomásra kialudtak. De láttuk, hogy az utcán mindenütt szuronyos katonák álltak. ... Megindult a leponyvázott autó Kecskemétre. Ekkorra már Mihály atya egy csomó kis papírdarabkát írt: »A barátokat erre vitték Kecskemétre«. Ő úgy ült az autón, hogy észrevétlenül a ponyva alatt kinyúlt és ezeket a cédulákat szórta. ... Kecskemétre érve az ÁVO átadott házfőnök Xavér atyának. Meghagyták neki minden egyes tagért felelős. Itt már nagyon sokan voltunk összezsúfolva, megfordulni sem lehetett. A Kecskemétiakat ezt megtudták rengeteg élelmet hoztak a konyhára.

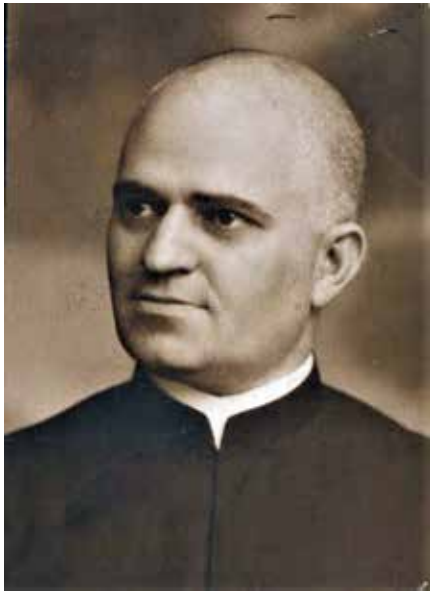
Persze az ÁVO nem hagyott nyugodni minket. Éjjel jöttek vagy ötször ellenőrizni valaki megszökött-e. Ilyenkor felolvasták a háromszáz összezsúfolt nevét. És az ávos tiszt ilyenkor felolvasta mindig ugyanazt: »Lépjenek ki önök ebből a bajból, mert az egyházszüllyedő hajó, ha kilépnek belőle szabad emberek lesznek, ha nem akkor önöket Szovjetunióba viszik ólombányákba.« ... Kintről jöttek a hírek, hogy a marhavagonok már külön vágányon ott állnak, hogy minket kiszállítsanak Szovjetunióba. Borzalmas volt. Megtudtuk azt is, hogy éjjel a jezsuiták elszöktek lepedőkötelet fontak, és az ablakon kimászva Bécsbe szöktek, hogyan volt ez szervezve, ez mindmáig titok maradt. Szegény Xavér atyát bevitték az ÁVO-ra és jól összeverték, amiért nem vigyázott kellően. Sírtak a hívek a templomban. ...". Július 11-ét követően újabb 83 fő internált szerzetes, főként siklóiak kerültek Kecskemétre. Közülük azonban ez ideig nem bukkant fel visszaemlékező krónikás.

A Kecskemétre került szerzetes foglyok közül a legismertebb P. Zadravec István nyugalmazott táborigazgató volt, aki a máriagyúdi ferencesekkel került a kecskeméti piarista rendházba. A Horthy Miklós kormányzóhoz fűződő, egykor szoros politikai

kapcsolatai miatt az ÁVO folyamatosan megfigyelte. Így volt ez Kecskeméten is. A Rákosi-titkárság anyagában fennmaradt az a jelentés, amit a szegedi VI. ker. rendőr-főkapitányság küldött. E szerint „Kecskeméten a piarista rendházban kényszertartózkodásra kötelezett Zadravec püspök a Rendből kilépni szándékozó szerzeteseket károsan befolyásolja, mert a hozzá tanácsért fordulókat a kilépésről lebeszéli. ... Luptovics Kolos tartományfőnök, a főkapitányság jelentése szerint azon szerzeteseket, akik a rendből kilépnek, visszaparancsolja a rendházba. Továbbá a csongrádi ferences rendház főnöke, Faddi Ottmár hétfőn Budapesten járt hírszerzés végett. Budapesti útjáról visszatérve a kecskeméti Ferences Rendházban is megjelent.” Zadravec püspök úr nevét valószínűleg Rákosi Mátyás külön is megjegyezte. A püspöki karral való tárgyalások során az augusztus 19-i ülésen, amikor arról folyt a vita, hogy mely férfi rendek maradjanak meg, Czapi Gyula egri érsek felveti a ciszterci rend megmaradásának kérdését. Rákosi, hivatkozva Endrédi Vendel rendfőnök személyére – akit a kommunista párt kifejezetten gyűlölt –, nem járul hozzá a rend megmaradásához. Hozzáteszi „Ha Zadravecznek volna egy rendje, az

A Zadravec István ferences püspökké szentelésének 30. évfordulóján tartott hálaadó szentmise résztvevői. (Kecskemét, a piarista rendház udvara, 1950. augusztus 24.) Állnak: P. Kovács Kamill ferences, Kozma Májusz ferences, Ifju Sebestyén piarista, Murányi Károly piarista, Bálind Remig ferences, Monostori Imre ferences, Hantos Lőrinc piarista, Boros Gyevi Imre ferences, Tárkányi Ferenc piarista, Koczun Jakab piarista, Kovacsics Vince ferences. Ülnek: Ratnik Domonkos domonkos, Eröss József piarista házfőnök, plébános, Lombos László ferences, Zadravec István ferences, ny. püspök, Badalik Bertalan domonkos, váci püspök, Oslay Oswald ferences, Ángyán Fülöp ferences, Schneider Vencel ferences

A kecskeméti születésű dr. Balanyi György piarista 1950-ben tartományfőnöki asszisztens volt

ő rendjét is kifogásolnám.” (Szerencsére Rákosi nem volt tisztában azzal, hogy P. Zdravec ferences rendi szerzetes volt. Talán Rákosi hiányos egyházi ismereteinek is köszönhető, hogy az államszerződés aláírását követően Szent Ferenc rendje újra megkapta magyarországi működési engedélyét.) Zdravec püspök kecskeméti tartózkodása idején nagy tekintélynek örvendett a hívek körében is. Készségesen segített a templomi, liturgikus feladatok (ünnepi szentmisék bemutatása, szentbeszéd tartása, litániák, ájtatosságok, körmenetek vezetése) ellátásában és a plébániai teendők elvégzésében. Mint internált, augusztus 24-én itt, Kecskeméten, a piarista templomban ünnepelte meg püspökké szentelésének 30. évfordulóját. Ebből az alkalomból távoli, előkelő vendégek is érkeztek a rendházba, pl. Badalik Bertalan veszprémi püspök és kísérete. A hálaadó szentmisét követően közös csoportkép is készült a helyi piaristák, az ide internált ferencesek és a vendégek közreműködésével. Nem maradtak le a képről a már államosított, egykori Piarista Általános Iskola kis ministránsai sem.

1950. augusztus 30-án jött létre a kommunista államhatalom által a Magyar Püspöki Karra kényszerített egyezség. Rá alig egy héttel pedig a szerzetesrendeket feloszlató rendelet jelent meg. (Ez 23 férfi és 40 női szerzetesrendet, 2582 férfi és 8956 női szerzetest érintett. Összesen 635 szerzetesi rendház és azok ingó vagyona

került állami tulajdonba. A lefoglalt rendházakat a szerzeteseknek 1950 novemberéig el kellett hagyniuk.)

Az egyezség kedvező eredményeként 1950 szeptemberétől négy hittudományi főiskola, hat fiú és két leánygimnázium kezdhetette meg, illetve négy szerzetesrend folytathatta működését: a bencések Pannonhalmán és Győrött, a ferencesek Esztergomban és Szentendrén, a piaristák Budapesten és Kecskeméten, az iskolanővérek pedig Budapesten és Debrecenben indíthatták újra iskoláikat.

A piaristáknak jutott két iskola tekintetében a rendi vezetőség a budapesti és kecskeméti rendházak és gimnáziumok fenntartása mellett döntött úgy, hogy a kecskeméti gimnázium mellett diákkotthon is működjék. Sík Sándor provinciaális mellett 1950-ben a kecskeméti születésű Balanyi György dr. volt a legtekintélyesebb tartományfőnöki asszisztens. Talán az ő befolyása érvényesülhetett, amikor Kecskemétre esett a rend választása.

A megállapodás értelmében, a nyolc gimnáziumban csak 160 szerzetes tanár és nővér maradhatott. A piaristáknak jutott 40-50 fős keret minden rendtagban félelmet keltett, mivel a szerzetesközösség teljes létszáma 1950-ben 237 fő volt. Akik kereten kívülre szorultak, azoknak el kellett hagyniuk a közösségeiket, gyakran papi hivatásukat, megélhetésüket más, világi foglalkozásokban kellett keresniük.

A kecskeméti Piarista Gimnázium 1950-es újraindulása

1950. szeptember 7-én megtörtént a senki által nem remélt csoda, a kecskeméti piarista közösség visszakapta gimnáziumát és diákkotthonát. A Vallás és Közoktatási Minisztérium részéről Jóború Magda államtitkár, a piaristák részéről pedig Sík Sándor tartományfőnök jegyzőkönyvet írt alá arról, hogy a kegyesrend visszakapja budapesti és kecskeméti gimnáziumát. A megállapodás szerint az évfolyamok két-két párhuzamos osztályból állhattak, maximum 40-40 fővel. A gimnáziumhoz kapcsolódó kollégiumok létszáma legfeljebb a tanulók számának fele (160 fő) lehetett. Az államosított gimnáziumi épület felét szeptember 11-én adták át, papíron megtörtént a szükséges felszerelések átadása is. A jegyzőkönyvet a

minisztérium részéről Kerbner Mátyás, a megyei tanács részéről Madarász László és Hordós Károly, a piaristák részéről Karl János vagyongondnok írta alá. Az ingatlanok és a felszerelések átadása azonban nem ment olyan simán, mint ahogyan a rend azokat 1948-ban átadta. A felszerelések elvesztek, tönkrementek. Kecskeméten a diákkotthon épületét elfoglaló tanácsi hivatal egyszerűen nem volt hajlandó kiköltözni. (Ez a szárny majd csak 1957-ben került vissza.)

Sík Sándor tartományfőnök Ifju Sebestyént nevezte ki ismét igazgatónak. Korábban, igen nehéz időkben már vezette az iskolát. Az első megbízatásakor (1947) szinte a romokból kellett a gimnáziumot felépítenie. Aztán jött az államosítás. 1950-ben pedig kezdetett mindent előlről. (Az iskola vezetése mellett működésének egy másik sikeres területe a tanyasi hívek lelki gondozása volt. Negyven évig látta el

Veszprémi Tibor osztályfőnök és prefektus tanítványaival, 1950

Kadafalván, a kápolna felépítését követően, annak lelkeszi szolgálatát.)

Szeptember 14-re lassan megérkeztek a Kecskemétre helyezett tanárok is. A helyi piarista közösség létszáma duplájára emelkedett. A felszámolt tatai rendházból érkezett Santora Mihály, Hencz János, Kuntár József, Veszprémi Tibor, a nagykanizsaiból dr. Botár Csaba, Hardi István, Szomolányi József, a mosonmagyaróváriból dr. Fazekas József, Vida Lajos, Galambos József. A felszámolt sátoraljaújhelyi rendházból érkezett Etele György, a debreceniből pedig Nagy Miklós.

Jól tükrözi az újakezdés helyi nehézségeit Veszprémi Tibor visszaemlékezése: „Másnap, (szeptember 14-én) este érkezem Kecskemétre. A vonatnál Ifjú Sebő és Szoboszlay András várnak. Még mindig nem hiszem, hogy 1-2 hónapnál tovább tanítunk [...] Egyszerre úgy helyezkedünk el, hogy többen vagyunk egy szobában.

Körülnézek a házban. Holnap kezdünk. A diákokthonban az egyik sarokban 5 diák fekszik három szalmazsákon, egyébként minden egészen üres. [...] Néhány nap múlva beköltöztem egy hosszú, keskeny szobába. Van benne egy ágy, egy szék és azon egy hátizsák, abban minden, ami maradt. Kezdetnek jó. Holnap kezdjük a tanítást.” Az újraindult iskola alig hasonlított elődjére, új korszak kezdődött a rendtartomány, a kecskeméti piarista közösség és a gimnázium történetében is.

Az állammal történt megállapodást követően az iskola életének rendjét a Köznevelési Minisztérium, a Katolikus Középközponti Főhatóság és a Piarista Tartományfőnökség rendelkezései szabták meg. A működéshez szükséges állami engedélyt minden évben kérelmezni kellett. A tanárok politikai ellenőrzését az újonnan felállított Állami Egyházügyi Hivatal végezte.

A tanári karnak minden új szabályozás ellenére sikerült megőriznie a hagyományos piarista nevelési stratégiát: a vallásos alapon történő hazafias nevelést, dacára annak, hogy az intézmény nyílt gyakorló terepe volt a kommunista ideológia agitátorainak. A szerzetesi tanári karnak rendszeresen, évente négy alkalommal, részt kellett vennie politikai továbbképző előadásokon. Az iskolai tanulmányi versenyt is Rákosi Mátyásról kellett elnevezniük. A diákokkal megünnepeltették november 7-én a Nagy Októberi Szocialista Forradalom, március 21-én a proletárdiktatúra, április 4-én pedig a felszabadulás évfordulóját. Kötelező iskolai ünnepekkel tisztelegtek e korszakban Sztálin és Rákosi születése napján, valamint Lenin halálának napján.

Az ideológiai nyomáson Ifjú Sebestyén igazgató úgy lazított, hogy a hétköznapra eső egyházi ünnepekre (mindenszentek, halottak napja, szeplőtelen fogantatás,

Az újraindult gimnázium első végzősei 1951-ben

stb.) rendtartási (igazgatói) szüneteket rendelt el. Így a kollégista diákok hazatérve otthon látogathatták a vallási szertartásokat. A mozgalmi ünnepeket pedig lassan osztálykeretbe szorítva számúzte az utolsó tanítási órákra.

A gimnázium 1950 őszen négy első osztállyal (A, B, C, D), két-két második és harmadik osztállyal (A, B) és egy végzős, negyedik osztállyal indulhatott. Az utóbbiban a tanulók létszáma csak 6 fő volt: Ensel-Résó Sándor, Furó István, Kovács László, Kuczka Kálmán, Tóth István és Vén Imre. Jól szemléltette az újraindulás körüli bizonytalanságot.

A kezdeti nehézségek ellenére a gimnázium gyorsan talpra állt. Az osztályidegennek nyilvánított városi polgári osztályok és a népi vallásosságát hűségesen őrző, vidéki földműves, gazdálkodó rétegek gyermekeinek vált iskolájává. Nagyon sok üldözött arisztokratacsalád (herceg Odescalchi, báró Lipthay, gróf Nádasdy stb.) menekítette ide gyermekét vagy rokonát a legsötétebb diktatúra idején. Részlet Ná-

dasy Ferenc egykori kecskeméti piarista diák visszaemlékezéséből:

„... a nyolcadik általánost a dunaharaszti általános iskolában végeztem. Nagyon szerettem, jó tanuló is voltam, de a nyolcadik általános befejezésével nekem további lehetőségem nem volt. Azért, mert Nádasdy Ferencnek hívtak, még gimnáziumba sem vettek föl. Azonban ... '50-ben állították vissza az egyházi iskolák egy részét, ebbe beletartozott a piarista gimnázium Kecskeméten, és mivel édesanyám már egy éve Kecskeméten lakott, fölvettem a piaristákhoz. Így a legjobb gimnáziumi nevelést meg oktatást kaptam. Ők is megjárták a kálváriát, némelyiküket olykor félig agyonverték az ÁVÓ-n, csak úgy a biztonság kedvéért. Nagyon szigorúak voltak, annak mondjuk az ember nem örült mindig, de mégis nagyon kellemes emlékeim vannak csak abból az időből. Négy éven keresztül laktam Kecskeméten. Fontos tényező volt az életemben az iskola, mert tanulni kellett, a piaroknál nem lehetett lazálni, de nem voltam jeles tanuló, csak

olyan átlagos, ... Fantasztikusan képzett tanáraink voltak, az ember nem tud elképzelni jobb oktatást, mint egy tanító rend. Nagyon nagy szerencsénk volt, akik abban az időben a legkiszorítottabb társadalmi réteghez tartoztunk, és megadatott a lehetőség, hogy ezekbe a fantasztikus iskolákba járjunk, ahol az egyik tanáromnak például csak három doktorátusa volt. A piaristák világi hozzáállása és segítőkészsége a fiatalság nevelésében nagyon megnyerő volt. A vallásnak jelentős szerepe volt, de nem az volt a központban, hanem csak egy része volt az életnek.”

Az újraindult gimnázium megannyi gondja mellett az első években szakmai, tanügy-igazgatási, hatósági és politikai látogatások keresztüztübe került. Csak példaként álljon itt az 1950/51-es tanév állami ellenőrzéseinek sora. November 8–9-én általános gimnáziumi ellenőrzés volt a megyei tanács részéről (Szemlér Sándor tanulmányi szakfelügyelő, dr. Ungváry Jenő tanulmányi előadó); November 30. Papp Elemér tanulmányi előadó

hivatalos látogatása. Ugyanezen a napon Kőszeghy Ferencné szakfelügyelő és dr. Ungváry Jenő tanulmányi előadó az orosz-órákat látogatta. December 15–16-án dr. Orosz László szakfelügyelő és dr. Ungváry Jenő magyar nyelvi órákon szakirányú ellenőrzést végeztek. 1951. január 10–11-én a matematika- és fizikaórákat látogatta Szederkényi József szakfelügyelő, dr. Ungváry Jenő és Csáky Lajos tanügyi előadók. Január 20-án, a Lenin halálának évfordulójára rendezett iskolai ünnepélyt ellenőrizte Forgách Géza és dr. Ungváry Jenő a megyei tanács részéről. Február 20–21-én orosz szaktárgyi ellenőrzés volt a gimnáziumban Csákvári Ferenc szakfelügyelő és Nohácsik Ferencné tanulmányi előadó vezetésével. Március 8–9-én szakfelügyelői látogatás volt földrajz tantárgyból dr. Bognár Imre szakfelügyelő és Nohácsik Ferencné tanügyi előadó közreműködésével. Pár napra rá, március 12–13-án, a nemzeti ünnep előtti napokban történelem tantárgyból és alkotmánytanból érte a gimnáziumot szaktárgyi és politikai ellenőrzés. Végrehajtói a Megyei Tanácstól dr. Radványi Nagy József, Kőszeghy Ferencné és Szabó Margit voltak. Április 10-11-én biológiából volt szakfelügyelői látogatás dr. Nagy István,

Kőszeghy Ferencné és Wágner Sándorné közreműködésével. Május 21–23-a között magyar nyelv és irodalom tantárgyból Vörös Mihály szakfelügyelő és Kőszeghy Ferencné tanügyi előadó vezetésével volt ellenőrzés. Később a látogatások megritkultak, de rutinszerűen követték egymást. Négy-öt évente mindez kiegészült az ún. „nagy” látogatásokkal, amikor a megyei tanácsi felügyelők és ellenőrök tartósan, hetekre megszállták az iskolát.

A szakmai felügyelet kiegészült politikai felügyelettel is amelyet 1951-től az Állami Egyháziügyi Hivatal irányításával a Bács-Kiskun Megyei Tanács Művelődési Osztályára delegált egyháziügyi előadó irányított. Ezekben az években a piaristák a város felé nyitott rendezvényeiket is csak mint „Komszomol téri Gimnázium” hirdethették. (Ez azonban már egy más történet ...)

Ifju Sebestyén igazgató a legnehezebb időszakban, az államosítást követő újrakezdekör irányította a nagy múltú piarista intézményt. Az év vége felé, ahogyan az újraindulás körülményei javultak, egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy a kecskeméti piarista közösségnek a veszteségek ellenére is van miért hálát adni a Mindenhatónak. Fennmaradt a magyar rendtartomány, Kecskeméten is folytatódhatott a közös

1950 őszenek osztályfőnökei

I. évfolyam
Veszprémi Tibor, A osztály
Dr. Kender József, B osztály
Dr. Botár Csaba, C osztály
Kuntár József, D osztály

II. évfolyam
Tóth Tibor, A osztály
Dr. Halász József, B osztály

III. évfolyam
Dr. Halász József, A osztály
Vida Lajos, B osztály

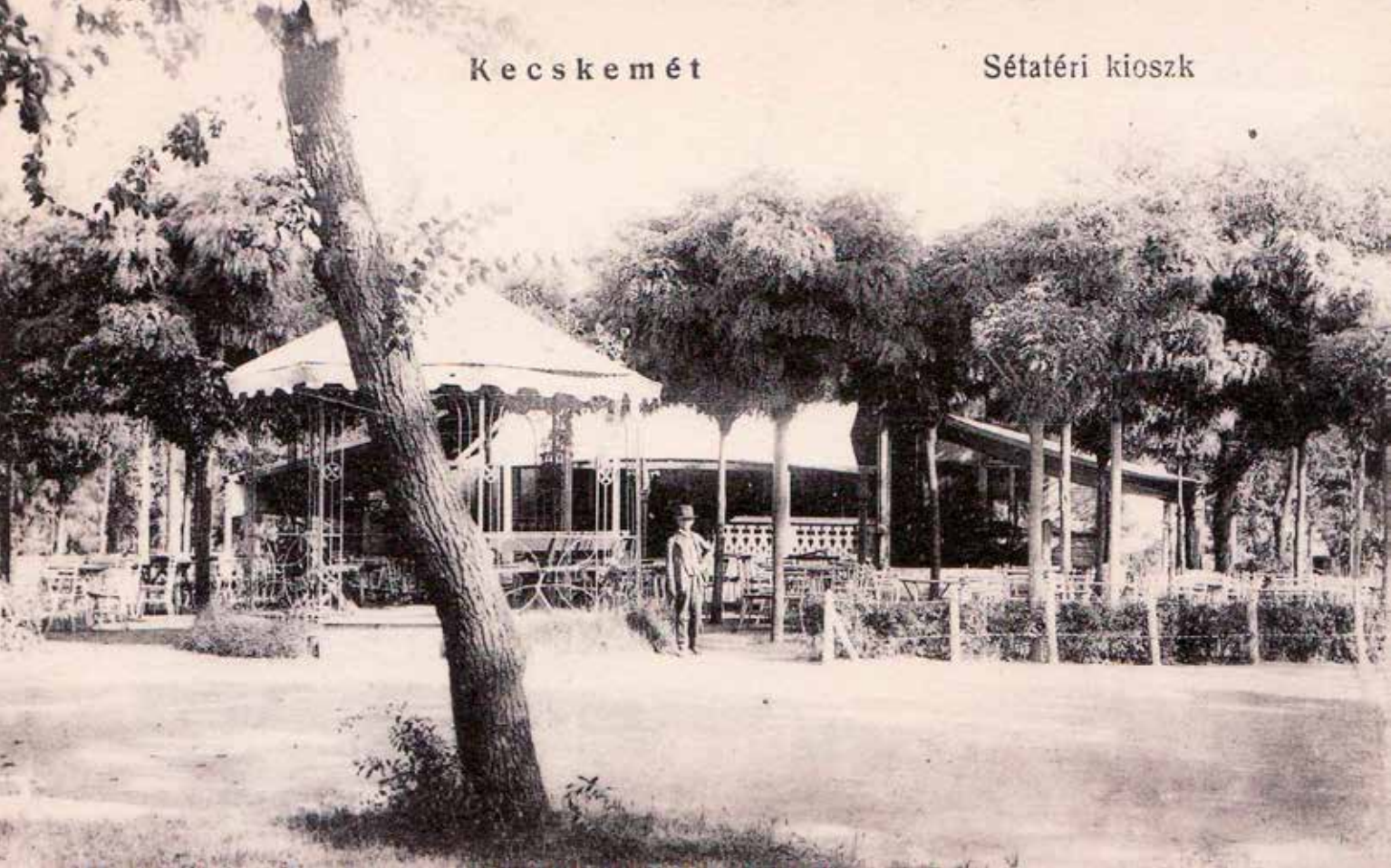
IV. évfolyam
Szoboszlai András

piarista élet és szolgálat, iskolájuk és plébániájuk lehetett, szerzetestanárként élhettek hivatásuknak. Mindez annak reményét hordozta magában, hogy talán a nehezen túl vannak, és azt a bizonyosságot, hogy a gondviselő Isten őrzi meg és vezeti közösségüket.

Kozicz János

Sokat látott piaristák a fenti események után tíz évvel: Nagy József, Balanyi György, Mátray János és Sík Sándor a budapesti piarista rendház tetőteraszán, 1960-ban

Kecskemét – sétatéri Kioszk (Fekete Soma kiadása). Magántulajdon

Rivészy János cukrász a századfordulós Kecskemét egyik megkerülhetetlen, emblematikus alakja volt – nem csupán vendéglátós körökben. Egy időben három cukrászdát is működtetett: a Katona József sétatéri (mai Vasútkert) Kioszkot, a színházi cukrászdát (büfét) és még egy cukrászdát a Nagykőrösi utcán.

Azonban hírnevét nemcsak süteményeivel, színvonalas cukrászdáival alapozta meg – a kecskeméti Kuglerként hivatkoztak a Nagykőrösi utcában található cukrászdájára –, hanem indulatos viselkedése, botrányai is állandó témát adtak a helyi lapoknak. „*Ilyen szókimondó magyaros vendéglős volt Rivészy János is. [...] Nem hagyott a vendégektől dirigálni. De meg is védte vendégeit. Amikor egy időben a huszártisztek nagy mulatságot rendeztek nála és néhány vendéget terrorizáltak, Rivészy igazán bátran és lovagiasan megvédte vendégeit*” – olvashatjuk a Kecskeméti Lapokban 1918-ban, kissé nosztalgikus hangnemben, hiszen jóval Rivészy kecskeméti működése után vagyunk ekkor már. Merthogy valóban nem hagyott a vendégektől dirigálni.

A SÉTATÉRI KIOSZK RIVÉSZY JÁNOS C

Történt ugyanis, hogy 1907. szeptember 3-án hajnalban egy hivatalnokból álló társaság, miután kifizette a számlát, távozni készült a sétatéri Kioszkból, ám ekkor Rivészy újbóli fizetésre szólította fel őket. Az esetről a Függetlenség című napilap tudósít: „*Persze másodszer fizetni senki sem akart, [...] a Kioszk bérlője erre önmagából kikelve, elkezdett szitkozódni, átkozódni, majd pedig tettelegességre vetemedett.*” A jelenet másnap délelőtt is folytatódott, amikor Rivészy összefutott a vasútállomáson az egyik hivatalnokkal, „*s azt a legdurvább módon leszidta*”. A társaság becsületsértés és könnyű testi sértés miatt feljelentést tett a rendőrségen, és beadványt intéztek a városi tanácshoz, hogy vonják meg a cukrászda bérlési jogát Rivészytól.

Két nappal később ekképp folytatódott a történet, szintén a Függetlenség hasábjain: „*Rivészy János úr nyilatkozik a K. L.-ban [Kecskeméti Lapokban], s kijelenti, hogy vakmerő hazugság, mintha az ő vendégei kétszer fizettek volna. Ezt mi is aláírjuk, mert Rivészynek vendégei nem fizettek kétszer: Azok ugyanis sokkal okosabbak voltak, semhogy Rivészynek a második fizetésre vonatkozó felszólításának eleget tettek volna. [...] A hétfőn délelőtt a vasúti pályaudvaron lefolyt incidensre pedig nem emlékszik Rivészy úr, mert – mint ő maga beismeri – akkor nem volt beszámítható állapotban.*” A fentebb idézett két cikk között azonban megjelent egy békülékenyebb hangvételű is a lapban, miszerint „*az ott levő vendégek csak egyszer fizettek s az incidens oka csak idegesség és félreértés*

Katona József sétatér - részlet
Nyári - Casinoval

Kecskemét, 1903. nov. 6.

Komor Gyula
kiadása Kecskemét

Híves figyelmedet s nemzeti jó kívánataidat síven töl
Köszönöm. Ha úgy néha-néha emutkoroll? keress
fel néhány sorral. Tudom, már nem jössz ide egy-
hamar. Üdvözöl s ölel igaz barátod:
N. Károly,

Katona József sétatér - részlet, Nyári-Casinoval (hasonmás, Komor Gyula kiadása alapján). Magántulajdon

BÉRLŐJE, CUKRÁSZ

volt. Azonban olyan egyébként tiszta jelle-
mű férfi, mint Rivészi (sic!) János, jobban
is vigyázhatna magára, a vendégekkel
szemben engedékenynek kell lennie [...].”

Következésképpen annyiban mindenképp
lett az ügynek, hogy Rivészy rágalmozási
pert indított a szeptember 3-i tudósítás
kapcsán. A cikket író ügyvédjelöltet, Váry
Istvánt – aki valószínűleg érintett volt az
ügyben, mint a hivatalnokból álló társa-
ság tagja, hiszen már az eset utáni napon
megjelent a minden részletre kiterjedő
tudósítása – felmentették.

Hogy ez a botrányos eset vetett-e véget
Rivészy János kecskeméti karrierjének, az
egyértelműen nem jelenthető ki. Minden-
esetre hozzájárulhatott, hiszen mind a Ki-
oszkot, mind a Nagykőrösi utcai cukrászdát
hamarosan átvette üzletvezetője, ifj. Dunszt

Ferenc, a neves vendéglátós Dunszt família
sarja. De ez már egy másik történet.

A Seramóra Sétairoda bemutatja Kecskemétet

Tematikus séták, alternatív nézőpon-
tok – megmutatjuk Kecskemét különleges,
rejtett arcait.

Célunk, hogy a tágas főtér, a zezugos
utcák ne csak a gyönyörű épületeket,
hangulatos hajlatokat jelentsék, hanem
a velünk séramórál az általunk elmon-
dott gondolatindító történetek hatására
személyes, intim viszonyt alakítson ki
Kecskeméttel.

Mit is jelent a séramóra?

Tipppek megfejtésre:

– Hangulatfestő tájszó.

– Köze van hozzá Móra Ferencnek?

– Olyan, mint a tallabille.

A séramórálni ennél azonban komple-
xebb kifejezés.

Akkor séramórál valaki, ha nem határo-
zott céllal sétálgat, nézelődik, kíváncsian
fordul a környezet felé. De nem cél nélkül
őgyeleg vagy ténfereg, netalán grasszál!
Számunkra – a szó játékosága miatt – jó-

kedv, felhőtlenesség párosul mellé. Akár ott is
séramórálhatunk, ahol minden nap járunk,
így rácsodálkozva olyan részletekre, ame-
lyek mellett egyébként csak elszaladunk.

Ezt szeretnénk a Seramóra Sétairóddal
is: friss szemmel nézni a hétköznapjaink
helyeit, mintha még nem láttuk volna, hogy
újabb és újabb szépséget, érdekességet
fedezhessünk fel rajtuk.

Édes Kecskemét: a Seramóra Sétairoda
első tematikus városnéző sétája

Kecskemét több mint száz évet felölelő
cukrászdtörténetében merülünk el sétánk
során. A sétán nemcsak mandolás puszed-
likről, krémesekről és különféle fagyaltok-
ról esik majd szó, hanem a cukrászdáról,
mint fontos közösségi találkozóhelyről.
A hová nemcsak a szerelmesek, hanem
például Kada Elek egykori polgármester is
szívesen járt. Jeles és botrányhős cukrá-
szok történetei mentén felfedezzük a város
rejtett zugait, közben elkísérjük Mártikát,
a századfordulón élő fiatal lányt egy rande-
vúra, a séta végén pedig szó szerint is
belekóstolunk az „Édes Kecskeméthe”.

Bővebb információ:

www.seramora.hu

Kovács Ágnes:

A RAJZOLÓ-TOLL PAGANINIJE

25 éve, 1995. április 1-jén hunyt el Szalay Lajos, a 20. századi magyar grafika egyik legjelentősebb alakja. A mechanikailag sokszorosított grafika virágzása idején, amikor grafikusknak lenni tömegtermelést jelentett, megmaradt mint az egyéni lapok, a tusrajzok, ceruzarajzok páratlan és utolérhetetlen mestere, egy nagy magyar tradíció és egy nagy magyar hagyomány huszadik századi őrizője. Ő volt a rajzoló-toll virtuóza, Paganinije, aki úgy tudott játszani egyetlen vonalon, mint Paganini játszott egyetlen húron.

A felvidéki Órmezőn született 1909. február 26-án. Egész gyermekkorát áthátolta a rajzolás szeretete. Háromévesen előbb rajzolt, mint beszélt volna. 17 évesen második lett a Zászlónk című folyóirat rajzpályázatán, míg végzős diákként megnyerte a gimnáziumi rajzversenyt. Miskolcon érettségizett, majd Budapesten, a Képzőművészeti Főiskolán tanult. Közben kilenc hónapot Párizsban töltött. Ott találkozott először eredeti Picasso-művekkel, amelyek óriási hatást gyakoroltak rá. A főiskola befejezése után lapoknak, folyóiratoknak kezdett rajzolni, 1941-ben pedig már önálló rajzkönyve jelent meg. A háború alatt haditudósítóként megjárta a Don-kanyart.

1946-ban rajzolóként részt vett a párizsi béketárgyalásokon, ahonnan feleségével Argentínába emigrált, majd 1960-tól New Yorkban dolgozott. 1988-ban – 42 év után – tért vissza végleg Magyarországra. 1992-ben Kossuth-díjban részesült. 1993. május 11-én Miskolc városa díszpolgárává választotta. 1995. április 1-jén hunyt el.

Művészeti hagyatéka számos könyvillusztrációja mellett néhány olajfestmény és több ezer rajz. Elsősorban a Biblia, az antik mitológia, a háború és az 1956-os magyar forradalom sorskérdései foglalkoztatták. Gazdag pályafutásának egyik legfőbb alkotása az 1960-as évek közepén New Yorkban készített Genézis című album, amely a

Szalay Lajos

Biblia szövegeit kísérve több mint száz rajzon keresztül meséli el Mózes első könyvét. „Komolyan venni minden pillanatot, ez adja

Foto: G. Fábi Zsuzsa, 1980

: Két figura a Karamazov-tesztvérből (a Kecskeméti Képtár tulajdona)

Genézis

„Ha két grafikus neve marad fenn az utókorra a huszadik századból, a másik én leszek, ha csak egy, az SZALAY LAJOS lesz.” (Pablo Picasso)

meg érzésem szerint a vallásos és nem vallásos rajznak egyaránt az ünnepélyességét. Hogy az ember valamilyen módon mindig a végtelen előtt áll, a végső és személyes felelősségrevonásnak szörnyű és elkerülhetetlen állapotában. Ehhez nyilván hozzátartozik katolikus nevelésem is. Ez a nevelés nem csupán a dogmákon múlik, ez egy magatartás, amit nálunk nagyon komolyan vettek az egész családban. Ez a fajta paraszti gyökerű katolicizmus az, ami végső soron a Genezist létrehozta.”

Szalay Lajos számos illusztrációt készített Cervantes, Shakespeare, Dosztojevszkij és sok más író, költő munkájához. Szándékában állt Dosztojevszkij A Karamazov testvérek című regényét szöveg nélkül, csak rajzokkal elmesélni, melynek 45 lapja a Wolfner–Farkas–Glücks-gyűjtemény révén a Kecskeméti Katona József Múzeumba került.

(Források: *Magyar Művészeti Akadémia *Rideg Gábor: Egy grafikus genezise – Művészet, 1980 *Sümegei György: Szalay Lajos műveinek a világa – Forrás, 2009. február *Szathmáry Lajos: Szalay Lajosról – Szivárvány, 1982. május, Chicago)

Munka közben

Képzés

Önarckép

A CIMBALOM ÉS A TÁROGATÓ

175 ÉVE, 1845. MÁJUS 19-ÉN SZÜLETETT SCHUNDA VENCEL JÓZSEF CSEHORSZÁGI SZÁRMAZÁSŪ

1856-ban költözött Pestre nagybátyja, Schunda József hívására. Az ő üzemében lett tanonc, és 1863-ban ott szabadult segédként. Külföldi vándorévek után 1868-ban társtulajdonosként tért haza. 1871-ben átvette a céget, és bár mindössze 26 éves volt, rendkívül tudatosan fejleszteni kezdte a vállalatot. Gyorsan nőtt az alkalmazottak száma: 1873-ban 9, 1898-ban 45 munkás dolgozott. A termékkála a hangszerek csaknem teljes körét felölelte. A bevétel nagy része a katonazenekarok ellátásából származott.

Schunda Vencel József nevéhez fűződik a cimbalom tökéletesítése és a modern tárogató megalkotása. Az új típusú cimbalmot először Kecskeméten mutatta be a nagyközönségnek. „A szabadságharc után 1872-ben Kecskeméten rendezett első országos iparkiállításon, egyéb hangszerek mellett, először állítottam ki egy még pedál nélküli cimbalmot. Ez alkalommal arra a meggyőződésre jutottam, hogy ennek az érdekes magyar hangszernek, – ha szakszerűen rekonstruálhatjuk, – szép

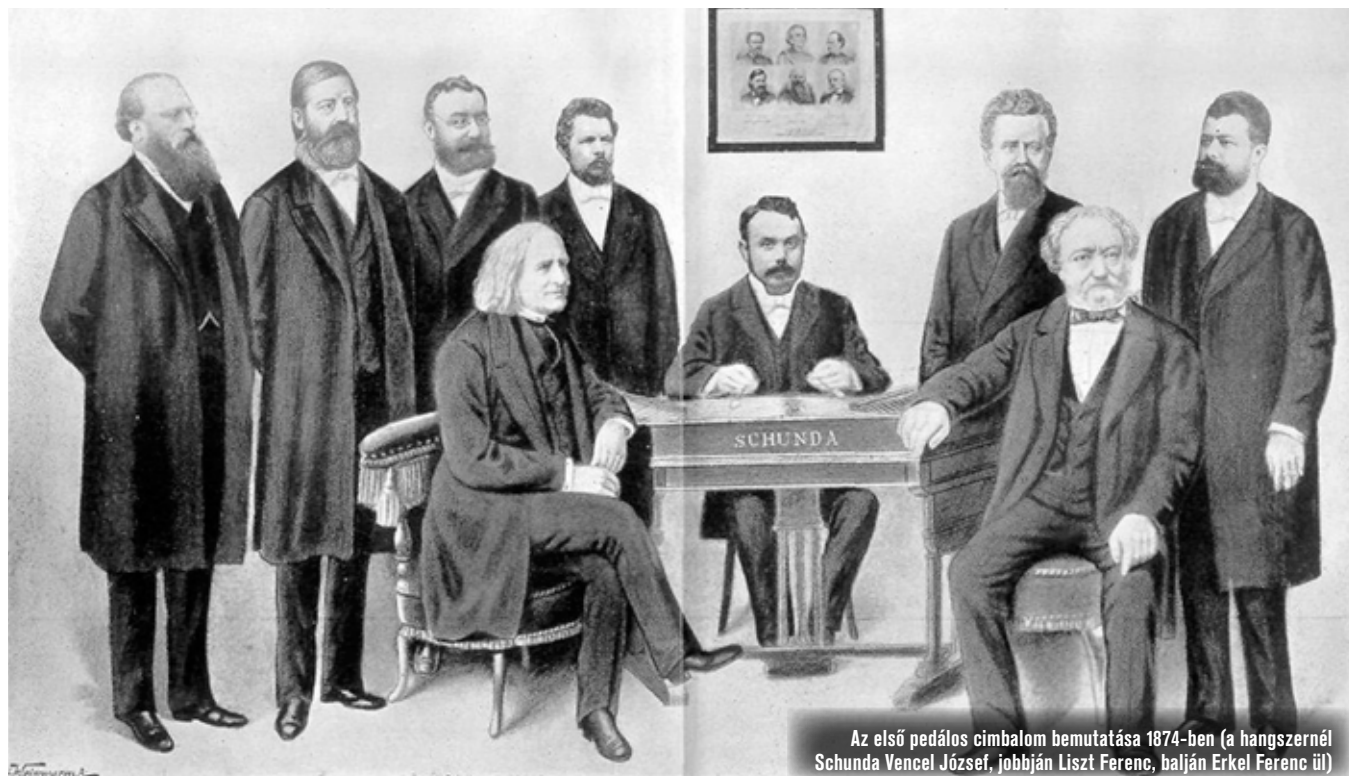
Schunda Vencel József

jövője lehet. Valahányszor a cimbalom megcsendült, nagy tömeg hallgató gyűlt köréje. Akik hangját lestek, elragadtatással adtak kifejezést tetszésüknek. Ezután az öröndetes tapasztalat után arra határoztam el magamat, hogy komolyan hozzálátok a cimbalom reformálásához és pedig oly módon, hogy szebb, tetszetősebb alakot adok neki, a húrkarokat kibővítem, a nyergeket jobban beosztom és így több

hangot nyerek, főleg pedig, hogy egyenletes hangszínezetet igyeksem majd elérni. A Kecskeméten kiállított cimbalom első díjat, nagy aranyérmet nyert és a már akkor a bécsi 1873-iki világiállításra kinevezett kormánybiztos Németh Imre közvetítésével, az orosz csári követség vette meg a moszkvai múzeum számára.”

Az újító hajlamú hangszergyáros az első pedálos cimbalmot 1874-ben szerkesztette. Ebben az évben zenetörténeti jelentőségű cimbalom-bemutatót szervezett, amelyre Liszt Ferenc, Erkel Ferenc, id. Ábrányi Kornél, Erkel Sándor, Erkel Gyula, Huber Károly és Allaga Géza jelenlétében került sor.

Az 1872-től 1906-ig terjedő időben mintegy 10.000, folyamatosan tökéletesített cimbalom készült műhelyeiben. Szállítója volt az Operaháznak, a Zeneakadémiának, a Nemzeti Zenedének, a Nemzeti Színháznak, a Népszínháznak, a Vígszínháznak, a Király Színháznak, a Ludovikának, a császári és királyi hadapród iskolának és más nevelőintézetnek. A tízezredik cimbalom elkészülte alkalmából a Zeneakadémia és a Nemzeti

Az első pedálos cimbalom bemutatása 1874-ben (a hangszernél Schunda Vencel József, jobbján Liszt Ferenc, balján Erkel Ferenc ül)

TÖKÉLETESÍTŐJE

ÁSÚ HANGSZERGYÁROS, ZENEMŰKIADÓ, MECÉNÁS

Zenede igazgatóságainak 500-500 koronát bocsátott rendelkezésére, hogy pályázatot hirdessenek egy cimbalom és tárogató számára írt zeneműre.

A Zeneakadémián a bíráló bizottság Mihalovich Ödön igazgató elnöke alatt ült össze, és a beérkezett művek közül az 500 koronás jutalmat Weiner Leó szerzeményének ítélte oda. A pályázat feltűnő sikerére való tekintettel felajánlott 150 koronás második díjat pedig Antalffy Zsiross Dezsőnek juttatta.

Schunda Vencel József nemcsak a cimbalmot forradalmasította, hanem egy másik hangszert, a tárogatót is, mondván, ez a két instrumentum az, amelyik a leginkább alkalmas „a magyar lélek rezdüléseinek kifejezésére”. A Rákóczi-szabadságharc idején használt kettős nádnyelves

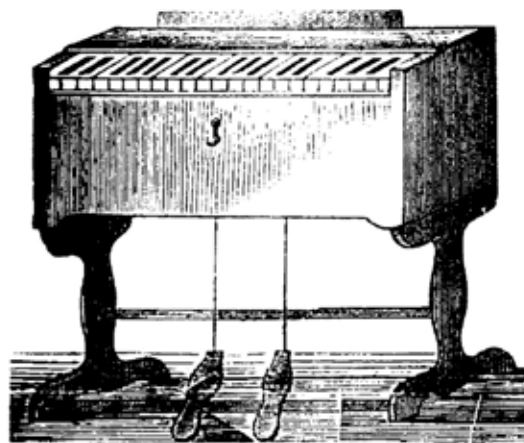
töröksípra a klarinét fúvókáját és az oboa billentyűzetét illesztette, megalkotva ezzel – saját szavaival élve – „az oboá-nak, a klarinétnak és a fagottnak a színeit egyesítő” modern tárogatót. Az új hangszer a Bayreuthi Ünnepi Játékok Trisztán és Izolda előadásán debütált, és a 20. század első felében főként népies, a korszak édes-bús kurucromantikájába beleillő dalokat játszottak rajta.

Kevésbé sikeres találmánya volt a népharmónium (1877), az „Arion-citera” (1880) és a „gyermekcimbalom acéllemez hangokkal” (1887). Budapesten hunyt el 1923. január 26-án.

(Források: *Magyar Eletrajzi Lexikon *Parlando – a Magyar Zeneművészek és Táncművészek Szakszervezetének zenepedagógiai folyóirata *Schunda V. József: A cimbalom története)

A tízezredik Schunda-féle cimbalom

A Schunda-hangszergyár hirdetései

SCHUNDA V. JÓZSEF
CS. ÉS KIR. UDVARI HANGSZERGYÁROS
BUDAPEST, IV. MAGYAR-UTCZA 18.

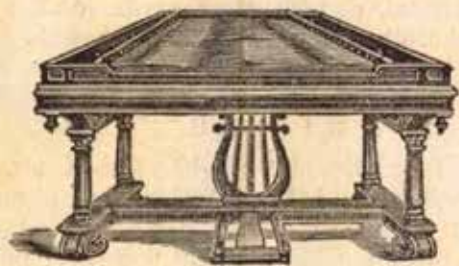
Schunda Vencel József hangszergyáros cégére

SCHUNDA V. JÓZSEF,
cs. kir. udvari hangszergyáros,
Budapesten magyar-utca 17 sz. a.,
ajánlja az általa feltalált, szabadalmazott népharmóniumot. 2 octávás 20 ft. — 2 1/2 octávás 22 ft 50 kr. — 3 octávás 25 ft. — 3 1/2 octávás 30 ft és 4 octávás 35 frtért.
Kivánatra külön árjegyzékkel, s a hangszer bővebb leírásával szolgálhatok.
Egy 3 octávás népharmónium körülbesül 60 centimeter hosszú, 30 centimeter széles és 80 centimeter magas; sulya pedig körülbelül 8–10 kilogramm.

SCHUNDA V. J.,

magyar kir. udv. hangszergyáros,
Budapesten, magyar-utca 17-dik szám,
ajánlja az általa feltalált szabadalmazott

cimbalmokat

hangfogóval (Pedal) vagy a nélküli 50 ft, 80 ft, 100 ft, 150 ft, 200 ft egész 400 ftig jótállás mellett; továbbá mindenemű réz-, fa-, fuvó- és vonó-hangszergyártmányait nagy választékban. Az elméleti-gyakorlati cimbalom-iskola Schunda V. J.-től megjelent saját kiadásában és kapható nála 3 forintért. 389

PUSZTATÚRPÁSZTÓTÓL BEVERLI

125 ÉVE, 1895. JÚNIUS 3-ÁN SZÜLETETT KORDA ZOLTÁN MAGYAR SZÁRMAZÁSÚ AMERIKAI

Korda Zoltán

A három Korda fivér: Korda Zoltán rendező, Korda Sándor rendező és Korda Vince díszlettervező

Kellner Zoltán néven látta meg a napvilágot a Túrkeve melletti Pusztatúrpásztón, ahol apja intező volt. A családfő korai halála után, 11 éves korában anyjával és testvéreivel Kecskemétre, nagypajukhoz költöztek, ahol igen szerény körülmények között éltek. Az akkor még csak középiskolás Sándor bátyja Pesten próbált újságíróként boldogulni, de a kora miatt elvileg nem publikálhatott volna, ezért cikkeit a katolikus liturgia szövegét idéző Sursum Corda (Emeljük fel szívünket!) álnéven jegyezte. Nevét így ismerték meg, fivére is Korda néven váltak világhírűvé.

Korda Zoltán az első világháborúban katonai szolgálatot teljesített, de 1917-től már a bátyja tulajdonában álló Corvin Stúdióban dolgozott. Neve először 1918-ban társrendezőként szerepelt a Károly bakák című alkotásban. Első önálló filmjét 1920-ban forgatta, később dolgozott Bécsben és Berlinben is.

A harmincas évek elején költözött Angliába, ahol a London Filmmel a három Korda testvér együtt dolgozott. Vince öcscsük festőként, díszlet- és jelmeztervezőként lett ismert. Sándort mindenekfelett a hatás érdekelte, a nézőt elkápráztató luxuskivitel, a főkönyvben számszerűleg is lecsapódó siker. Zoltánnak viszont nem volt mindegy, hogy milyen filmet rendez: komolyabb művészi szándékai voltak, filmjei határozott tematikus érdeklődésről tanúskodtak, társadalmi problémákat érintettek.

Rendezői pályafutása során, 1932 és 1955 között mindössze tizenkét filmet forgatott, s ez a rendezői tömegtermelés korszakában szokatlanul alacsony szám. Edgar Wallace afrikai témájú művei alapján ő rendezte a Sanders, a folyam ura című filmet, főszerepben az akkor Angliában élő fekete énekes-színésszel, Paul Robesonnal. Az Indiában forgatott Elefántfü Kipling egyik varázslatos elbeszéléséből, a Kis Tumáj és az elefántok táncából készült, A négy toll című film Egyiptomban és Szudánban játszódó történelmi filmdráma.

1940-ben a Korda fivérek irányításával készült az Ezeregyéjszaka varázslatos világát idéző A bagdadi tolvaj, amelyet minden idők egyik legjobb mesefilmjének tartanak. A három Oscar-díjat begyűjtő alkotás akkor forradalminak számító trükkfelvételeivel és nagyszabású díszleteivel nyugozta le a közönséget.

A bagdadi tolvaj forgatása után Dél-Kaliforniában telepedett le, és 1940-től egy évtizeden át Hollywoodban dolgozott, ahol 1942-ben készítette el Kipling műve alapján A dzsungel könyve című híres filmjét. Bár az indiai őserdőt stúdióban építették föl, a hatás tökéletesre sikeredett. A Tóth Endre társrendezésében készült alkotás azóta is számtalan felújítást ért meg.

1943-ban Humphrey Bogart főszereplésével forgatta a második világháborús Szahara című filmet, 1947-ben Gregory Peckkel Hemingway írása alapján A Macomber-ügy című melodramát.

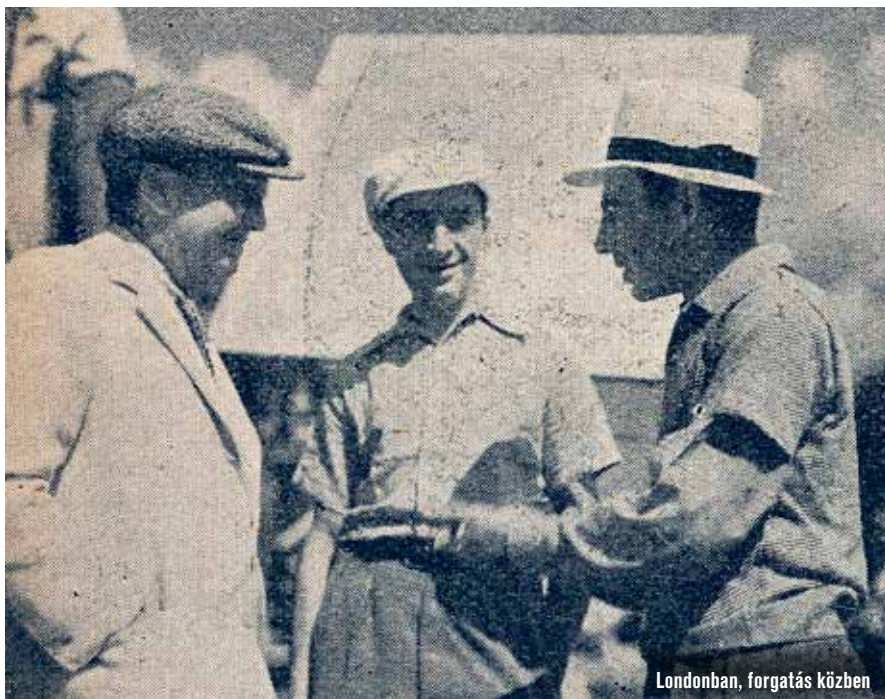
1950-ben tért vissza Angliába, ezután készítette az apartheid problémáját központba állító, a Brit Filmakadémia legjobb filmnek járó díját elnyerő Kiáltsd, ez kedves vidék! című alkotását, amelynek egyik főszerepét a fiatal Sidney Poitier-ra osztotta. Utolsó rendezése Terence Younggal közösen a Vihar a Nílus felett volt 1955-ben. Pályafutása végén ismét Amerikába költözött, de már nem dolgozott. 1961. október 13-án Beverly Hillsben halt meg.

(Forrás: *MTVA Sajtó- és Fotóarchívum)

LY HILLSIG

KAI FILMRENDEZŐ, PRODUCER

A Korda Zoltán rendezte filmek plakátjai

MÚLT ÉS JELEN AZ ÉVFORDULÓK TÜKRÉBEN

125 éve, 1895. április 10-én született Katona Zsigmond szőlész-borász, egyetemi tanár. 1920-ban elvégezte a Felsőbb Szőlő- és Borgazdasági Tanfolyamot, 1933-ban pedig a Pázmány Péter Tudomány-Egyetemen szerzett abszolutóriumot. Közben 1921-től Budafokon gyakornokoskodott, azután két évig Kecskemét-Miklóstelepen, majd Tokajhegyalján szőlészeti és borászati

felügyelő, szakiskolai oktató volt. Később Tapolcán és a fővárosban dolgozott. A háború után néhány évig minisztériumi köztisztviselő, míg 1949-től 1959-ig a Gödöllői Agrártudományi Egyetem Kert- és Szőlőgazdaságtudományi Kar Szőlőtermesztési Tanszékének tanszékvezető tanára volt. Újjászervezte a tanszékét, korszerűsítette az elméleti és a gyakorlati oktatást, megindította a színvonalas kutatómunkát. 1985-ben hunyt el.

125 éve, 1895. május 28-án született Erdélyi Mihály színész, színiigazgató, operettszerző. Pályáját 1922-ben Kecskeméten kezdte. Később a fővárosban működött. 1933-ban megnyitotta a Józsefvárosi Színházat, míg 1934-ben a főváros három kültelki színházat, a Józsefvárosi, az Erzsébetvárosi és a Kisfaludy Színházat közös kezelésbe vette, és társulatával felváltva játszott

bennük nagy sikerrel. Színházaiiban saját és mások darabjait tűzték műsorra, többnyire parádés szereposztásban, nagy érdeklődés mellett. Társulatának jeles tagjai mellé rendszeresen hívtak vendégeket: többek között Gózon Gyula, Gombaszögi Ella, Fedák Sári, Jávor Pál és Honthy Hanna is fellépett nála. 1945 után rövid ideig a Józsefvárosi Színházat igazgatta, majd vidéken színészkedett. 1979-ben hunyt el.

125 éve, 1895. május 18-án hunyt el Kőrösi Sándor ügyvéd, jogtanár. 1824-ben Kecskeméten született. Tanulmányainak egy részét szülővárosában végezte. Jókai Mór diáktársa volt, erre emlékezett Jókai Mór és a régi diákélet Kecskeméten című írásában. A szabadságharc idején hadbíró és vésztörvényszéki katonai elnök volt. A világosí fegyverletétel után kegyelem útján csak hat évi várfogságra ítélték.

Szabadulása után Komárom főjegyzője lett, azután ügyvédként praktizált, majd Pápán, illetve a debreceni jogakadémián tanított. 1881-ben országgyűlési képviselővé választották. Az igazságügyi bizottság elnöke volt. Több jogi tanulmánya jelent meg, de elbeszélések és néhány kommentárt is írt, például a vallásfelekezetekre és a lelkesekre vonatkozó törvényekről és az uzoratorvényről.

175 évvel ezelőtt Kecskeméten született Pacsu Mihály ügyvéd, árvaszéki ügyész, bankelnök. Tanulmányainak nagy részét szülővárosában végezte. jogi diplomáját is itt szerezte. 1870-től ügyvédi gyakorlatot folytatott Kecskeméten, emellett 1878-tól a város árvaszéki ügyésze, 1900-tól 1921-ig, nyugállományba vonulásáig a Kecskeméti Kereskedelmi Iparhitelintézet és Népbank elnöke és vezető

igazgatója volt. Aktívan részt vett a város társadalmi életében. Évtizedeken át a törvényhatósági bizottság tagja volt, amelynek 1929 júliusában örökös tagjává választották. Kecskeméten hunyt el 1931 májusában. Az egész város részvéte kísérté utolsó útjára. A Népbank egyik vezetője búcsúbeszédében így méltatta: „Százados tölgyfa dőlt ki, amelynek gyökerei azonban tovább élnek.”

225 éve, 1795. május 26-án Kecskeméten született Ferenczy Gergely megyei táblabíró, Ferenczy Ida édesapja. Pest-Pilis-Solt vármegye esküdtje, majd hosszabb ideig járási pénztárnoka volt. Később Pest-Pilis-Solt, azután Csongrád vármegye táblabírájává választották. 30 évig Kecskemét közgyűlésének, törvényhatósági bizottságának tagjaként dolgozott. Emellett részt vett a pesti után

elsőként megalakuló kecskeméti kaszinó munkájában is. Szerette hazáját, lányát is így nevelte. „Katonát nem tudok adni a császárnak, hát odaadom a lányomat a császárnénak” – mondta végtelenül büszkén, amikor Ferenczy Idát felolvasónőnek választotta a szépségéről és a magyarok iránti rajongásáról híres Erzsébet, vagy népszerűbb nevén Sisi. 1879 márciusában Kecskeméten hunyt el.

175 éve, 1845. június 21-én született Kiss Áron pedagógus, író. Iskoláit Szatmárnémetiben és Sárospatakon végezte. 1870-ben a nagykőrösi tanítóképző igazgatója lett. Választott tagja volt a Dunamelléki Református Egyházkerület tanügyi bizottságának és közgyűlésének, valamint a kecskeméti református egyházmezei tanügyi bizottságnak is. 1877-ben megalapította a Pedagógiai Társaságot, szerkesztette évkönyveit.

A magyar nevelésügy történetével is foglalkozott. Nagy jelentőségű a „Magyar gyermekjáték-gyűjtemény” című műve, amelyre fél évszázaddal később Kodály Zoltán is felhívta a figyelmet: „A gyermekjátékokban pezsgő élet van, a gyermeki képzelet, találékony-ság ezer alakba öltöztet néhány egyszerű alapot. Elsősorban Kiss Áron gyermekjáték gyűjteményét kellene közkinccsé tenni.”

JELES MAGYAROK KECSKEMÉTI KÖTŐDÉSEI

150 éve, 1870. április 6-án született Hülli Dezső építész, egyetemi tanár, az MTA levelező tagja. Oklevelének megszerzése után hazai tervezőirodákban és külföldi utazásokon nyert szakmai gyakorlatával korán önállósult. 1906-ban Berniniről írt értekezésével hazánk első építészdoktora lett. 1913-tól 1940-ig a Műegyetem mű- és díszépítészeti tanszékének tanára, 1930-tól 1932-ig az

intézmény rektora volt. Az építészképzés megreformálását szorgalmazta. Művei, így például a volt Pajor-szanatórium, a volt Gazdák Biztosító épülete, a Mester utcai kereskedelmi iskola, az ELTE bölcsész karának épülete, a zugligeti templom és rendház stb. a történelmi új reneszánsz, még inkább az újbarokk stílus képviselői. A 30-as évektől a hagyományos stílust modern funkcionalista elvekkel igyekezett egyeztetni. Külön fejezetet képeznek munkásságában a piarista rend számára tervezett épületek. Három évtizeden át ő irányította a rend szinte minden magyarországi építkezését. 1930 és 1933 között az ő tervei alapján épült fel a kecskeméti piarista gimnázium épülete is. A Műegyetem képviselőjeként 1931 és 1939 között tagja volt az országgyűlés felsőházának. 1945 júliusában hunyt el.

110 éve, 1910. május 28-án hunyt el Mikszáth Kálmán író, a magyar realista próza mestere. Irodalmi munkássága nagyon nehezen indult, első írásait 1869-ben fővárosi és nógrádi lapok közölték. Később újságíró és szerkesztő lett Budapesten, közben több elbeszélés- és novellás kötete jelent meg. Korai novellái alapjául a parasztok, iparosok élete szolgált, melyek demonstrálták Mikszáth Kálmán

hozzáértését a ravaszkodó, humoros anekdotákhoz. Írásai társadalmi kommentárt és satírákat tartalmaztak, élete vége felé egyre inkább kritikus hangvételű fordult az arisztokrácia ellen. 1881-ben a Petőfi Társaság, majd a Kisfaludy Társaság tagja lett, míg 1889-ben a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjai közé választották. Élete során Mikszáth Kálmán Kecskemét városával is kapcsolatba került. A híros város lapjai több írását is közölték. 1882 júliusában fővárosi írók és művészek társaságában ő maga is ellátogatott Kecskemétre. Az 1889-ben megjelent A beszélő köntös című kisregénye tette közzismertté az 1596-ból keltezett, 17. és 18. századi jezsuita és ferences szerzetesek prédikációiban többször említett történetet a kecskeméti bírónak ajándékozott török kaftánról.

90 éve, 1930. május 23-án Kecelen született Raffai Sarolta József Attila-díjas író, költő. 1950-ben Kalocsán tanítói oklevelet szerzett. Páhiban, Kecelen, Császártöltésen és Úszódon tanított, majd 1968-tól a kalocsai könyvtárban könyvtárosként dolgozott. 1972-ben lett a kecskeméti Forrás folyóirat versrovatának vezetője. 1978-tól a Petőfi Irodalmi Múzeum főigazgatója

volt, 1983-ban betegsége miatt vonult nyugdíjba. 1971. április 25. és 1985. április 19. között országgyűlési képviselő volt, mandátumát minden alkalommal Bács-Kiskun megye 17. számú egyéni választókerületében szerezte meg, 1975-től 1980-ig az Országgyűlés alelnöke volt. Drámaíróként az Egy szál magam című, nagy visszhangot keltett művével a kecskeméti Katona József Színházban debütált. A Pethes György által rendezett darab ősbemutatóját 1967. december 8-án tartották. Néhányan a parádés szereposztásból: Dévai Kamilla, Szilágyi Tibor, Forgács Tibor, Fekete Tibor, Mojzes Mária, Piróth Gyula, Szabó Tünde, Major Pál. Későbbi drámáit a budapesti és a kecskeméti Katona József Színház mutatta be, de műveit játszották Marosvásárhelyen és Komáromban is. Kalocsán hunyt el 1989. szeptember 20-án.

175 éve, 1845. május 29-én Rimaszombatban tiszteletbeli táblabíróvá választották Petőfi Sándort, ez volt a költő egyetlen közéleti kitüntetése. Petőfi 1845 tavaszán járt első ízben a Felvidéken. Naplójába később három rimaszombati élményét jegyezte föl. Az egyik az volt, hogy a tisztújítás miatt úgy tele volt a város két kis fogadója, hogy egyik éjjel a földön kellett aludnia. Másik

élménye, a Rimában való megmártózás majdnem a halálát okozta. *„Nem nagy a víz, hanem épen malom alatt esett a fürdés, hol egyenest keresztül akarván csapni, a habok alá sodortattam. Ha mégis bor lett volna, de vízbe fullni... szekatúra! – Hajdan a szép költői világban csak passzió lehetett így meghalni... a szirének és nimfák karjai között; de most már oly prózai a világ, hogy a szép zengzetes nimfák és szirének rút, néma halakká és rákokká változtak... piha! E meséből az a tanulság, hogy szép, aki jól tud úszni, mivel én sokkal kisebb mértékben dicsekedhetem, mint sok magyar versíró kollégám, kik tengernyi vizenyős verseikbe sem fulnak bele.”* A harmadik eseményre már büszkeséggel tekintett vissza: *„Másnap kineveztettem és fölesküdttem táblabírónak... Isten és Gömörmege kegyelméből.”*

Keresse a Kecskeméti Médiacentrum nagy érdeklődéssel kísért helytörténeti kiadványát, a Hírös Históriák magazint!

A HÍRÖS HISTÓRIÁK UTOLSÓ NÉGY LAPSZÁMA MEGVÁSÁROLHATÓ KECSKEMÉTEN:
 – Kecskeméti Médiacentrumban
 (Szabadság tér 2.)
 – Lira Könyvesboltban (Hornyik J. krt. 2.)

– Kóborló Könyvesboltban (Csongrádi u. 1.)
 – Piaccsarnokban a könyvárusnál és az újságárusnál.